ریاست جمهوری

سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور

سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

مطالعات طرح آمایش استان اردبیل

جلد اول:تحلیل وضعیت و ساختار

فصل اول: تحلیل وضعیت استان

بخش دوم: تحلیل اجتماعی و فرهنگی

قسمت سوم:

تحلیل نظام روستانشینی و عشایری استان

مصوب شورای برنامه ریزی و توسعه استان اردبیل

۱۳۹۱

استانداری اردبیل سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

شرکت کنسرسیوم مهندسین مشاور رویان و رویان فرانگار سیستم

مقدمه :

آمایش سرزمین، رسیدن به مطلوب ترین توزیع ممکن جمعیت، توسط بهترین شکل توزیع فعالیت های اقتصادی و اجتماعی در پهنه سرزمین استچنان که هر دوره ای از توسعه می تواند نگاه متفاوتی به سرزمین داشته باشد. اگر استراتژی، «توسعه صنعتی» باشد نگاه آمایشی «تصرف» سرزمین و پخش کردن فعالیت در گستره جغرافیایی است ولی اگر چنانچه استراتژی به «پسا صنعتی» شدن نظر داشته باشد، در نگاه آمایشی پایداری محیط زیست و بازگشت به طبیعت اهمیت خواهد یافت. بنابراین هر مرحله از توسعه و هر مرحله از فعالیت حکومتی، نگاه سرزمینی خود را خواهد داشت.

بدون تردید تلاش تمام برنامه ریزان رسیدن به توسعه پایدار ، تعادل منطقه ای ، توزیع مناسب فعالیتها و استفاده حداکثر از قابلیتهای محیطی در فرایند توسعه مناطق می باشد . تمرکز شدید جمعیت و فعالیتها در یک یا چند نقطه جغرافیایی از مشخصه های بارز اکثر کشورهای در حال توسعه ، بخصوص ایران است .

رشد اقتصادی یک کشور به هر اندازه که باشد ، باز هم مناطق کم و بیش عقب مانده در آن دیده می شود که به علت فقدان منابع طبیعی و دوری از مراکز اصلی فعالیتهای اقتصادی نسبت به سایر مناطق مستعد ، محروم مانده اند .

هدف آمایش سرزمین توزیع تهینه جمعیت وفعالیت در سرزمین است به گونه ای که هر منطقه متناسب با قابلیت ها ، نیازها و موقعیت خود از طیف مناسبی از فعالیتهای اقتصادی و اجتماعی برخوردار باشد و جمعیت مناسب با توان و ظرفیت اقتصادی خود پذیرا باشد . به عبارت ساده تر هدف کلی آمایش سرزمین سازماندهی فضا به منظور بهره وری مطلوب از سرزمین در چهارچوب منابع ملی است .

مجید خدابخش

استاندار اردبیل

پیش گفتار:

آمایش سرزمین ، ارزیابی نظام مند عوامل طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و ... به منظور یافتن راهی برای تشویق و کمک به جامعه بهره برداران در انتخاب گزینه هایی مناسب برای افزایش و پایداری توان سرزمین در جهت برآورد نیازهای جامعه است.

برخلاف رویکرد بخشی، آمایش سرزمین با رویکرد همه سونگر در چارچوب توسعه فضایی سعی دارد راهکارهای مناسب را برای تحقق توسعه متوازن، همه جانبه و پایدار در سطح سرزمین ارائه نماید.

در این راستا مطالعات آمایش استان اردبیل همپای سایر استانها و در قالب ساز و کار پیش بینی شده در طرح مصوب مطالعات آمایش سرزمین، ابلاغی ریاست محترم سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور با برگزاری مناقصه و عقد قرارداد با کنسرسیوم مهندسین مشاور رویان و رویان فرانگار سیستم و با همکاری کارشناسان سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان شروع گردید و نهایتاً در سال ۱۳۹۱ با طی مراحل مختلف اصلاح و تصویب در کارگروهها، در قالب ۲٤ جلد گزارش و CD نقشه های رقومی به تصویب شورای برنامه ریزی و توسعه استان رسید.

در این قسمت از مطالعه که خلاصه یافته های مطالعات آمایشی استان می باشد بصورت کلی ضمن معرفی وضعیت استان ، چشم انداز بارز توسعه استان شامل توسعه اقتصادی ، توسعه اجتماعی و فرهنگی و توسعه فضایی و در نهایت برنامه ریزی و سیاست گذاری شامل نواحی همگن برنام ریزی ، تطبیق نواحی همگن فضایی – آمایشی با منطقه بندی طرح کالبدی منطقه ای و راهبردهای توسعه آمایش توسعه استان ارائه گردیده است .

امید است سند توسعه آمایش استان اردبیل به عنوان یکی از بالادست ترین سند توسعه استان در نظام برنامه ریزی در اولویت برنامه ریزان، مدیران و تصمیم گیران استان قرار گیرد.

شایسته است از تمامی دستگاه های اجرایی که با ارائه آمار و اطلاعات دقیق و اظهار نظر در بخش های مربوطه ما را در تدوین این مطالعات یاری نمودند قدردانی و تشکر نمایم .

داود شایقی

رییس سازمان مدیریت و برنامه ریزی

فهرست گزارش های طرح مطالعات آمایش استان اردبیل

♦ جلد اول: تحلیل وضعیت و ساختار

- فصل اول: تحلیل وضعیت استان

  - بخش اول: تحلیل وضعیت منابع طبیعی و محیط زیست

پیوست ۱ : هواشناسی

پیوست ۲ : زمین شناسی

پیوست ۳: ارزیابی منابع اراضی

پیوست ۴ : پوشش گیاهی

پیوست ۵: منابع آب سطحی و زیرزمینی

  - بخش دوم : تحلیل اجتماعی و فرهنگی

قسمت اول: تحولات جمعیتی در سه دهه گذشته

قسمت دوم: تحلیل نظام شهری استان

قسمت سوم: تحلیل نظام روستانشینی و عشایری استان

قسمت چهارم و پنجم: تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی استان

  - بخش سوم: تحلیل اقتصادی

قسمت اول: تحلیل ویژگی های اقتصادی جمعیت

قسمت دوم: تحلیل زمینه های فعالیت اقتصادی برحسب بخش های اصلی

پیوست ۱: صنعت و معدن

پیوست ۲: ساختار کشاورزی

پیوست ۳: خدمات

قسمت سوم : تحلیل ویژگی‌های زیربنایی

قسمت چهارم: تحلیل عرصه های فعالیت اقتصادی

پیوست ۱ : اقتصاد شهری

قسمت پنجم: تحـــلیل اقتصاد کلان استان و جایـــگاه آن درسطح ملی در ۵ سال گذشته

- فصل دوم : تحلیل ساختار فضایی موجود
- فصل سوم :توصیف و تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه ها
- فصل چهارم : ملاحظات دفاعی – امنیتی در آمایش استان
- فصل پنجم : جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات

♦ جلد دوم : برنامه ریزی و سیاست‌گذاری و ساختار مدیریت آمایش استان

چارچوب مطالعات آمایش استان

فهرست مطالب

عنوان **صفحه**

۱: نظام روستا نشینی و عشایر استان اردبیل ۱

۱-۱: تحلیل روند روستانشینی استان و جایگاه آن در کشور ۱

۱-۱-۱: توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی ۱

۱-۱-۲: روند تغییرات سطح و حجم روستا نشینی طی سه دهه ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ ۶

۱-۱-۲-۱: توزیع و پراکنش جمعیت روستایی استان به تفکیک شهرستان ۸

۱-۱-۳: اندازه و سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی ۱۵

۱-۱-۴: روند تحولات جمعیت استان و گرایش های غالب آن (نرخ رشد) ۲۷

۱-۱-۴-۱: وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان ۲۸

۱-۱-۴-۲: نرخ رشد خانوار روستایی ۳۳

۱-۱-۵: نسبت وابستگی (بستگی) ۳۴

۱-۲: تحلیل تحولات نظام اجتماعی و ساختار قومی، طایفه ای جامعه روستایی و عشایری ۳۸

۱-۲-۱: ویژگیهای جامعه عشایری استان اردبیل ۳۹

۱-۱-۲-۱: سایقه تاریخی ایل شاهسون ۳۹

۱-۱-۲-۲: سازمان ایلی و قشربندی اجتماعی ایل شاهسون ۴۱

۱-۱-۲-۳: ویژگیهای کوچ ۴۸

۱-۱-۲-۴: تحولات نظام اجتماعی، قومی، طایفه ای جامعه عشایری ۵۷

۱-۳: امکانات و خدمات موجود در نقاط روستایی استان اردبیل ۶۱

۱-۳-۱: امکانات و خدمات زیربنایی – عمومی ۶۱

عنوان **صفحه**

۱-۱-۳-۱: آب آشامیدنی ۶۱
۱-۱-۳-۲: برق ۶۱
۱-۱-۳-۳: گاز لوله کشی ۶۲
۱-۳-۲: امکانات و خدمات آموزشی ۶۶
۱-۲-۳-۱: مدارس ابتدایی ۶۶
۱-۲-۳-۲: مدرسه راهنمایی ۶۶
۱-۲-۳-۳: دبیرستان ۶۷
۱-۳-۳: بهداشتی و درمانی ۷۲
۱-۳-۳-۱:مرکز بهداشتی – درمانی ۷۲
۱-۳-۳-۲: خانه بهداشت ۷۳
۱-۳-۳-۳: داروخانه ۷۴
۱-۳-۳-۴: پزشک ۷۴
۱-۳-۴: راه و ارتباطات ۷۹
۱-۳-۴-۱: راه ۸۰
۱-۳-۴-۲: ارتباطات ۸۰
۱-۳-۵: فرهنگی- ورزشی ۸۶
۱-۳-۵-۱: مسجد ۸۶
۱-۳-۵-۲: کتابخانه عمومی ۸۶
۱-۳-۵-۳: فضای ورزشی ۸۶
۱-۳-۶: پشتیبانی ترویجی ۸۹
۱-۳-۷: تجاری- اقتصادی ۹۲
۱-۳-۸: خدمات اداری ۹۴
۱-۴: عوامل موثر در شکل گیری فضاهای روستایی و عشایری سکونتگاههای روستایی ۹۵
۱-۴-۱: تحلیل نحوه استقرار روستاها براساس موقعیت طبیعی ۹۸

عنوان **صفحه**

۱-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی بر اساس عوامل توپوگرافی ۹۸
۱-۱-۴-۲: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی براساس عوامل ارتفاع ۱۰۶
۱-۱-۴-۳: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی براساس عامل اقلیم ۱۱۴
۱-۱-۴-۴: تبیین الگوی استقرار براساس پهنه های خطر زلزله ۱۳۴
۱-۱-۴-۵: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی براساس نحوه توزیع منابع آب ۱۳۷
۱-۱-۴-۶: تبیین الگوی استقرار براساس کاربری اراضی ۱۴۸
۱-۵: تحلیل مناطق کارکردی روستایی ۱۵۲
۱-۵-۱: فضاهای روستایی حاشیه شهرها ۱۵۲
۱-۵-۲: فضاهای روستایی متراکم (دشت ها و دره های آباد) ۱۵۴
۱-۵-۳: فضاهای روستایی پراکنده و کم تراکم ۱۵۶
۱-۵-۴: فضاهای روستایی مستعد برای توسعه یکپارچه ۱۵۸

فهرست جداول

عنوان **صفحه**

جدول (۱-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستای (آبادیهای دارای سکنه) در استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ ۳

جدول(۲-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل براساس تقسیمات اداری – سیاسی در سال ۱۳۸۵ ۴

جدول(۳-۱): تراکم آبادی های دارای سکنه در استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۷۵-۱۳۸۵ به تفکیک شهرستان ۵

جدول(۴-۱): تعداد جمعیت روستایی ساکن در استان اردبیل طی دوره های آماری ۸۵-۱۳۶۵ و نسبت آن به کل جمعیت استان و کل جمعیت روستایی کشور ۷

جدول(۵-۱): جایگاه استان اردبیل از نظر سهم جمعیت روستایی در کل کشور ۸

جدول(۶-۱): تعداد جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ ۹

جدول(۷-۱): تعداد جمعیت ساکن در شهرستان های استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ ۱۴

جدول(۸-۱): سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵ ۱۸

جدول(۹-۱): تعداد جمعیت ساکن درسکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵ ۱۹

جدول(۱۰-۱): سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵ ۲۰

جدول(۱۱-۱): تعداد جمعیت ساکن درسکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵ ۲۱

عنوان **صفحه**

جدول(۱۲-۱): سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵ ۲۲

جدول(۱۳-۱): تعداد جمعیت ساکن درسکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵ ۲۳

جدول(۱۴-۱): روند تحولات جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ ۲۸

جدول(۱۵-۱): روند تحولات جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵و۱۳۸۵ ۲۸

جدول(۱۶-۱): وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل براساس رده بندی نرخ رشد در مقطع آماری ۷۵-۱۳۶۵ ۳۰

جدول(۱۷-۱): وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل براساس رده بندی نرخ رشد در مقطع آماری ۸۵-۱۳۷۵ ۳۰

جدول(۱۸-۱):روند تحولات خانوار ساکن در استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ ۳۳

جدول(۱۹-۱):گروههای عمده سنی و نسبت وابستگی در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵ ۳۵

جدول(۲۰-۱): گروههای سنی بزرگ و نسبت وابستگی در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵ ۳۶

جدول(۲۱-۱): گروههای سنی بزرگ و نسبت وابستگی در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵ ۳۷

جدول(۲۲-۱): ویژگی زیست بوم های عشایری استان اردبیل ۵۰

جدول(۲۳-۱):تعداد آبادی برخوردار از امکانات و خدمات عمومی- زیربنایی در استان اردبیل به تفکیک شهرستان تعداد و نسبت آبادی برخوردار از انواع امکانات و خدمات عمومی – زیربنایی ۶۳

عنوان **صفحه**

جدول(۲۴-۱):تعداد آبادی برخوردار از امکانات و خدمات آموزشی در استان اردبیل به تفکیک شهرستان تعداد و نسبت آبادی برخوردار از انواع امکانات و خدمات آموزشی ۶۸

جدول(۲۵-۱): نسبت برخورداری روستاهای استان اردبیل از مراکز بهداشتی- درمانی ۷۵

جدول(۲۶-۱): سرانه روستاهای استان اردبیل از مراکز بهداشتی – درمانی ۷۵

جدول(۲۷-۱): میزان برخورداری روستاهای استان اردبیل از انواع راه روستایی ۸۲

جدول(۲۸-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات ارتباطی ۸۲

جدول(۲۹-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات فرهنگی- ورزشی ۸۷

جدول(۳۰-۱): تعداد آبادی برخوردار از پشتیبانی – ترویجی ۹۰

جدول(۳۱-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات تجاری- اقتصادی ۹۲

جدول(۳۲-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات اداری ۹۴

جدول(۳۳-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل و جمعیت ساکن در آنها براساس وضعیت محیط طبیعی ۱۰۱

جدول(۳۴-۱):توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل براساس وضعیت محیط طبیعی و به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۰۲

جدول(۳۵-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل براساس وضعیت محیط طبیعی و به تفکیک شهرستان ۱۰۳

جدول(۳۶-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی استان براساس موقعیت محیط طبیعی ۱۰۴

جدول(۳۷-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس طبقه ارتفاعی ۱۱۰

جدول(۳۸-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی براساس طبقه ارتفاعی و به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۱۱

جدول(۳۹-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی براساس طبقه ارتفاعی و به تفکیک شهرستان ۱۱۲

عنوان **صفحه**

جدول(۴۰-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل و جمعیت ساکن در آنها براساس میانگین دمای سالانه ۱۱۵

جدول(۴۱-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس میانگین دمای سالانه و به تفتکیک طبقات جمعیتی ۱۱۶

جدول(۴۲-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی استان براساس میانگین دمای سالانه و به تفکیک شهرستان ۱۱۸

جدول(۴۳-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای یخبندان ۱۲۱

جدول(۴۴-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۲۲

جدول(۴۵-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها براساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک شهرستان ۱۲۵

جدول(۴۶-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی وجمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای برفی ۱۲۸

جدول(۴۷-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۲۹

جدول(۴۸-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک شهرستان ۱۳۲

جدول(۴۹-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در پهنه های خطر زلزله ۱۳۴

جدول(۵۰-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها در پهنه های خطر زلزله به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۳۵

جدول(۵۱-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در پهنه های خطر زلزله به تفکیک شهرستان ۱۳۶

عنوان **صفحه**

جدول(۵۲-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی (درحال بهره برداری) ۱۳۸

جدول(۵۳-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی (درحال بهره برداری) ۱۳۹

جدول(۵۴-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی وجمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی به تفکیک شهرستان و دهستان (درحال اجرا) ۱۴۰

جدول(۵۵-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی به تفکیک طبقات جمعیتی (در حال اجرا) ۱۴۱

جدول(۵۶-۱): پراکنش جمعیت و آبادی در اطراف چاهکهای آب به تفکیک شهرستان ۱۴۱

جدول(۵۷-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در اطراف چاههای آب به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۴۲

جدول(۵۸-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها دراطراف چاههای آب به تفکیک شهرستان و طبقات جمعیتی ۱۴۳

جدول(۵۹-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها براساس نوع کاربری ۱۴۹

جدول(۶۰-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس نوع کاربری و به تفکیک طبقات جمعیتی ۱۴۹

جدول(۶۱-۱): پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس نوع کاربری و به تفکیک شهرستان ۱۵۰

فهرست نقشه ها

عنوان	صفحه
نقشه (۱-۱): سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۶۵	۲۴
نقشه (۲-۱): سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۷۵	۲۵
نقشه (۳-۱): سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۸۵	۲۶
نقشه(۴-۱): نرخ رشد جمعیت آبادیها طی دوره ۷۵-۱۳۶۵	۳۱
نقشه(۵-۱): نرخ رشد جمعیت آبادیها طی دوره ۸۵-۱۳۷۵	۳۲
نقشه(۶-۱): قلمروهای عشایری استان اردبیل	۵۱
نقشه(۷-۱): برخورداری از خدمات زیربنایی- آب لوله کشی	۶۴
نقشه(۸-۱): برخورداری از خدمات زیربنایی- گاز لوله کشی	۶۵
نقشه(۹-۱): برخورداری از خدمات آموزشی- دبیرستان	۶۹
نقشه(۱۰-۱): برخورداری از خدمات آموزشی- راهنمایی	۷۰
نقشه(۱۱-۱): برخورداری از خدمات آموزشی- دبیرستان	۷۱
نقشه(۱۲-۱): برخورداری از خدمات درمانی- مرکز بهداشت و درمان	۷۶
نقشه(۱۳-۱): برخورداری از خدمات درمانی- خانه بهداشت	۷۷
نقشه(۱۴-۱): برخورداری ازخدمات درمانی- داروخانه	۷۸
نقشه(۱۵-۱): برخورداری از خدمات ارتباطی – مخابرات	۸۳
نقشه(۱۶-۱): برخورداری از خدمات ارتباطی- دفتر پست	۸۴
نقشه(۱۷-۱): برخورداری از خدمات ارتباطی- اینترنت	۸۵
نقشه (۱۸-۱): برخورداری از خدمات فرهنگی- فضای ورزشی	۸۸
نقشه(۱۹-۱): برخورداری از خدمات رفاهی- تعاونی روستایی	۹۱
نقشه(۲۰-۱): برخورداری از خدمات تجاری و بازرگانی- بانک	۹۳
نقشه(۲۱-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع اراضی سال ۱۳۸۵	۱۰۵
نقشه(۲۲-۱): پراکنش آبادیها برحسب ارتفاع	۱۱۳

عنوان **صفحه**

نقشه(۲۳-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب (رودخانه ها) سال ۱۳۸۵ ۱۴۴

نقشه(۲۴-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب (چاهها) سال ۱۳۸۵ ۱۴۵

نقشه(۲۵-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب(شبکه آبیاری در دست اجرا) سال ۱۳۸۵ ۱۴۶

نقشه(۲۶-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب(شبکه آبیاری در دست بهره برداری)سال ۱۳۸۵ ۱۴۷

نقشه(۲۷-۱): الگوی پراکنش و استقرار روستاها برحسب اندازه جمعیتی در ارتباط با (کاربری اراضی) سال ۱۳۸۵ ۱۵۱

۱: نظام روستا نشینی و عشایر استان اردبیل

۱-۱: تحلیل روند روستا نشینی استان و جایگاه آن در کشور

۱-۱-۱: توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی

استان اردبیل در سال ۱۳۷۲ در نتیجه تقسیمات جدید برای ا داره کشور به عنوان یک استان مستقل با ترکیب ۶ شهرستان اردبیل، بیله سوار، پارس آباد، خلخال، مشگین شهر و گرمی به جرگه نظام اداری- سیاسی کشور پیوست. درآخرین تقسیمات اداری- سیاسی کشور در سال ۱۳۸۱ با افزوده شدن شهرستان های کوثر، نیر و نمین به سازمان فضایی استان، تعداد شهرستان‌های آن به ۹ شهرستان شامل ۲۵ بخش و ۶۶ دهستان افزایش یافت.

بررسی تعداد آبادیهای دارای سکنه استان طی دومقطع آماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ در جدول شماره (۱-۱)، نشان می دهد، در سال ۱۳۷۵ ، تعداد ۱۸۸۲ آبادی دارای سکنه درسطح ۶ شهرستان استان پراکنش داشته اند. از این تعداد ۳۸۸ آبادی معادل ۲۰/۶ درصد در شهرستان اردبیل مستقر بوده اند. این شهرستان بیشترین نسبت آبادی دارای سکنه را دراین دوره به خود اختصاص داده است. کمترین تعداد آبادی نیز دراین مقطع در شهرستان خلخال مستقر بوده اند، ۲۴۷ آبادی معادل ۱۳/۱ درصد از کل آبادیهای دارای سکنه استان طی دوره آماری ۱۳۷۵ در این شهرستان پراکنش داشته اند. با توجه به مساحت استان که معادل ۱۷۸۶۷ کیلومتر مربع می باشد، تراکم نسبی آبادی در این استان در سال ۱۳۷۵ معادل یک آبادی در هر ۹/۵ کیلومترمربع بوده است. شهرستان های مشگین شهر و خلخال کمترین تراکم و پراکنش آبادی را در واحد سطح در استان به خود اختصاص داده اند.تراکم آبادی دراین دوشهرستان به ترتیب یک آبادی دارای سکنه در هر ۱۱/۶ و ۱۱/۳ کیلومتر مربع بوده است. تراکم آبادی در شهرستان های اردبیل،گرمی، بیله سوار و پارس آباد به ترتیب یک آبادی در هر ۶/۴، ۶/۲، ۵/۵ و ۵/۲ کیلومترمربع بوده است.

مقایسه نسبت آبادیهای مستقر در استان اردبیل با کل کشور در سال ۱۳۷۵ نشان می‌دهد ۲/۷۶ درصد از کل آبادیهای کشور در این سال در استان اردبیل استقرار داشته اند. تعداد کل آبادیهای کشور در این مقطع معادل ۶۸۱۲۵ آبادی بوده است.

تراکم این تعداد آبادی در واحد سطح با توجه به مساحت ۱۶۲۸۵۵۴ کیلومتری کشور، معادل یک آبادی در هر ۲۳/۹ کیلومترمربع است. بنابراین تراکم آبادی در واحد سطح در استان اردبیل در مقایسه با کل کشور بیشتر بوده و تراکم بالاتری را نشان می دهد.

در سال ۱۳۸۵ تعداد آبادی های دارای سکنه مستقر در استان اردبیل به ۱۷۰۱ آبادی کاهش یافته است. این تعداد آبادی درسطح ۹ شهرستان توزیع یافته اند. در جدول شماره (۲-۱) توزیع و پراکنش آبادیهای دارای سکنه براساس آخرین تقسیمات اداری- سیاسی ارایه شده است. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۱-۱) شهرستان گرمی با دارا بودن ۳۱۸ آبادی معادل ۱۸/۷ درصد از کل آبادیهای دارای سکنه استان بیشترین نسبت آبادی را در این دوره به خود اختصاص داده است. شهرستان های نمین،نیر و کوثر به ترتیب با ۵/۴، ۵/۷ و ۵/۹ درصد کمترین تعداد و نسبت آبادی را در استان اردبیل طی این دوره دارا هستند.

با توجه به مساحت استان تراکم نسبی آبادی ها دراین دوره معادل یک آبادی درهر ۱۰/۵ کیلومترمربع است. شهرستان خلخال با تراکم یک آبادی در هر ۱۹/۷ کیلومترمربع کم تراکم ترین شهرستان استان به شمار می آید. در حالی که شهرستان های پارس آباد، بیله سوار و گرمی هریک به ترتیب با یک آبادی در هر ۶/۴ و ۶/۵ و ۶/۵ کیلومترمربع بیشترین تراکم آبادی را در واحد سطح به خود اختصاص داده اند.جدول(۳-۱)

لازم به ذکر است در این دوره نیز آبادیهای مستقر در استان اردبیل ۲/۷ درصد از کل آبادیهای کشور را به خود اختصاص داده اند. در سال ۱۳۸۵ تعداد آبادیهای کل کشور معادل ۶۳۸۹۸ آبادی بوده است.

در این مقطع تراکم آبادی در کل کشور معادل یک آبادی در هر ۲۵/۵ کیلومتر مربع بوده است. مقایسه تراکم آبادی در استان اردبیل با تراکم آبادی در کل کشور در این مقطع همچنان حاکی از بالا بودن میزان تراکم آبادی در واحد سطح در استان اردبیل به نسبت کل کشور است.

جدول(۱–۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی (آبادیهای دارای سکنه) در استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شهرستان	۱۳۷۵		۱۳۸۵	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۳۸۸	۲۰/۶	۱۸۶	۱۰/۹
بیله سوار	۳۲۱	۱۷	۲۷۰	۱۵/۹
پارس آباد	۲۶۴	۱۴/۱	۲۱۷	۱۲/۷
خلخال	۲۴۷	۱۳/۱	۱۴۲	۸/۳
کوثر	–	–	۱۰۰	۵/۹
مشگین شهر	۳۲۹	۱۷/۵	۲۷۹	۱۶/۴
گرمی	۳۳۳	۱۷/۷	۳۱۸	۱۸/۷
نمین	–	–	۹۲	۵/۴
نیر	–	–	۹۷	۵/۷
جمع	۱۸۸۲	۱۰۰	۱۷۰۱	۱۰۰

ماخذ: ۱. مرکز آمار ایران ، شناسنامه آبادیهای استان اردبیل، شهرستان های اردبیل، بیله سوار، پارس آباد، خلخال، مشگین شهر و گرمی ۱۳۷۵.

۲. مرکز آمار ایران، واحد اطلاعات و آمار ۱۳۸۵.

جدول(۲-۱):توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل براساس تقسیمات اداری - سیاسی در سال ۱۳۸۵

شهرستان	بخش	دهستان	تعداد آبادی		
			جمع	دارای سکنه	خالی از سکنه
اردبیل	سرعین	آبگرم	۱۵	۱۵	۰
		سبلان	۱۴	۱۲	۲
	مرکزی	ارشق شرقی	۲۸	۲۵	۳
		بالیخلو	۲۰	۱۹	۱
		سردابه	۴۱	۲۵	۱۶
		شرقی	۱۱	۱۱	۰
		غربی	۲۳	۲۲	۱
		کلخوران	۱۳	۱۳	۰
	هیر	فولادلوی جنوبی	۲۰	۱۶	۴
		فولادلوی شمالی	۱۲	۱۱	۱
		هیر	۱۷	۱۷	۰
بیله سوار	قشلاق دشت	قشلاق جنوبی	۱۱۹	۱۱۱	۸
		قشلاق شرقی	۱۳۰	۱۱۸	۱۲
	مرکزی	انجیرلو	۲۶	۲۶	۰
		گوک	۱۸	۱۵	۳
پارس آباد	اصلاندوز	اصلاندوز	۵۶	۵۵	۱
		قشلاق غربی	۶۸	۶۵	۳
	مرکزی	ساوالان	۲۰	۲۰	۰
		قشلاق شمالی	۸۳	۷۷	۶
	تازه کند	تازه کند	۱۷	۱۳	۴
		محمود آباد	۱۰	۱۰	۰
خلخال	شاهرود	شاهرود	۴	۴	۰
		پلنگا	۷	۶	۱
		شال	۲۳	۲۳	۰
	خورش رستم	خورش رستم جنوبی	۱۸	۱۷	۱
		خورش رستم شمالی	۳۴	۳۰	۴
	مرکزی	خانند بیل شرقی	۲۴	۲۳	۱
		سنجد شرقی	۱۶	۱۵	۱
		خانند بیل غربی	۲۴	۲۴	۰
کوثر	فیروز	زرج آباد	۱۳	۱۳	۰
		سنجد جنوبی	۲۶	۲۵	۱
	مرکزی	سنجد شمالی	۲۷	۲۵	۲
		سنجد غربی	۳۸	۳۷	۱
مشگین شهر	ارشق	ارشق شمالی	۲۵	۲۳	۲
		ارشق مرکزی	۵۸	۵۲	۶
	مراد لو	صلوات	۱۸	۱۷	۱
		یافت	۱۳	۱۳	۰
		ارشق غربی	۵۰	۴۶	۴
	مرکزی	دشت	۱۸	۱۸	۰
		شعبان	۳۸	۳۰	۸
		مشگین شرقی	۲۵	۱۹	۶
		مشگین غربی	۲۹	۲۳	۶

ادامه جدول (۲–۱): تقسیمات اداری – سیاسی استان اردبیل (۱۳۸۵)

شهرستان	بخش	دهستان	تعداد آبادی		
			جمع	دارای سکنه	خالی از سکنه
مشگین شهر	لاهرود	قره سو	۱۱	۱۱	۰
		لاهرود	۱۲	۱۲	۰
		نقدی	۱۷	۱۵	۲
گرمی	آنگوت	انگوت شرقی	۵۴	۵۲	۲
		انگوت غربی	۸۳	۷۷	۶
		پایین برزند	۳۰	۲۶	۴
	مرکزی	آنی	۲۲	۲۱	۱
		اجارود شمالی	۳۰	۲۹	۱
		اجارود غربی	۳۸	۳۷	۱
		اجارود مرکزی	۱۳	۱۳	۰
	موران	آزاد لو	۲۴	۲۴	۰
		اجارود شرقی	۳۹	۳۹	۰
نمین	مرکزی	دولت آباد	۱۳	۱۳	۰
		گرده	۲۸	۲۷	۱
	ویلکیج	ویلکیج شمالی	۲۱	۲۰	۱
		ویلکیج جنوبی	۵	۵	۰
		ویلکیج مرکزی	۲۰	۲۰	۰
	عنبران	میناباد	۴	۴	۰
		عنبران	۳	۳	۰
نیر	مرکزی	دورسونخواجه	۱۸	۱۸	۰
		رضا قلی قشلاقی	۱۳	۱۲	۱
	کورائیم	پورتچی شرقی	۲۶	۲۵	۱
		پورتچی غربی	۲۰	۲۰	۰
		مهماندوست	۲۳	۲۳	۰

مآخذ: استانداری اردبیل، سالنامه آماری استان اردبیل ۱۳۸۵

جدول (۳–۱):تراکم آبادی های دارای سکنه در استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۷۵–۱۳۸۵ به تفکیک شهرستان

شهرستان	مساحت (کیلومترمربع)	۱۳۷۵		۱۳۸۵	
		تعداد آبادی	تراکم نسبی	تعداد آبادی	تراکم نسبی
اردبیل	۲۴۹۸	۳۸۸	۶/۴	۱۸۶	۱۳/۴
بیله سوار	۱۷۵۸	۳۲۱	۵/۵	۲۷۰	۶/۵
پارس آباد	۱۳۸۳	۲۶۴	۵/۲	۲۱۷	۶/۴
خلخال	۲۸۰۰	۲۴۷	۱۱/۳	۱۴۲	۱۹/۷
کوثر	۱۲۹۳	–	–	۱۰۰	۱۲/۹
مشگین شهر	۳۸۲۵	۳۲۹	۱۱/۶	۲۷۹	۱۳/۷
گرمی	۲۰۵۹	۳۳۳	۶/۲	۳۱۸	۶/۵
نمین	۱۰۳۷	–	–	۹۲	۱۱/۳
نیر	۱۲۱۴	–	–	۹۷	۱۲/۵
جمع	۱۷۸۶۷	۱۸۸۲	۹/۵	۱۷۰۱	۱۰/۵

مآخذ: استانداری اردبیل، سالنامه آماری استان اردبیل ۱۳۸۵

۲-۱-۱: روند تغیرات سطح و حجم روستا نشینی طی سه دهه ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و۱۳۸۵ مورد بررسی قرار گرفته است. در فاصله این سالها جمعیت روستایی استان دارای روند نزولی بوده و کاهش قابل توجهی داشته است. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۴-۱) از مجموع ۱۰۴۶۲۳۷ نفر جمعیت ساکن در استان اردبیل در سال ۱۳۶۵ حدود ۶۰۱۶۲۵ نفر معادل ۵۷/۵ درصد از کل جمعیت استان در نقاط روستایی ساکن بوده اند. بیش از نیمی ازجمعیت استان طی این مقطع در نقاط روستایی استان ساکن بوده و به عبارت دیگر روستانشین بوده اند. براساس اطلاعات ارایه شده در جداول شماره(۴-۱) و(۵-۱)که به بررسی و مقایسه جمعیت روستایی ساکن در استان اردبیل با جمعیت روستایی کل کشور و سایر استان ها اختصاص دارند، این استان دراین دوره ۳/۲ درصد از جمعیت روستایی کشور را به خود اختصاص داده است. از نظر جایگاه نیز این استان رتبه چهاردهم را در میان استانهای کشور دارا بوده است.

در دوره آماری بعد (۱۳۷۵) با افزایش جمعیت استان به ۱۱۶۷۷۹۸ نفر جمعیت ساکن در نقاط روستایی به ۵۸۴۷۹۶ نفرمعادل ۵۰/۱ درصد از کل جمعیت استان کاهش یافته است. دراین مقطع نسبت روستانشینی و شهرنشینی در استان اردبیل برابر بوده است. سهم جمعیت روستایی استان اردبیل در سال ۱۳۷۵ از جمعیت روستایی کل کشور ۲/۷ درصد بوده است. دراین دوره استان اردبیل در میان استان کشور جایگاه شانزدهم از نظر سهم جمعیتی را به خود اختصاص داده است.

در سال ۱۳۸۵ جمعیت روستایی ساکن در استان اردبیل همانند بسیاری از استان های کشور روند نزولی داشته و به ۵۰۹۳۸۸ نفر کاهش یافته است. با توجه به اینکه جمعیت استان دراین مقطع معادل ۱۲۲۵۳۴۸ نفر بوده است سهم جمعیت ساکن در نقاط روستایی آن ۴۱/۵۷ درصد از کل جمعیت استان بوده است. دراین دوره سهم جمعیت روستایی استان از کل جمعیت روستایی کشور به ۲/۳ درصد کاهش یافته است. در این دوره همزمان با کاهش تعداد جمعیت روستایی استان از نظر جایگاه در میان استانهای کشور به دو رده پایین تر تنزل یافته و به جایگاه هجدهم رسیده است.

کاهش رشد ظبیعی جمعیت به همراه افزایش مهاجرتهای روستا- شهری یکی از عمده‌ترین دلایل کاهش سهم روستانشینی طی دوره های مورد بررسی در استان اردبیل است. توسعه شهری و تمرکز امکانات و خدمات به ویژه در شهرهای بزرگ گرایش جمعیت روستایی

را برای سکونت در نقاط شهری افزایش داده و در نتیجه به کاهش جمعیت در نقاط روستایی و در بسیاری موارد به اضمحلال سکونتگاه های روستایی انجامیده است.

براین اساس عمده ترین دلایل کاهش نسبت روستانشینی در استان اردبیل عبارتند از:

- اعمال سیاستهای کنترل جمعیت و کاهش رشد طبیعی جمعیت از جمله در نقاط روستایی
- افزایش روند مهاجرتهای روستا – شهری
- توسعه شهری و تمرکز امکانات و خدمات در مراکز شهری
- تبدیل شدن نقاط روستایی بزرگ به شهر به دلیل تغییر نقش اداری- سیاسی و کارکرد و عملکردهای این نقاط
- تغییرات اداری – سیاسی روی داده طی سه دهه اخیر در استان (شکل گیری استان اردبیل و شکل گیری شهرستان های مراکز اداری -۰ سیاسی جدید در پی آن)

جدول (۴-۱): تعداد جمعیت روستایی ساکن در استان اردبیل طی دوره های آماری ۸۵-۱۳۶۵ و نسبت آن به کل جمعیت استان و کل جمعیت روستایی کشور

سال	کل جمعیت روستایی کشور	کل جمعیت استان اردبیل	جمعیت روستایی استان اردبیل	نسبت جمعیت روستایی استان به کل جمعیت استان	نسبت جمعیت روستایی استان به کل جمعیت روستایی کشور
۱۳۶۵	۲۰۳۶۵۹۸۹	۱۰۴۶۲۳۷	۶۰۱۶۲۵	۵۷/۵	۳/۲
۱۳۷۵	۲۱۸۵۰۹۹۸	۱۱۶۷۷۹۸	۵۸۴۷۹۶	۵۰/۱	۲/۷
۱۳۸۵	۱۰۴۶۲۳۷	۱۲۲۵۳۴۸	۵۰۹۳۸۸	۴۱/۵۷	۲/۳

ماخذ: ۱. مرکز آمار ایران، بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای کشور، براساس محدوده سال ۱۳۸۰
۲. مرکز آمار ایران، واحد اطلاعات و انفورماتیک ۱۳۸۵.

جدول (۵–۱): جایگاه استان اردبیل از نظر سهم جمعیت روستایی در کل کشور

استان	۱۳۸۵		۱۳۶۵		۱۳۷۵	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
خراسان رضوی	۱۷۷۹۹۸۰	۸	۲۵۷۹۹۵۸	۱۲/۷	۲۵۰۷۲۰۸	۱۱/۵
فارس	۱۶۵۰۶۱۴	۷/۵	۱۳۷۶۴۳۲	۶/۸	۱۵۸۶۱۵۳	۷/۳
خوزستان	۱۳۸۳۹۴۶	۶/۳	۱۰۷۳۰۳۱	۵/۳	۱۳۱۸۹۷۰	۶
مازندران	۱۳۶۸۲۳۳	۶/۲	۱۳۳۲۳۴۰	۶/۵	۱۳۷۷۵۹۸	۶/۳
سیستان و بلوچستان	۱۲۰۶۵۴۷	۵/۵	۶۶۷۲۸۲	۳/۳	۸۸۳۸۰۹	۴
آذربایجان شرقی	۱۲۰۰۸۲۰	۵/۴	۱۳۵۵۱۵۷	۶/۷	۱۲۶۹۲۸۱	۵/۸
تهران	۱۱۶۱۸۸۹	۵/۳	۵۷۲۱۸۷	۲/۸	۵۰۶۴۲۸	۲/۳
آذربایجان غربی	۱۱۴۸۵۰۵	۵/۲	۱۰۳۰۵۳۱	۵/۱	۱۱۵۲۲۷۳	۵/۳
گیلان	۱۱۰۹۱۰۴	۵	۱۲۳۸۷۸۶	۶/۱	۱۱۷۳۹۰۹	۵/۴
کرمان	۱۰۸۹۷۴۸	۴/۹	۸۲۱۸۸۸	۴	۸۶۷۳۶۸	۴
گلستان	۸۱۹۵۸۴	۳/۷	۶۸۲۳۴۳	۳/۴	۸۰۹۰۱۷	۳/۷
اصفهان	۷۵۸۸۹۰	۳/۴	۸۲۶۳۳۶	۴/۱	۸۷۸۵۹۳	۴
هرمزگان	۷۵۸۸۹۰	۳/۳	۴۵۱۳۷۷	۲/۲	۶۰۶۹۳۱	۲/۸
همدان	۷۲۱۲۲۵	۳/۳	۸۶۱۱۰۴	۴/۲	۸۳۰۶۴۶	۳/۸
لرستان	۶۹۱۴۴۸	۳/۱	۶۷۷۶۸۹	۳/۳	۷۰۱۸۴۱	۳/۷
کرمانشاه	۶۱۸۷۱۸	۲/۸	۶۴۰۳۹۲	۳/۱	۶۶۵۲۷۵	۳
کردستان	۵۸۴۳۳۷	۲/۶	۶۲۵۰۵۳	۳/۱	۶۲۰۷۱۳	۲/۸
اردبیل	۵۱۲۱۹۵	۲/۳	۶۰۱۶۲۵	۳/۲	۵۸۴۷۹۶	۲/۷
مرکزی	۴۱۹۱۸۴	۱/۹	۵۸۳۹۸۵	۲/۹	۵۰۶۴۲۸	۲/۳
چهارمحال و بختیاری	۴۱۴۶۲۴	۱/۹	۳۵۰۵۸۵	۱/۷	۳۹۲۱۹۷	۱/۸
خراسان شمالی*	۴۱۴۳۶۵	۱/۹	–	–	–	–
زنجان	۴۰۵۲۶۱	۱/۸	۴۴۸۷۰۹	۲/۲	۴۴۸۵۰۴	۲/۱
قزوین	۳۶۵۲۰۳	۱/۷	۳۸۳۰۰۷	۱/۹	۳۹۳۱۱۹	۱/۸
کهگیلویه و بویراحمد	۳۲۹۸۴۹	۱/۵	۲۸۷۶۳۷	۱/۴	۳۱۸۵۶۷	۱/۵
خراسان جنوبی*	۳۰۸۳۰۵	۱/۴	–	–	–	–
بوشهر	۳۰۳۴۰۹	۱/۴	۲۵۴۴۶۸	۱/۲	۲۹۰۴۵۲	۱/۳
ایلام	۲۱۰۷۰۳	۱	۲۱۶۹۹۷	۱/۱	۲۲۵۲۵۴	۱
یزد	۲۰۰۹۸۸	۰/۹	۲۱۰۹۰۰	۱	۲۰۳۴۵۱	۰/۹
سمنان	۱۴۹۱۸۳	۰/۷	۱۵۷۲۰۶	۰/۸	۱۵۳۸۹۷	۰/۷
قم	۶۳۶۳۹	۰/۳	۵۸۹۴۸	۰/۳	۵۹۷۴۶	۰/۳

مآخذ: استانداری اردبیل، سالنامه آماری استان اردبیل ۱۳۸۵

* جمعیت استان خراسان شمالی و خراسان جنوبی طی سالهای ۱۳۶۵ و۱۳۷۵ به دلیل یکپارچه بودن استان خراسان در محل استان خراسان رضوی لحاظ شده است.

۱–۲–۱–۱: توزیع و پراکنش جمعیت روستایی استان به تفکیک شهرستان

جمعیت ساکن در نقاط روستایی شهرستان های استان اردبیل طی سه مقطع آماری ۱۳۶۵ ، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ در جدول (۶-۱) مورد بررسی قرار گرفته است. براساس اطلاعات جدول مذکور در مقطع آماری ۱۳۶۵ از مجموع ۶۰۱۶۲۵ نفر جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان شهرستان مشگین شهر با دارا بودن ۲۰/۷ درصد جمعیت روستایی در جایگاه نخست قرار داشته است. پس از مشگین شهر شهرستان های اردبیل، گرمی و خلخال به ترتیب با ۱۷/۶ ،

۱۲/۸ و ۱۱/۸ درصد از جمعیت روستایی استان در جایگاه های دوم ، سوم و چهارم قرار داشته‌اند.

نسبت های مذکور در مقطع آماری ۱۳۷۵ تغییرات متفاوتی را نشان می دهد. در این مقطع از مجموع ۵۸۴۷۹۶ نفر جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان، شهرستان اردبیل با اختصاص ۲۰/۱ درصد از جمعیت روستایی استان به خود مقام نخست را دارا بوده است. در این دوره سهم جمعیت روستایی شهرستان های مشگین شهر و گرمی نسبت به دوره قبل کاهش یافته و به ترتیب به ۱۸/۹ درصد در شهرستان مشگین شهر و ۱۲/۴ درصد در شهرستان گرمی رسیده است. در این دوره شهرستان پارس آباد با دارا بودن ۱۲/۹ درصد از جمعیت روستایی استان از رتبه پنجم در سال ۱۳۶۵ به رتبه سوم در سال ۱۳۷۵ تغییر جایگاه داده است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال ۱۳۸۵ از مجموع ۵۰۹۳۸۸ نفر جمعیت روستایی استان ، شهرستان اردبیل با اختصاص ۲۴/۲ درصد از جمعیت روستانشین استان جایگاه نخست را کسب نموده است . پس از آن شهرستانهای مشگین شهر و پارس آباد و گرمی هر یک به ترتیب با ۱۷/۷ و ۱۵/۴ و ۱۱/۹ درصد جمعیت روستانشین استان در جایگاه‌های دوم و سوم و چهارم قرار گرفته اند.

شهرستان نیر و کوثر نیز در هر سه مقطع کمترین نسبت روستا نشینی را در استان دارا بوده اند. در آخرین مقطع آماری در سال ۱۳۸۵ این دو شهرستان به ترتیب ۳/۳ و ۴/۲ درصد از جمعیت روستایی استان را به خود اختصاص داده اند.

جدول (۶-۱) : تعداد جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شرح	1365		1375		1385	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	105608	17,6	117316	20,1	123264	24,2
بیله سوار	37142	6,2	40229	6,9	33668	6,6
خلخال	70854	11,8	60741	10,4	47264	9,3
مشگین شهر	124620	20,7	110721	18,9	90359	17,7
گرمی	77261	12,8	72755	12,4	60521	11,9
پارس آباد	59282	9,9	75564	12,9	78350	15,4
کوثر	33416	5,6	26741	4,6	21460	4,2
نمین	58568	9,7	55306	9,5	37781	7,4
نیر	34874	5,8	25423	4,3	16721	3,3
کل استان	601625	100,0	584796	100,0	509388	100,0

مأخذ : ۱- مرکز آمار ایران، بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای کشور بر اساس محدوده تقسیمات اداری – سیاسی سال ۱۳۸۰.

۲- مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل، ۱۳۸۵

نسبت جمعیت روستایی ساکن در هریک از شهرستان های استان به نسبت کل جمعیت ساکن در آن شهرستان در جدول شماره (۷-۱) ارایه و بررسی شده است.

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول مذکور توزیع جمعیت روستایی در هریک از شهرستان‌های استان طی دوره های آماری مورد بررسی به شرح زیراست .

۱-۱-۲-۱-۱: شهرستان اردبیل

شهرستان اردبیل در مقطع آماری ۱۳۶۵ دارای ۳۹۳۹۰۷ نفر جمعیت بوده است. ازاین تعداد ۱۰۵۶۰۸ نفر معادل ۲۶/۸ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند.

در مقطع آماری بعد تعدادجمعیت ساکن در این شهرستان به ۴۶۴۴۰۶ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد ۱۱۷۳۱۶ نفر معادل ۲۵/۳ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. دراین مقطع نسبت روستانشینی شهرستان اردبیل به نفع شهرنشینی کاهش یافته است.

در آخرین مقطع سرشماری عمومی جمعیت در سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان اردبیل به ۵۴۸۸۳۲ نفر افزایش یافته است. از مجموع جمعیت ساکن در این شهرستان ۱۲۳۲۶۴ نفر معادل ۲۲/۵ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده اند .

۲-۱-۲-۱-۱: شهرستان بیله سوار

شهرستان بیله سوار در مقطع آماری ۱۳۶۵ بخشی از شهرستان مغان(گرمی) به شمار می آمده است. با توجه به ضرورت مطالعات و براساس بازسازی های انجام شده در مرکز آمار ایران از نتایج بازسازی های جمعیتی جهت بررسی ساختار و ویژگیهای جمعیتی این شهرستان طی مقاطع ۱۳۶۵ استفاده شده است. براین اساس در سال ۱۳۶۵ شهرستان بیله سوار دارای ۵۱۱۴۲ نفر جمعیت بوده است. ازاین تعداد ۷۲/۶درصد (۳۷۱۴۲ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند. طی مقطع آماری بعد (۱۳۷۵) جمعیت این شهرستان به ۵۹۳۴۵ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد ۶۷/۸درصد (۴۰۲۲۹ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند. در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس ومسکن در سال ۱۳۸۵ جمعیت این شهرستان به ۵۵۰۲۶ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد۶۱/۲ درصد(۳۳۶۶۸ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

۳-۱-۲-۱-۱: شهرستان پارس آباد

این شهرستان نیزهمانند بیله سوار در مقطع آماری ۱۳۶۵ و قبل از اولین تقسیمات اداری- سیاسی استان اردبیل بخشی از شهرستان مغان (گرمی) به شمار می آمده است. براساس بازسازی های آماری انجام شده این شهرستان در سال ۱۳۶۵ دارای ۹۰۷۶۲ نفر جمعیت بوده است. ازاین تعداد ۶۵/۳ درصد(۵۹۲۸۲ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده اند. درمقطع آماری

۱۳۷۵ جمعیت این شهرستان به ۱۳۸۸۸۷ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد ۵۴/۴ درصد(۷۵۵۶۴ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند. در آخرین دوره سرشماری جمعیت در سال ۱۳۸۵ جمعیت شهرستان پارس آباد به ۱۶۴۵۷۷ نفر افزایش یافته است. از مجموع جمعیت ساکن در این شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵ حدود ۴۷/۶ درصد(۷۸۳۵۰ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

۴-۱-۲-۱-۱: شهرستان گرمی

این شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵ دارای ۹۷۸۷۹ نفر جمعیت بوده واز نظر اندازه جمعیتی چهارمین شهرستان استان به شمار می آمده است. دراین مقطع از مجموع جمعیت ساکن در این شهرستان ۷۸/۹ درصد(۷۷۲۶۱ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

در مقطع آماری ۱۳۷۵ تعداد جمعیت این شهرستان به ۱۰۱۹۲۷ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد ۷۱/۴ درصد(۷۲۷۵۵ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند. درمقطع آماری ۱۳۸۵ تعداد جمعیت این شهرستان به ۹۱۲۷۰ نفرکاهش یافته است دراین مقطع از کل جمعیت شهرستان ۶۶/۳ درصد(۶۰۵۲۱ نفر)در نقاط روستایی ساکن بوده‌اند.

۵-۱-۲-۱-۱: شهرستان مشگین شهر

شهرستان مشگین شهر در مقطع آماری ۱۳۶۵ دارای ۱۶۳۶۶۳ نفر جمعیت بوده است. از این تعداد ۷۶/۱ درصد(۱۲۴۶۲۰نفر) ساکن نقاط روستایی بوده‌اند. در مقطع آماری بعد (۱۳۷۵) جمعیت این شهرستان به ۱۶۶۱۷۰نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد۶۶/۶ درصد (۱۱۰۷۲۱نفر) ساکن نقاط روستایی بوده‌اند. درمقطع آماری۱۳۸۵جمعیت این شهرستان به ۱۵۹۲۴۲نفرکاهش یافته است. ازاین تعداد۵۶/۷ درصد(۹۰۳۵۹نفر)ساکن نقاط روستایی بوده‌اند.

۶-۱-۲-۱-۱: شهرستان خلخال

این شهرستان در دوره آماری ۱۳۶۵ دارای ۱۰۲۴۰۸ نفرجمعیت بوده است. ازاین تعداد ۶۹/۲ درصد (۷۰۸۵۴ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

درمقطع آماری بعد (۱۳۷۵) جمعیت این شهرستان به ۱۰۵۰۸۰ نفر افزایش یافته است. ازاین تعداد ۵۷/۸ درصد (۶۰۷۴۱ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده اند. در آخرین مقطع آماری در سال۱۳۸۵ جمعیت این شهرستان به ۹۵۰۰۵ نفر کاهش یافته است. از این تعداد ۴۹/۷ درصد(۴۷۲۶۴ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده اند.

۷-۱-۲-۱-۱: شهرستان نمین

شهرستان نمین در تقسیمات اداری- سیاسی سال ۱۳۸۲ به جرگه شهرستان های استان پیوسته است. این شهرستان قبل از آخـرین تقسـیمات اداری- سیاسـی کشـور در سـال ۱۳۸۲ بخشی از شهرستان اردبیل به شمار می آمده است.براساس اطلاعات جمعیتی بازسازی شده این شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵ دارای ۶۷۶۱۶ نفر جمعیت بـوده اسـت. ازایـن تعـداد ۸۶/۶ درصد (۵۸۵۶۸ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده‌اند. در مقطع آماری ۱۳۷۵ جمعیت این شهرستان با تغییرات بسیار اندک به ۶۷۹۲۳ نفر افزایش یافته است. ۸۱/۴ درصد (۵۵۳۰۶ نفـر) سـاکن نقاط روستایی بوده اند. درآخرین مقطع آماری نیز (۱۳۸۵) جمعیت این شهرسـتان بـه ۵۹۶۴۰ نفرکاهش یافته است. ازاین تعداد ۶۳/۳ درصد(۳۷۷۸۱ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

۸-۱-۲-۱-۱: شهرستان نیر

شهرستان نیر تا قبـل از آخـرین تقسـیمات اداری- سیاسـی در سـال ۱۳۸۲ بخشـی از شهرستان اردبیل بوده است.براساس اطلاعات بازسازی شده جمعیتـی، ایـن شهرسـتان در سـال ۱۳۶۵ حدود۳۹۳۲۳ نفر جمعیت داشته است از این تعداد ۸۸/۷ درصد(۳۴۸۷۴ نفـر) سـاکن نقاط روستایی بوده اند. درمقطع آماری ۱۳۷۵ جمعیـت ایـن شهرسـتان بـه ۳۰۵۱۴ نفرکـاهش یافته است. ازاین تعداد ۸۳/۳ درصد(۲۵۴۲۳ نفر)ساکن نقاط روسـتایی بـوده انـد. در آخـرین مقطع آماری نیز در سال ۱۳۸۵ جمعیت این شهرستان به ۲۳۰۳۵ نفر کاهش یافته است. از این تعداد۷۲/۶ درصد(۱۶۷۲۱ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده اند.

در مجموع طی بررسی های انجام شده تعدادجمعیت دراین شهرستان طی مقاطع مـورد بررسی در حال کاهش است.

۹-۱-۲-۱-۱: شهرستان کوثر

این شهرستان تا قبل از آخرین تقسیمات اداری- سیاسی کشور در سال ۱۳۸۲ بخشی از شهرستان خلخال به شمار می آمده است. اما با توجه به هدف و ضرورت مطالعـات و براسـاس نتایج حاصل از بازسازی های جمعیتی تعداد جمعیت ساکن در این شهرستان در مقطـع آمـاری ۱۳۶۵، معادل ۳۹۵۳۷ نفر بوده است. از این تعداد ۸۴/۵ درصـد (۳۳۴۱۶ نفـر) سـاکن نقـاط روستایی بوده اند. در مقطع آماری ۱۳۷۵ جمعیت این شهرسـتان بـه ۳۳۵۴۶ نفرکـاهش یافتـه است. ۷۹/۷ درصد (۲۶۷۴۱ نفر)ساکن نقاط روستایی بوده اند. در آخرین مقطع نیز جمعیت این شهرستان به ۲۸۷۲۱ نفر کاهش یافته است. از این تعداد ۷۴/۷ درصد(۲۱۴۶۰ نفر) ساکن نقاط روستایی بوده اند.

۱۰-۱-۲-۱-۱: بررسی روند تغییرات توزیع جمعیت در شهرستان های استان

با توجه به بررسی های انجام شده برروی نحوه توزیع و پراکنش جمعیت در شهرستان‌های استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵، توزیع جمعیت روستایی در هر یک از شهرستان های استان و تغییرات سطح و حجم آن تابعی از تغییرات روستانشینی در استان و کل کشور بوده است. در واقع عوامل موثر در کاهش نسبت روستانشینی یا به عبارت دیگر جمعیت روستایی که پیش تر به آن اشاره شد نقش اصلی و عمده را در کاهش جمعیت روستایی شهرستان های استان داشته است.

جدول (۷–۱) : تعداد جمعیت ساکن در شهرستان های استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره های آماری ۱۳۶۵ ، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شرح	1365					1375					1385				
	کل	شهری		روستایی		کل	شهری		روستایی		کل	شهری		روستایی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد		تعداد	درصد	تعداد	درصد		تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	393907	288299	73,2	105608	26,8	464406	347090	74,7	117316	25,3	548832	425568	77,5	123264	22,5
بیله سوار	51142	14000	27,4	37142	72,6	59345	19116	32,2	40229	67,8	55026	21358	38,8	33668	61,2
خلخال	102408	31554	30,8	70854	69,2	105080	44339	42,2	60741	57,8	95005	47740	50,2	47264	49,7
مشکین شهر	163663	39043	23,9	124620	76,1	166170	55449	33,4	110721	66,6	159242	68521	43,0	90359	56,7
گرمی	97879	20618	21,1	77261	78,9	101927	29172	28,6	72755	71,4	91270	30749	33,7	60521	66,3
پارس آباد	90762	31480	34,7	59282	65,3	138887	63323	45,6	75564	54,4	164577	86227	52,4	78350	47,6
کوثر	39537	6121	15,5	33416	84,5	33546	6805	20,3	26741	79,7	28721	7261	25,3	21460	74,7
نمین	67616	9048	13,4	58568	86,6	67923	12617	18,6	55306	81,4	59640	21859	36,7	37781	63,3
نیر	39323	4449	11,3	34874	88,7	30514	5091	16,7	25423	83,3	23035	6314	27,4	16721	72,6
کل استان	1046237	444612	42,5	601625	57,5	1167798	583002	49,9	584796	50,1	1225348	715597	58,4	509388	41,6

مأخذ : ۱– مرکز آمار ایران، بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای کشور بر اساس محدوده تقسیمات اداری – سیاسی سال ۱۳۸۰.

۲– مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل، ۱۳۸۵.

۳-۱-۱: اندازه و سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی

پراکنش سکونتگاههای روستایی از یک سو و میزان جمعیت پذیری هر یک از آنها متاثر از عوامل و نیروهایی است که از عمده ترین آنها می توان به عوامل محیطی مثل دسترسی به آب و خاک مناسب، اقلیم و مانند آن اشاره کرد. اما طی زمان عوامل دیگری نیز مثل عوامل انسانی در شکل گیری، تکوین، رشد و گسترش آنها نقش داشته اند. در صورتی که اگر یکی از مهم ترین عوامل شکل گیری و تکوین یک روستا قادر به ایفای نقش خود نباشد حیات روستا نیز پایداری خود را از دست داده و با جمعیت گریزی و در شرایط حادتر با اضمحلال و نابودی مواجه و خالی از سکنه می شود. برعکس هر چه امکاات و قابلیت طبیعی اکولوژیک بیشتر بوده و توان جذب جمعیت بیشتری را داشته باشد، آبادیها بزرگترین را به وجود آورده است.

در استان اردبیل نیز پراکنش سکونتگاههای روستایی در تبعیت کامل از نیروهای طبیعی و اجتماعی – اقتصادی بوده است. براین اساس روستاهای این استان از نظر جمعیتی به سه رده کوچک شامل رده (۹۹-۱) نفر، متوسط شامل رده های ۴۹۹- ۱۰۰ و ۹۹۹-۵۰۰ نفر و بزرگ شامل داده های ۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر دسته بندی شده اند.

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول (۸-۱) در سال ۱۳۶۵ از تعداد ۱۴۶۹ آبادی مستقر در این استان ۴۳۷ آبادی (۲۹/۷ درصد) کوچک در رده ۹۹-۱ نفر قرار داشته اند. در رده متوسط نیز در مجموع ۹۰۶ آبادی (۶۱/۷ درصد) قرار گرفته اند. از این تعدا ۶۷۶ آبادی (۴۶ درصد) در زیررده ۴۹۹-۱۰۰ نفر و ۲۳۰ (۱۵/۶ درصد) در زیر رده ۹۹۹-۵۰۰ نفر جای داشته اند. در رده روستاهای بزرگ نیز در مجموع ۱۲۶ آبادی (۸/۵ درصد) جای گرفته‌اند. از این تعداد ۱۱۸ آبادی (۸ درصد) در رده روستاهای ۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۸ آبادی (۰/۵ درصد) در رده روستاهای ۲۵۰۰ نفر و بیشتر قرار گرفته اند.

بررسی توزیع و پراکنش جمعیت در این سکونتگاهها براساس سلسله مراتب آبادی در جدول شماره (۹-۱) نشان می‌دهد از مجموع ۵۵۹۹۶۸ نفر جمعیت ساکن در آبادیهای استان طی این مقطع ۳/۶ درصد در روستاهای کوچک (۹۹-۱ نفر)، ۵۹/۴ درصد در روستاهای متوسط (۴۹۹-۱۰۰ نفر و ۹۹۹-۵۰۰ نفر) و ۳۷ درصد در روستاهای بزرگ (۲۴۹۹-۱۰۰۰ و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر) ساکن بوده اند.

در جداول شماره (۸-۱) و (۹-۱) توزیع و پراکنش تعداد جمعیت و آبادی براساس سلسله مراتب جمعیتی و به تفکیک شهرستان ارایه شده است.

در مقطع آماری ۱۳۷۵ با شکل‌گیری استان اردبیل تعداد آبادیهای مستقر در این استان معادل ۱۶۷۰ آبادی بوده است. از این تعداد ۶۴۷ آبادی (۳۸/۷ درصد) در رده کوچک (۹۹-۱

نفر) و ۸۹۸ آبادی (۵۳/۴ درصد) در رده متوسط قرار داشته اند از مجموع آبادیهای رده متوسط ۴۱/۴ درصد در رده ۴۹۹-۱۰۰ نفر و ۱۲/۳ درصد در رده ۹۹۹-۵۰۰ نفر قرار داشته‌اند. در رده بزرگ نیز ۱۲۵ آبادی (۷/۵ درصد) قرار داشته‌اند. از این تعداد ۱۰۷ آبادی (۶/۴درصد) در رده ۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۱۸ آبادی (۱ درصد) در رده ۲۵۰۰ نفر و بیشتر جای داشته‌اند.

مقایسه توزیع آبادیهای استان در هر یک از رده های جمعیتی در این دوره با دوره قبل نشان می دهد طی این دوره به نسبت آبادیهای کوچک افزوده شده و از نسبت آبادیهای متوسط و بزرگ کاسته شده است.

توزیع و پراکنش جمعیت در این سکونتگاه نشان می دهد از مجموع ۵۵۴۸۸۸ نفر جمعیت ساکن در آبادیهای استان طی این مقطع ۴/۹ درصد در روستاهای کوچک (۹۹-۱ نفر)، ۵۵ درصد در روستاهای متوسط (۴۹۹-۱۰۰ و ۹۹۹-۵۰۰ نفر) و ۴۰/۱ درصد در روستاهای بزرگ (۲۴۹۹-۱۰۰۰ و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر) ساکن بوده اند.

در جداول شماره (۱۰-۱) و (۱۱-۱) توزیع و پراکنشی تعداد جمعیت و آبادی براساس سلسله مراتب جمعیتی و به تفکیک شهرستان ارایه شده است.

در آخرین مقطع سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ تعداد آبادیهای دارای سکنه استان به ۱۳۷۲[1] آبادی کاهش یافته است. از این تعداد ۵۳۹ آبادی (۳۹/۲ درصد) در رده کوچک (۹۹-۱ نفر) و ۷۴۱ آبادی (۵۴ درصد) در رده متوسط قرار گرفته اند. از مجموع آبادیهای این دوره ۵۸۵ آبادی (۴۲/۶ درصد) در رده ۴۹۹-۱۰۰ نفر، ۱۵۶ آبادی (۱۱/۴ درصد) در رده ۹۹۹-۵۰۰ نفر جای داشته اند. در رده بزرگ نیز ۹۲ آبادی (۶/۷ درصد) قرار داشته‌اند. از این تعداد ۸۲ آبادی (۶ درصد) در رده ۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۱۰ آبادی (۰/۷ درصد) در رده ۲۵۰۰ نفر و بیشتر قرار گرفته اند.

توزیع جمعیت روستایی استان در هریک از رده های مورد بررسی نشان می دهد در این دوره از مجموع ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت روستایی استان (۵/۸ درصد) در آبادیهای کوچک (۹۹-۱ نفر)، ۵۸ درصد در آبادیهای متوسط (۴۹۹-۱۰۰ نفر و ۹۹۹-۵۰۰ نفر) و ۳۶/۲ درصد در آبادیای بزرگ (۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر) ساکن بوده اند.

---

[1] لازم به ذکر است جمعیت بررسی دقیق تعداد واقعی سکونتگاه های روستایی و طبقه بندی آنها اطلاعات مربوط به تعداد آبادیها در این مقطع مورد بررسی دقیق قرار گرفته و سپس بعضی از مکان ها شامل پادگان، پمپ بنزین و ... که عملاً آبادی دارای سکنه نبوده و تنها مکان هستند از طبقه بندی مورد نظر حذف شده اند.

مقایسه سهم آبادی ساکن در هر یک از طبقات یـا رده هـای مـورد بررسـی در مطقـع آبادی ۱۳۸۵ با دو دوره قبل نشان می دهد همواره به نسبت آبادیهای کوچک افزوده شده است و از نسبت تعداد آبادیهای متوسط بزرگ و متوسط کاسته شده است. اما از نظر سـهم جمعیتـی روستاهای متوسط بیشترین نسبت جمعیت روستایی نسبت به هـر طبقـه دیگـر در خـود جـای داده‌اند.

در جداول (۱۲-۱) و (۱۳-۱) توزیع و پراکنش تعداد آبادی و جمعیت براساس سلسـله مراتب جمعیتی و به تفکیک شهرستان ارایه شده است.

جدول (۸-۱) : سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵

شرح	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		نفر و بیشتر ۲۵۰۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۲۶	۵.۹	۶۱	۹.۰	۴۹	۲۱.۳	۳۱	۲۶.۳	۲	۲۵.۰	۱۶۹	۱۱.۵
بیله سوار	۱۳۲	۳۰.۲	۵۳	۷.۸	۱۱	۴.۸	۵	۴.۲	۰	۰.۰	۲۰۱	۱۳.۷
پارس آباد	۸۴	۱۹.۲	۵۱	۷.۵	۲۱	۹.۱	۹	۷.۶	۲	۲۵.۰	۱۶۷	۱۱.۴
خلخال	۲۸	۶.۴	۶۷	۹.۹	۲۱	۹.۱	۲۲	۱۸.۶	۰	۰.۰	۱۳۸	۹.۴
کوثر	۱۸	۴.۱	۶۰	۸.۹	۱۹	۸.۳	۲	۱.۷	۰	۰.۰	۹۹	۶.۷
گرمی	۶۱	۱۴.۰	۱۵۵	۲۲.۹	۳۲	۱۳.۹	۶	۵.۱	۰	۰.۰	۲۵۴	۱۷.۳
مشگین شهر	۶۰	۱۳.۷	۱۳۵	۲۰.۰	۴۰	۱۷.۴	۲۴	۲۰.۳	۱	۱۲.۵	۲۶۰	۱۷.۷
نمین	۱۴	۳.۲	۳۸	۵.۶	۱۹	۸.۳	۱۵	۱۲.۷	۳	۳۷.۵	۸۹	۶.۱
نیر	۱۴	۳.۲	۵۶	۸.۳	۱۸	۷.۸	۴	۳.۴	۰	۰.۰	۹۲	۶.۳
جمع	۴۳۷	۱۰۰.۰	۶۷۶	۱۰۰.۰	۲۳۰	۱۰۰.۰	۱۱۸	۱۰۰.۰	۸	۱۰۰.۰	۱۴۶۹	۱۰۰.۰

جدول (۹-۱) : تعداد جمعیت ساکن در سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵

شرح	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		نفر و بیشتر ۲۵۰۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۱۲۴۵	۶.۲	۱۶۹۸۳	۹.۸	۳۳۵۹۰	۲۱.۰	۴۴۲۴۴	۲۴.۹	۶۵۴۷	۲۲.۳	۱۰۲۶۰۹	۱۸.۳
بیله سوار	۵۰۹۸	۲۵.۳	۱۱۲۰۰	۶.۵	۷۷۶۰	۴.۹	۸۵۷۷	۴.۸	۰	۰.۰	۳۲۶۳۵	۵.۸
پارس آباد	۳۵۰۴	۱۷.۴	۱۳۱۷۳	۷.۶	۱۴۵۶۷	۹.۱	۱۳۶۲۷	۷.۷	۶۸۶۲	۲۳.۴	۵۱۷۳۳	۹.۲
خلخال	۱۲۵۸	۶.۲	۱۶۷۳۴	۹.۷	۱۴۵۸۵	۹.۱	۳۳۵۵۶	۱۸.۹	۰	۰.۰	۶۶۱۳۳	۱۱.۸
کوثر	۸۰۶	۴.۰	۱۶۸۹۵	۹.۸	۱۲۴۲۷	۷.۸	۲۷۹۸	۱.۶	۰	۰.۰	۳۲۹۲۶	۵.۹
گرمی	۳۲۳۲	۱۶.۰	۳۹۳۸۲	۲۲.۸	۲۱۸۳۸	۱۳.۷	۶۹۳۹	۳.۹	۰	۰.۰	۷۱۳۹۱	۱۲.۷
مشگین شهر	۳۲۶۲	۱۶.۲	۳۳۸۳۳	۱۹.۶	۲۸۳۱۱	۱۷.۷	۳۹۴۱۹	۲۲.۲	۴۹۷۷	۱۷.۰	۱۰۹۸۰۲	۱۹.۶
نمین	۱۰۱۲	۵.۰	۱۰۲۶۱	۵.۹	۱۳۶۲۹	۸.۵	۲۳۵۴۶	۱۳.۲	۱۰۹۲۸	۳۷.۳	۵۹۳۷۶	۱۰.۶
نیر	۷۴۷	۳.۷	۱۴۴۷۵	۸.۴	۱۳۰۰۵	۸.۱	۵۱۳۶	۲.۹	۰	۰.۰	۳۳۳۶۳	۶.۰
جمع	۲۰۱۶۴	۱۰۰.۰	۱۷۲۹۳۶	۱۰۰.۰	۱۵۹۷۱۲	۱۰۰.۰	۱۷۷۸۴۲	۱۰۰.۰	۲۹۳۱۴	۱۰۰.۰	۵۵۹۹۶۸	۱۰۰.۰

جدول (۱۰-۱) : سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵

شرح	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		نفر و بیشتر ۲۵۰۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۲۵	۳.۹	۷۰	۱۰.۱	۴۲	۲۰.۴	۳۰	۲۸.۰	۵	۲۷.۸	۱۷۲	۱۰.۳
بیله سوار	۱۹۰	۲۹.۴	۵۹	۸.۵	۱۰	۴.۹	۵	۴.۷	۱	۵.۶	۲۶۵	۱۵.۹
پارس آباد	۹۷	۱۵.۰	۸۴	۱۲.۱	۲۳	۱۱.۲	۹	۸.۴	۳	۱۶.۷	۲۱۶	۱۲.۹
خلخال	۴۵	۷.۰	۶۲	۹.۰	۲۰	۹.۷	۱۴	۱۳.۱	۲	۱۱.۱	۱۴۳	۸.۶
کوثر	۲۵	۳.۹	۵۸	۸.۴	۱۴	۶.۸	۲	۱.۹	۰	۰.۰	۹۹	۵.۹
گرمی	۹۷	۱۵.۰	۱۴۴	۲۰.۸	۳۰	۱۴.۶	۸	۷.۵	۰	۰.۰	۲۷۹	۱۶.۷
مشگین شهر	۱۱۸	۱۸.۲	۱۳۰	۱۸.۸	۳۹	۱۸.۹	۲۳	۲۱.۵	۲	۱۱.۱	۳۱۲	۱۸.۷
نمین	۲۵	۳.۹	۳۳	۴.۸	۱۴	۶.۸	۱۵	۱۴.۰	۵	۲۷.۸	۹۲	۵.۵
نیر	۲۵	۳.۹	۵۲	۷.۵	۱۴	۶.۸	۱	۰.۹	۰	۰.۰	۹۲	۵.۵
جمع	۶۴۷	۱۰۰.۰	۶۹۲	۱۰۰.۰	۲۰۶	۱۰۰.۰	۱۰۷	۱۰۰.۰	۱۸	۱۰۰.۰	۱۶۷۰	۱۰۰.۰

جدول (۱۱-۱) : تعداد جمعیت ساکن در سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵

شرح	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		نفر و بیشتر ۲۵۰۰		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۹۳۴	۳.۴	۱۸۳۶۵	۱۱.۲	۲۹۶۵۰	۲۱.۰	۴۵۳۱۳	۲۸.۷	۲۱۴۵۶	۳۳.۵	۱۱۵۷۱۸	۲۰.۹
بیله سوار	۷۳۸۴	۲۷.۰	۱۱۴۹۲	۷.۰	۷۹۸۳	۵.۷	۸۳۳۶	۵.۳	۲۵۹۸	۴.۱	۳۷۷۹۳	۶.۸
پارس آباد	۳۸۵۶	۱۴.۱	۱۸۷۷۶	۱۱.۴	۱۵۶۷۵	۱۱.۱	۱۴۲۱۸	۹.۰	۱۰۵۱۶	۱۶.۴	۶۳۰۴۱	۱۱.۴
خلخال	۱۸۲۳	۶.۷	۱۵۳۳۲	۹.۳	۱۴۷۸۳	۱۰.۵	۲۰۱۶۴	۱۲.۸	۶۰۵۴	۹.۴	۵۸۱۵۶	۱۰.۵
کوثر	۱۱۸۶	۴.۳	۱۳۴۰۳	۸.۲	۸۸۵۵	۶.۳	۲۶۲۲	۱.۷	۰	۰.۰	۲۶۰۶۶	۴.۷
گرمی	۴۵۴۶	۱۶.۶	۳۳۴۷۲	۲۰.۴	۱۹۱۸۷	۱۳.۶	۸۹۹۰	۵.۷	۰	۰.۰	۶۶۱۹۵	۱۱.۹
مشگین شهر	۴۹۶۰	۱۸.۱	۳۱۸۳۹	۱۹.۴	۲۵۹۵۳	۱۸.۴	۳۷۱۶۹	۲۳.۵	۶۵۵۸	۱۰.۲	۱۰۶۴۷۹	۱۹.۲
نمین	۱۳۶۰	۵.۰	۹۱۳۵	۵.۶	۹۶۱۳	۶.۸	۲۰۰۹۵	۱۲.۷	۱۶۹۶۱	۲۶.۴	۵۷۱۶۴	۱۰.۳
نیر	۱۳۰۵	۴.۸	۱۲۳۷۱	۷.۵	۹۵۶۳	۶.۸	۱۰۳۷	۰.۷	۰	۰.۰	۲۴۲۷۶	۴.۴
جمع	۲۷۳۵۴	۱۰۰.۰	۱۶۴۱۸۵	۱۰۰.۰	۱۴۱۲۶۲	۱۰۰.۰	۱۵۷۹۴۴	۱۰۰.۰	۶۴۱۴۳	۱۰۰.۰	۵۵۴۸۸۸	۱۰۰.۰

جدول (۱۲-۱) : سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵

شهرستان	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		۲۵۰۰و بیشتر		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۲۷	۵.۰	۷۳	۱۲.۵	۳۱	۱۹.۹	۲۵	۳۰.۵	۲	۲۰.۰	۱۵۸	۱۱.۵
بیله سوار	۱۲۵	۲۳.۲	۴۱	۷.۰	۱۰	۶.۴	۴	۴.۹	۱	۱۰.۰	۱۸۱	۱۳.۲
پارس آباد	۵۴	۱۰.۰	۶۲	۱۰.۶	۲۶	۱۶.۷	۹	۱۱.۰	۳	۳۰.۰	۱۵۴	۱۱.۲
خلخال	۵۱	۹.۵	۴۷	۸.۰	۱۶	۱۰.۳	۱۱	۱۳.۴	۲	۲۰.۰	۱۲۷	۹.۳
کوثر	۳۵	۶.۵	۴۹	۸.۴	۱۰	۶.۴	۲	۲.۴	۰	۰.۰	۹۶	۷.۰
گرمی	۹۳	۱۷.۳	۱۳۲	۲۲.۶	۲۲	۱۴.۱	۲	۲.۴	۰	۰.۰	۲۴۹	۱۸.۱
مشگین شهر	۹۶	۱۷.۸	۱۰۳	۱۷.۶	۲۱	۱۳.۵	۱۸	۲۲.۰	۱	۱۰.۰	۲۳۹	۱۷.۴
نمین	۳۰	۵.۶	۲۹	۵.۰	۱۵	۹.۶	۱۱	۱۳.۴	۱	۱۰.۰	۸۶	۶.۳
نیر	۲۸	۵.۲	۴۹	۸.۴	۵	۳.۲	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۸۲	۶.۰
جمع	۵۳۹	۱۰۰.۰	۵۸۵	۱۰۰.۰	۱۵۶	۱۰۰.۰	۸۲	۱۰۰.۰	۱۰	۱۰۰.۰	۱۳۷۲	۱۰۰.۰

جدول (۱۳-۱) : تعداد جمعیت ساکن در سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس سلسله مراتب آبادی به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵

شهرستان	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		۲۵۰۰و بیشتر		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۱۲۸۰	۵.۲	۱۹۷۶۸	۱۴.۶	۲۳۶۰۶	۲۱.۳	۳۶۹۳۹	۳۰.۸	۶۳۳۲	۱۹.۱	۸۷۹۲۵	۲۰.۷
بیله سوار	۵۱۰۱	۲۰.۶	۷۱۷۳	۵.۳	۷۸۶۱	۷.۱	۶۶۶۲	۵.۶	۲۶۷۳	۸.۱	۲۹۴۷۰	۷.۰
پارس آباد	۲۸۳۰	۱۱.۴	۱۴۳۱۷	۱۰.۶	۱۸۷۸۸	۱۷.۰	۱۴۵۰۷	۱۲.۱	۱۲۱۸۷	۳۶.۷	۶۲۶۲۹	۱۴.۸
خلخال	۲۴۲۲	۹.۸	۱۱۲۹۲	۸.۳	۱۰۹۲۲	۹.۹	۱۴۴۷۶	۱۲.۱	۵۹۱۵	۱۷.۸	۴۵۰۲۷	۱۰.۶
کوثر	۱۸۸۸	۷.۶	۱۰۳۹۶	۷.۷	۶۱۶۶	۵.۶	۲۲۰۵	۱.۸	۰	۰.۰	۲۰۶۵۵	۴.۹
گرمی	۴۴۴۴	۱۷.۹	۲۹۱۸۸	۲۱.۶	۱۵۱۰۰	۱۳.۶	۲۴۴۵	۲.۰	۰	۰.۰	۵۱۱۷۷	۱۲.۱
مشگین شهر	۴۱۰۸	۱۶.۵	۲۳۸۶۶	۱۷.۶	۱۴۱۸۶	۱۲.۸	۲۷۲۳۷	۲۲.۷	۲۹۴۵	۸.۹	۷۲۳۴۲	۱۷.۱
نمین	۱۴۲۶	۵.۷	۸۱۹۵	۶.۱	۱۰۵۷۶	۹.۵	۱۵۳۱۴	۱۲.۸	۳۱۴۱	۹.۵	۳۸۶۵۲	۹.۱
نیر	۱۳۲۳	۵.۳	۱۱۰۸۳	۸.۲	۳۶۰۹	۳.۳	۰	۰.۰	۰	۰.۰	۱۶۰۱۵	۳.۸
جمع	۲۴۸۲۲	۱۰۰.۰	۱۳۵۲۷۸	۱۰۰.۰	۱۱۰۸۱۴	۱۰۰.۰	۱۱۹۷۸۵	۱۰۰.۰	۳۳۱۹۳	۱۰۰.۰	۴۲۳۸۹۲	۱۰۰.۰

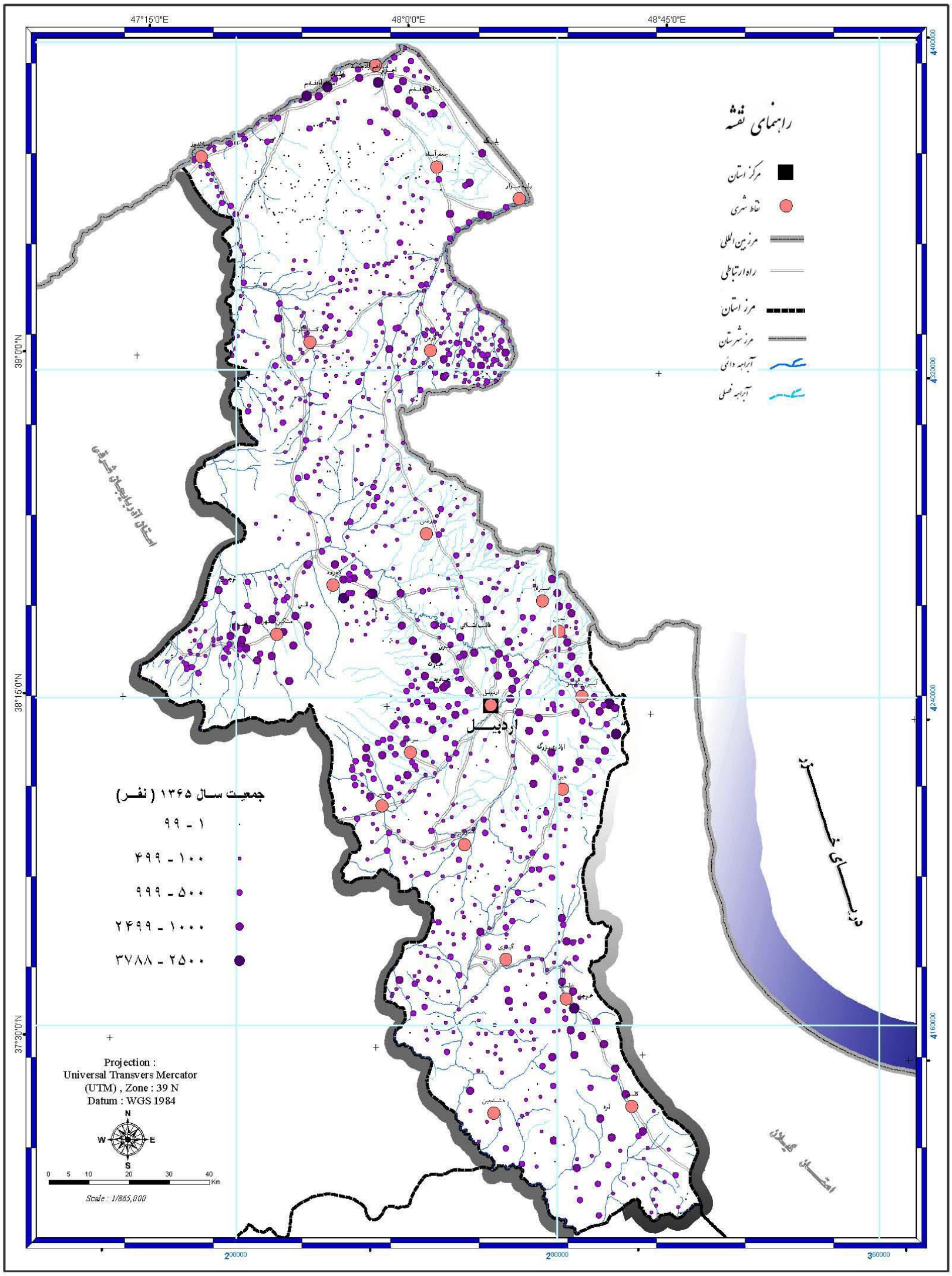

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۱: (سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۶۵)

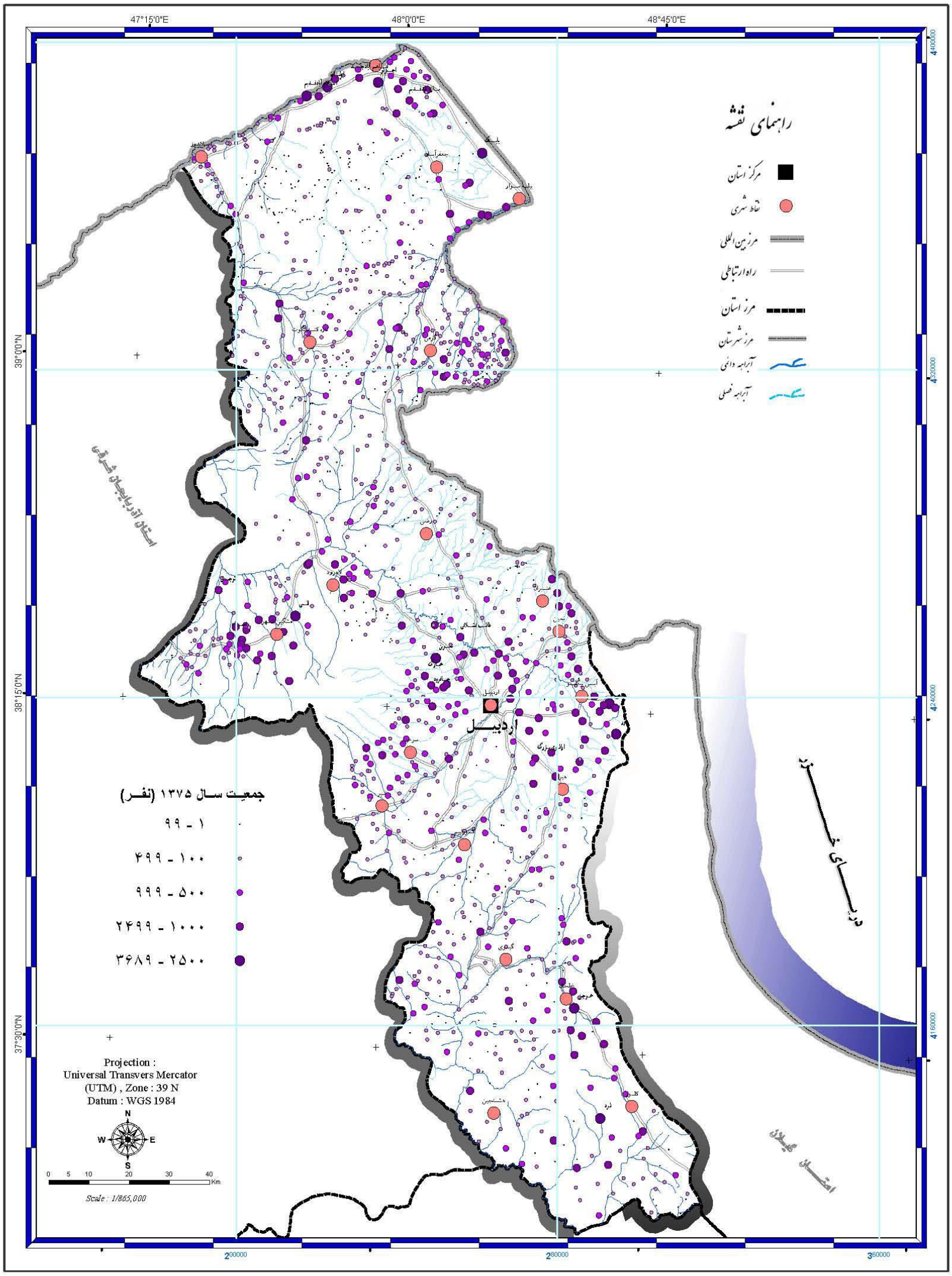

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۲-۱: (سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۷۵)

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

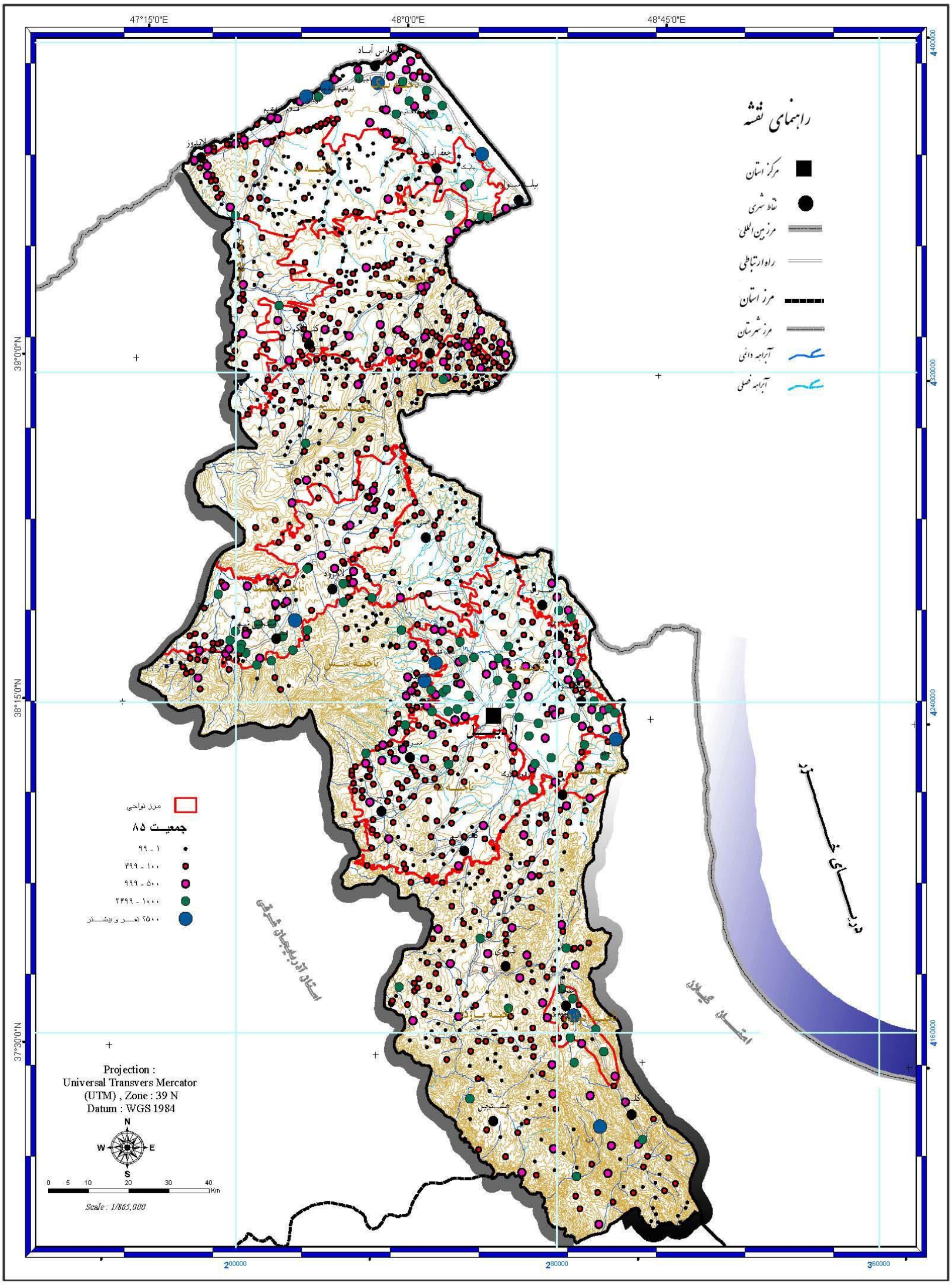

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۳-۱: سطح بندی جمعیتی آبادیها در سال ۱۳۸۵

۴-۱-۱: روند تحولات جمعیت استان و گرایش های غالب آن (نرخ رشد)

روند تغییرات جمعیت در عرصه های روستایی محدوده مطالعاتی طی دهه های ۷۵- ۱۳۶۵ و ۸۵- ۱۳۷۵ مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس بررسی های انجام شده در جدول شماره (۱۴-۱) روند رشد جمعیت در نقاط روستایی استان طی مقاطع مورد بررسی تغییرات زیادی را نشان می دهد. بر اساس بررسی های انجام شده در جدول مذکور طی مقطع آماری ۷۵-۱۳۶۵ جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل دارای رشد منفی بوده است. به طوریکه جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان از ۶۰۱۶۲۶ نفر در سال ۱۳۶۵ با رشد سالانه ۰/۳ - درصد به ۵۸۴۷۹۶ نفر در سال ۱۳۷۵ کاهش یافته است. کنترل رشد جمعیت در نتیجه اعمال سیاستهای کنترل جمعیت و همچنین مهاجرتهای روستا – شهری می تواند از عمده ترین دلایل کاهش جمعیت در نقاط روستایی استان باشد.

در مقطع آماری بعد (۸۵-۱۳۷۵) کاهش جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان شتاب بیشتری بافته به طوریکه جمعیت ساکن در این نقاط از ۵۸۴۷۹۶ نفر در سال ۱۳۷۵ با رشد سالانه ۱/۴ – درصد به ۵۰۹۷۵۱ نفر در سال ۱۳۸۵ کاهش یافته است. مقایسه روند رشدجمعیت روستای در استان اردبیل با افزایش روند مهاجرتهای روستا – شهری در اثر کمبود امکانات و پایین بودن استانداردهای زندگی در نقاط روستایی به همراه مسائل و مشکلات اجتماعی – اقتصادی از عمده ترین دلایل مهاجرت و کاهش جمعیت در نقاط روستایی در کنار کاهش طبیعی رشد جمعیت به شمار می آیند.

نرخ رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی بر روی کاهش نرخ رشد مطلق جمعیت استان نیز تأثیر مستقیم داشته است.

بررسی روند تحولات جمعیت نقاط روستایی استان به تفکیک شهرستان در جدول شماره (۱۵-۱)، نشان می دهد در هر دو مقطع مورد بررسی نرخ رشد در نقاط روستایی شهرستان های استان منفی بوده است. در دوره آماری ۷۵-۱۳۶۵ تنها سه شهرستان پارس آباد، اردبیل و بیله سوار دارای بالاترین میزان رشد جمعیت روستایی مربوط به شهرستان پارس آباد بوده است. نرخ رشد جمعیت روستایی این شهرستان در این دهه معادل ۲/۵ درصد در سال بوده است. پس از پارس شهرستان اردبیل با نرخ رشد سالانه ۱/۱ درصد قرار داشته است. پس از اردبیل شهرستان بیله سوار دارای نرخ رشد ۰/۸ درصد بوده است.

در دوره آماری بعد (۸۵-۱۳۷۵)، تنها نرخ رشد جمعیت روستایی دو شهرستان اردبیل و پارس آباد مثبت و حدود ۰/۴ و۰/۵ درصد بوده است. سایر شهرستانهای استان دارای نرخ رشد نزولی و منفی بوده اند. شهرستان نیر با ۴/۱ – درصد کمترین میزان نرخ رشد

جمعیت روستایی را طی این دهه در استان اردبیل دارا بوده است. محدودیت های محیط اجتماعی – اقتصادی و مهاجرتهای روستا – شهری از عمده ترین دلایل کاهش نرخ رشد به همراه کاهش نرخ رشد طبیعی جمعیت روستایی در شهرستانهای استان اردبیل بوده است.

جدول (۱۴–۱) : روند تحولات جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل طی دوره های آماری ۱۳۶۵ ، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شرح	1365	1375	1385	نرخ رشد	
				1365–75	1375–85
نقاط روستایی	601625	584796	509751	–0,3	–1,4

مأخذ : ۱– مرکز آمار ایران، بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای کشور بر اساس محدوده تقسیمات اداری – سیاسی سال ۱۳۸۰.
۲– مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل، ۱۳۸۵

جدول (۱۵–۱) : روند تحولات جمعیت ساکن در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان طی دوره های آماری ۱۳۶۵ ، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

شرح	تعداد جمعیت			نرخ رشد	
	1365	1375	1385	1365–75	1375–85
اردبیل	105608	117316	123264	1,1	0,5
بیله سوار	37142	40229	33668	0,8	–1,8
خلخال	70854	60741	47264	–1,5	–2,5
مشکین شهر	124620	110721	90359	–1,2	–2,0
گرمی	77261	72755	60521	–0,6	–1,8
پارس آباد	59282	75564	78350	2,5	0,4
کوثر	33416	26741	21460	–2,2	–2,2
نمین	58568	55306	37781	–0,6	–3,7
نیر	34874	25423	16721	–3,1	–4,1
کل استان	601625	584796	509388	–0,3	–1,4

مأخذ : ۱– مرکز آمار ایران، بازسازی و برآورد جمعیت شهرستانهای کشور بر اساس محدوده تقسیمات اداری – سیاسی سال ۱۳۸۰.
۲– مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل، ۱۳۸۵

۱–۴–۱–۱: وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان

روند تغییرات جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل در کل استان و به تفکیک شهرستان در جداول شماره (۱۶-۱) و(۱۷-۱)طی دوره های آماری ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵ مورد بررسی قرار گرفته است.

پس از تعیین روند تحولات جمعیت در هریک از سکونتگاههای روستایی، براساس نرخ رشد محاسبه شده وضعیت ثبات جمعیت این سکونتگاهها طی دوره های آماری ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵مورد بررسی قرار گرفته است. دراین بررسی روستاهایی که دارای نرخ رشد بین ۲-۰

درصد بوده اند به عنوان روستاهای با ثبات ودارای نرخ رشد طبیعی از نظر جمعیتی در نظر گرفته شده اند. و روستاهای با ثبات و دارای نرخ رشد طبیعی از نظر جمعیتی در نظر گرفته شده اند. و روستاهایی که دارای نرخ رشد بین ۲ تا ۴ درصد و ۴ درصد و بیشتر بوده اند به ترتیب در طبقه روستاهای مهاجرپذیر و دارای قابلیت جذب بالای جمعیت فرض شده اند. روستاهای دارای نرخ رشد منفی جمعیت نیز در سه طبقه دسته بندی شده اند روستاهای دارای نرخ رشد ۰ تا ۲- درصد روستاهای با عدم ثبات جمعیت و آماده برای از دست دادن جمعیت ، روستاهای دارای نرخ رشد ۲- تا ۴-۰ درصد روستاهای مهاجرفرصت و روستاهای با نرخ رشد ۴- درصد و کمتر نیز روستاهای مهاجرفرست شدید (با قابلیت از دست دادن جمعیت و مهاجرفرستی بالا)در نظر گرفته شده اند.

براساس این طبقه بندی طی دوره آماری ۷۵-۱۳۶۵ از مجموع ۱۶۹۸ [۱] سکونتگاه روستایی دارای جمعیت روستایی دراین دوره به ترتیب ۱۳/۵ درصد (۲۲۹ روستا) و ۱/۶ درصد (۲۸ روستا) طی مقاطع آماری ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ خالی از سکنه بوده اند . در هریک از طبقات ۰ تا ۲ (ثبات جمعیت) و ۰ تا ۲- (دارای قابلیت از دست دادن) و ۲ تا ۴ (دارای مهاجرپذیری)نیز به ترتیب ۳ روستا معادل ۰/۲ درصد قرار داشته اند. همچنین ۰/۳ درصد (۶ روستا) دارای نرخ رشد ۲- تا ۴- درصد (با قابلیت مهاجرفرستی و ۰/۷ درصد (۱۲ روستا) دارای نرخ رشد کمتر از ۴- درصد (با قابلیت مهاجرفرستی شدید) بوده اند. بیشترین تعداد روستاهای واقع دراین استان دارای نرخ رشد بیش از ۴ درصد بوده اند. دراین طیف ۸۳/۳ درصد معادل ۱۴۱۴ آبادی قرار می گیرند این آبادی ها دارای قابلیت جذب بالا جمعیت از سایر نقاط بوده اند.

بررسی وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی طی دوره آماری بعد (۸۵-۱۳۷۵) درجدول شماره (۱۷-۱)، نشان می دهد از مجموع ۱۴۳۹ روستای دارای جمعیت روستایی طی این دوره در استان اردبیل ۶۷ آبادی معادل ۴۶ درصد در مقطع سرشماری ۱۳۸۵ خالی از سکنه شده اند.۱۴/۸ درصد دارای ثبات جمعیت ۲۲/۲ درصد دارای نرخ رشد و تا ۲- و در حال خالی شدن ۲۱درصد دارای نرخ رشد ۲- تا ۴- درصد و با قابلیت مهاجرفرستی ملایم و ۲۷/۳ درصد دارای نرخ رشد کمتر از ۴- درصد و با قابلیت مهاجرفرستی شدید بوده اند. دراین مقطع به تعداد روستاهای دارای نرخ رشد ۲ تا ۴ افزوده شده و نسبت این روستاها که دارای

[۱] درمحاسبات انجام شده، برروی روند تحولات جمعیت نقاط روستایی مکان ها (پمپ بنزین، پاسگاه، پادگان ، ایستگاههای پمپاژ و ...)از لیست محاسبات حذف شده و تنها سکونتگاههایی که به معنای واقعی روستا تلقی می‌شوند مورد بررسی قرا رگرفته اند.

قابلیت جذب جمعیت هستند به ۵/۲ درصد رسیده است همچنین از تعداد روستاها با نرخ رشد بیش از ۴ درصد به شدت کاسته شده است و به نسبت ۴/۹ درصد طی مقطع آماری ۸۵-۱۳۷۵ کاهش یافته است.

در نقشه های شماره (۴-۱) و (۵-۱) نیز وضعیت ثبات جمعیت روستایی استان اردبیل طی دوره های مورد بررسی نشان داده شده است.

جدول (۱۶ – ۱) : وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل بر اساس رده بندی نرخ رشد در مقطع آماری ۷۵–۱۳۶۵

رده بندی نرخ رشد (درصد)	مفهوم	تعداد آبادی	درصد
۶۵ خال از سکنه	۶۵ خال از سکنه	۲۲۹	۱۳.۵
۷۵ خالی از سکنه	۷۵ خالی از سکنه	۲۸	۱.۶
صفر تا ۲	ثبات جمعیت	۳	۰.۲
۲تا ۴	مهاجر پذیر	۳	۰.۲
۴ درصد و بیشتر	مهاجر پذیر شدید	۴۱۴	۸۳.۳
صفر تا ۲–	عدم ثبات	۳	۰.۲
منفی ۲ تا منفی ۴	مهاجر فرست	۶	۰.۳
منفی ۴ و کمتر	مهاجر فرست شدید	۱۲	۰.۷
جمع		۱۶۹۸	۱۰۰

جدول (۱۷ – ۱) : وضعیت ثبات جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل بر اساس رده بندی نرخ رشد در مقطع آماری ۸۵–۱۳۷۵

رده بندی نرخ رشد (درصد)	مفهوم	تعداد آبادی	درصد
۸۵ خال از سکنه	۸۵ خال از سکنه	۶۷	۴.۷
صفر تا ۲	ثبات جمعیت	۲۱۳	۱۴.۸
۲تا ۴	مهاجر پذیر	۷۴	۵.۱
۴ درصد و بیشتر	مهاجر پذیر شدید	۷۱	۴.۹
صفر تا ۲–	عدم ثبات	۳۱۹	۲۲.۲
منفی ۲ تا منفی ۴	مهاجر فرست	۳۰۲	۲۱.۰
منفی ۴ و کمتر	مهاجر فرست شدید	۳۹۳	۲۷.۳
جمع		۱۴۳۹	۱۰۰.۰

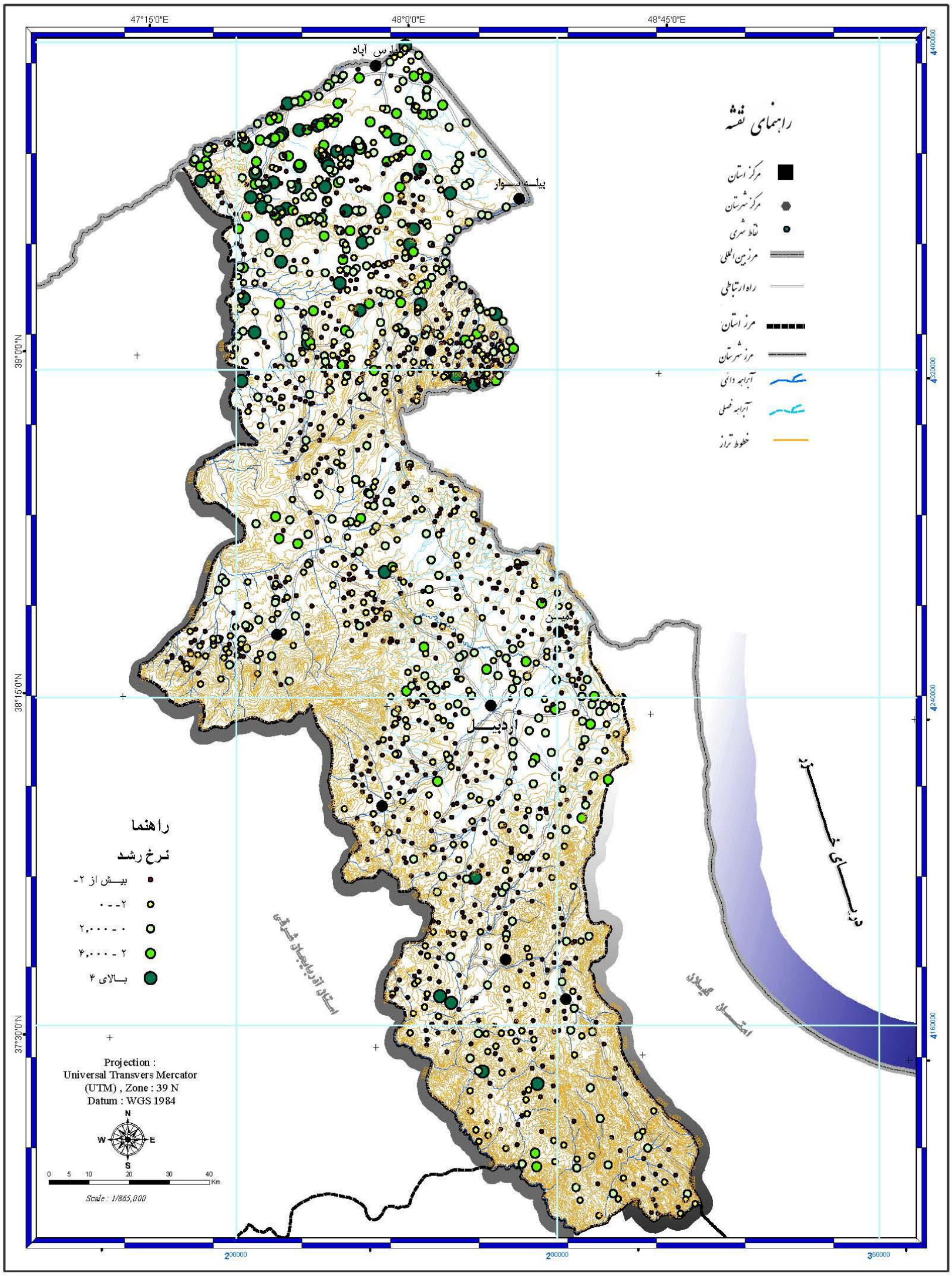

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ٤-١: (نرخ رشد جمعیت آبادیها طی دوره ۷۵-۱۳۶۵)

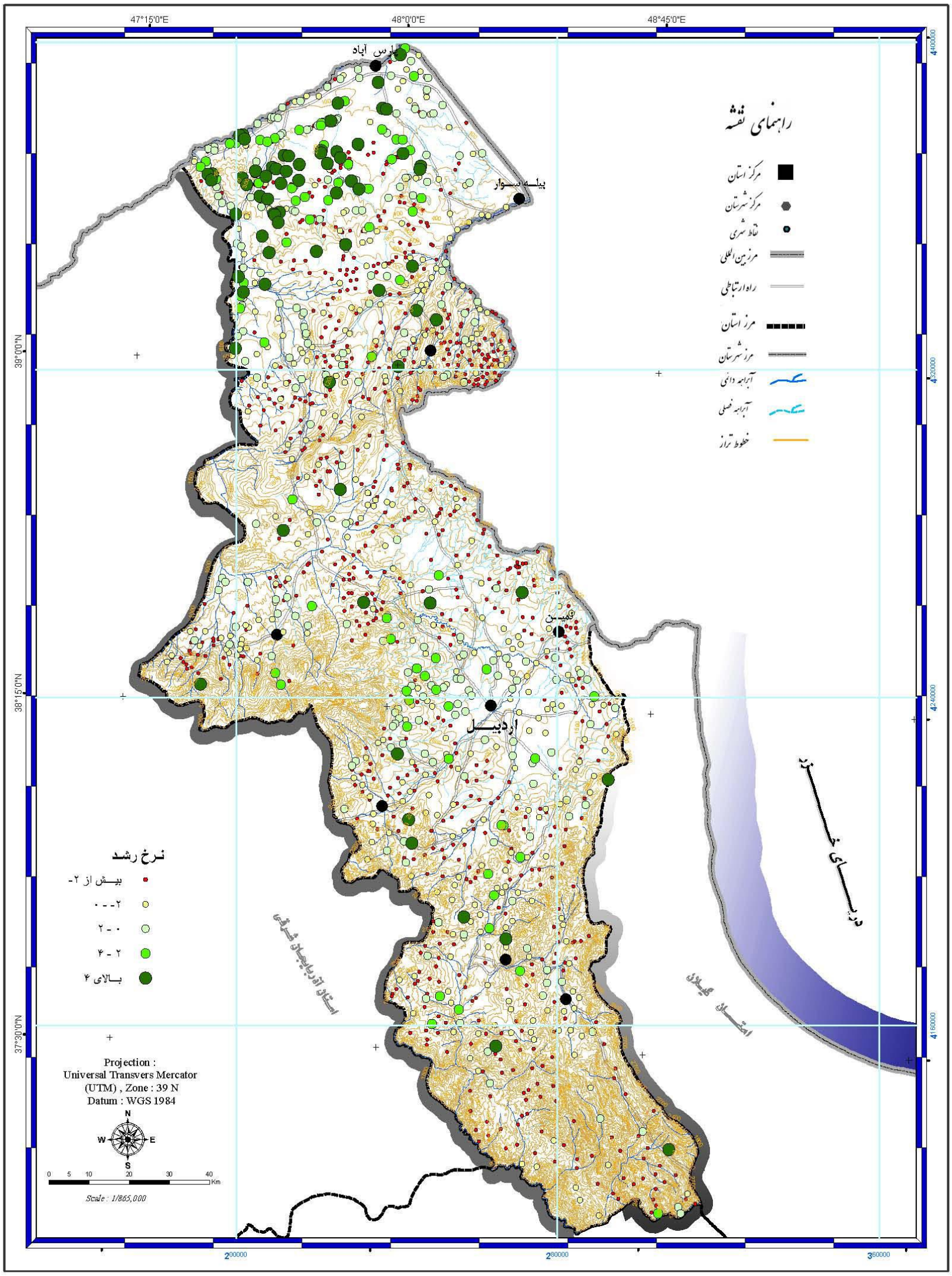

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۵-۱: (نرخ رشد جمعیت آبادیها طی دوره ۸۵-۱۳۷۵)

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۲-۴-۱-۱: نرخ رشد خانوار روستایی

جهت بررسی دقیق تر تحولات جمعیت در استان اردبیل طی مقاطع مورد بررسی، روند رشد خانوار در این استان طی دوره های آماری ۷۵-۱۳۶۵ و ۸۵-۱۳۷۵ درجدول شماره(۱۸-۱)، مورد محاسبه و بررسی قرار گرفته است. بر اساس اطلاعات ارایه شده در جدول مذکور تعداد خانوار ساکن در این استان از تعداد ۱۷۳۲۲۶ خانوار در سال ۱۳۶۵ با رشد سالانه ۲/۱ درصد به ۲۱۳۲۹۰ خانوار افزایش یافته اند.

رشد خانوار در این مقطع در نقاط روستایی معادل ۰/۵ درصد بوده است.

در دوره آماری ۸۵-۱۳۷۵ تعدادخانوار ساکن در استان با رشد سالانه ۲/۸درصد به ۲۸۱۳۰۱ خانوار افزایش یافته است. این میزان در میان خانوارهای روستایی ۰/۶ درصد بوده است.

با توجه به کاهش نرخ رشد جمعیت در نقاط روستایی تعداد خانوارها طی مقاطع مورد بررسی رشد مثبتی را نشان می دهد. شکل گیری خانوارهای جدید ناشی از ازدواج و یا تغییر شکل خانواده از شکل گسترده به هسته ای و میل به استقلال و جدایی طلبی و تشکیل خانواده‌های کوچک (زن، شوهر و فرزند) از عمده ترین دلایل آن است.

جدول (۱۸-۱) : روند تحولات خانوار ساکن در استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستای طی دوره های آماری ۱۳۶۵ ، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

دوره آماری	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۷۵-۱۳۶۵	۸۵-۱۳۷۵
نقاط روستایی	۹۸۵۹۳	۱۰۳۸۰۶	۱۱۰۲۴۸	۰.۵	۰.۶
کل استان	۱۷۳۲۲۶	۲۱۳۲۹۰	۲۸۱۳۰۱	۲.۱	۲.۸

۵-۱-۱: نسبت وابستگی (بستگی)

نسبت وابستگی (بستگی) یا بارتکفل شاخصی است که معمولاً برای سنجش تاثیر اقتصادی و اجتماعی ساختارهای سنی مختلف استفاده می شود. نسبت وابستگی نسبت جمعیت وابسته (جوان و پیر) به جمعیت در سن کار است. هر چه این شاخص بالاتر باشد یعنی اینکه یک فرد بالقوه فعال تعداد بیشتری از افراد باید حمایت کند. نسبت وابستگی معمولاً بین ۰/۵ تا حدود ۱/۲ در نوسان است.

طبق جدول شماره (۱۹-۱)، ۵۰/۶ درصد جمعیت روستایی استان اردبیل در سال ۱۳۶۵ در گروه سنی ۰ تا ۱۵ ساله قرار داشته اند. این نسبت نشان دهنده جمعیت جوان روستایی در مقطع آماری ۱۳۶۵ می باشد. نسبت وابستگی نقاط روستایی استان در سال ۱۳۶۵ برابر ۱/۱۳ می‌باشد. نسبت وابستگی در نقاط روستایی هریک از شهرستان های استان به ترتیب برابر با ۱/۱۱ ، ۱/۰۷، ۱/۱۳ و ۱/۲ بوده است.

جدول شماره (۲۰-۱) جمعیت گروههای سنی بزرگ و نسبت وابستگی را برای نقاط روستایی استان اردبیل و شهرستان های آن در سال ۱۳۷۵ نشان می دهد. درسال ۱۳۷۵، ۳۴/۹۸ درصد جمعیت روستایی استان در گروه سنی کمتر از ۱۵ سال قرار داشته اند. نسبت وابستگی در این سال در نقاط روستایی استان برابر با ۰/۶۸ و در نقاط روستایی شهرستانهای اردبیل، خلخال، مشگین شهر، گرمی، پارس آباد و بیله سوار به ترتیب برابر با ۰/۶۸ ، ۰/۹۳ ، ۱/۰۴ ، ۰/۹۷، ۰/۹۳، ۰/۹۱ و ۰/۹۳ بوده است.

در آخرین مقطع آماری در سال ۱۳۸۵، از مجموع جمعیت روستایی استان ۲۷/۵ درصد جمعیت کمتر از ۱۵ سال و ۶۵/۸ درصد جمعیت ۶۴-۱۵ ساله را شامل شده اند.

نسبت بستگی در مقطع آماری ۱۳۸۵ در نقاط روستایی استان برابر با ۰/۵۲ و در شهرستانهای مذکور به ترتیب برابر ۰/۵۵ ، ۰/۵۷، ۰/۵۰، ۰/۵۱، ۰/۴۸، ۰/۴۴، ۰/۵۵، ۰/۵۷ و ۰/۵۴ بوده است.

جدول (۲۱-۱)، اطلاعات مربوط به گروه های سنی و نسبت وابستگی را در نقاط روستایی استان نشان می دهد.

جدول (۱۹–۱) : گروههای عمده سنی ونسبت وابستگی در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۶۵

شرح	گروههای عمده سنی	تعداد	درصد	نسبت وابستگی
استان اردبیل	۰–۱۴	۳۱۳۸۷۹	۵۰.۶	۱.۱۳
	۱۵–۶۴	۲۹۰۶۸۰	۴۶.۹	
	۶۵+	۱۵۳۲۱	۲.۵	
	جمع	۶۱۹۸۸۰	۱۰۰.۰	
شهرستان اردبیل	۰–۱۴	۹۸۵۷۹	۴۹.۹	۱.۱۱
	۱۵–۶۴	۹۳۵۳۷	۴۷.۴	
	۶۵+	۵۳۹۳	۲.۷	
	جمع	۱۹۷۵۰۹	۱۰۰.۰	
شهرستان خلخال	۰–۱۴	۵۴۲۰۴	۴۸.۸	۱.۰۷
	۱۵–۶۴	۵۳۷۱۳	۴۸.۳	
	۶۵+	۳۲۱۶	۲.۹	
	جمع	۱۱۱۱۳۳	۱۰۰.۰	
شهرستان مشگین شهر	۰–۱۴	۶۲۶۲۹	۵۰.۹	۱.۱۳
	۱۵–۶۴	۵۷۷۱۴	۴۶.۹	
	۶۵+	۲۶۹۲	۲.۲	
	جمع	۱۲۳۰۳۵	۱۰۰.۰	
شهرستان گرمی	۰–۱۴	۹۸۴۶۷	۵۲.۳	۱.۲
	۱۵–۶۴	۸۵۷۱۶	۴۵.۵	
	۶۵+	۴۰۲۰	۲.۱	
	جمع	۱۸۸۲۰۳	۱۰۰.۰	

مآخذ: مرکز آمار ایران ، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل ۱۳۶۵

جدول (۲۰-۱): گروههای سنی بزرگ و نسبت وابستگی در نقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۷۵

شرح	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	نسبت وابستگی
استان اردبیل	۰-۱۴	۱۸۰۰۷۳	۳۴.۹۸	۰.۶۸
	۱۵-۶۴	۳۰۶۴۰۱	۵۹.۵۲	
	+۶۵	۲۸۳۲۴	۵.۵۰	
	جمع	۵۱۴۷۹۸	۱۰۰.۰۰	
شهرستان اردبیل	۰-۱۴	۸۹۰۶۹	۴۳	۰.۹۳
	۱۵-۶۴	۱۰۷۲۴۸	۵۲	
	+۶۵	۱۰۱۸۹	۵	
	جمع	۲۰۶۵۰۶	۱۰۰	
شهرستان خلخال	۰-۱۴	۳۸۷۵۵	۴۴.۶	۱.۰۴
	۱۵-۶۴	۴۲۵۱۱	۴۹.۰	
	+۶۵	۵۵۷۴	۶.۴	
	جمع	۸۶۸۴۰	۱۰۰.۰	
شهرستان مشگین شهر	۰-۱۴	۵۰۷۴۱	۴۴.۴	۰.۹۷
	۱۵-۶۴	۵۸۰۹۷	۵۰.۹	
	+۶۵	۵۳۷۸	۴.۷	
	جمع	۱۱۴۲۱۶	۱۰۰.۰	
شهرستان گرمی	۰-۱۴	۳۳۰۹۴	۴۳.۸	۰.۹۳
	۱۵-۶۴	۳۹۱۲۲	۵۱.۸	
	+۶۵	۳۳۴۹	۴.۴	
	جمع	۷۵۵۶۵	۱۰۰.۰	
شهرستان پارس آباد	۰-۱۴	۳۲۵۷۴	۴۴.۴	۰.۹۱
	۱۵-۶۴	۳۸۴۴۸	۵۲.۴	
	+۶۵	۲۲۸۶	۳.۱	
	جمع	۷۳۳۰۸	۱۰۰.۰	
شهرستان بیله سوار	۰-۱۴	۱۷۹۴۵	۴۴.۳	۰.۹۳
	۱۵-۶۴	۲۰۹۷۵	۵۱.۸	
	+۶۵	۱۵۴۸	۳.۸	
	جمع	۴۰۴۶۸	۱۰۰.۰	

مآخذ: مرکز آمار ایران ، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل ۱۳۷۵

جدول (۲۱–۱): گروههای سنی بزرگ و نسبت وابستگی درنقاط روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵

شرح	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	نسبت وابستگی
استان اردبیل	۱۴–۰	۱۴۰۸۵۱	۲۷.۵	۰.۵۲
	۶۴–۱۵	۳۳۶۹۸۳	۶۵.۸	
	۶۵ +	۳۴۳۶۱	۶.۷	
	جمع	۵۱۲۱۹۵	۱۰۰.۰	
شهرستان اردبیل	۱۴–۰	۳۶۹۰۱	۲۹.۹	۰.۵۵
	۶۴–۱۵	۷۹۲۷۵	۶۴.۳	
	۶۵ +	۷۰۸۸	۵.۸	
	جمع	۱۲۳۲۶۴	۱۰۰.۰	
شهرستان خلخال	۱۴–۰	۱۲۰۱۸	۲۵.۴	۰.۵۷
	۶۴–۱۵	۳۰۱۴۷	۶۳.۸	
	۶۵ +	۵۰۹۹	۱۰.۸	
	جمع	۴۷۲۶۴	۱۰۰.۰	
شهرستان مشگین شهر	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	۰.۵
	۱۴–۰	۲۳۹۵۰	۲۶.۵	
	۶۴–۱۵	۶۰۲۰۶	۶۶.۶	
	۶۵ +	۶۲۰۳	۶.۹	
	جمع	۹۰۳۵۹	۱۰۰.۰	
شهرستان گرمی	۱۴–۰	۱۶۳۸۴	۲۷.۱	۰.۵۱
	۶۴–۱۵	۳۹۹۹۱	۶۶.۱	
	۶۵ +	۴۱۴۶	۶.۹	
	جمع	۶۰۵۲۱	۱۰۰.۰	
شهرستان پارس آباد	۱۴–۰	۲۲۳۵۴	۲۸.۰	۰.۴۸
	۶۴–۱۵	۵۴۱۲۴	۶۷.۷	
	۶۵ +	۳۴۲۶	۴.۳	
	جمع	۷۹۹۰۴	۱۰۰.۰	
شهرستان بیله سوار	۱۴–۰	۸۴۵۱	۲۵.۱	۰.۴۴
	۶۴–۱۵	۲۳۳۴۸	۶۹.۳	
	۶۵ +	۱۸۶۹	۵.۶	
	جمع	۳۳۶۶۸	۱۰۰.۰	
شهرستان کوثر	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	۰.۵۵
	۱۴–۰	۵۸۰۶	۲۷.۱	
	۶۴–۱۵	۱۳۸۷۱	۶۴.۶	
	۶۵ +	۱۷۸۳	۸.۳	
	جمع	۲۱۴۶۰	۱۰۰.۰	
شهرستان نیر	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	۰.۵۷
	۱۴–۰	۴۸۳۶	۲۶.۹	
	۶۴–۱۵	۱۱۴۴۷	۶۳.۷	
	۶۵ +	۱۶۹۱	۹.۴	
	جمع	۱۷۹۷۴	۱۰۰.۰	
شهرستان نمین	گروههای سنی بزرگ	تعداد	درصد	۰.۵۴
	۱۴–۰	۱۰۱۵۱	۲۶.۹	
	۶۴–۱۵	۲۴۵۷۴	۶۵.۰	
	۶۵ +	۳۰۵۶	۸.۱	
	جمع	۳۷۷۸۱	۱۰۰.۰	

مآخذ: مرکز آمار ایران ، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل ۱۳۸۵

۲-۱: تحلیل تحولات نظام اجتماعی و ساختار قومی ، طایفه ای جامعه روستایی و عشایری

بررسی سیر تحولات نظام اجتماعی و ساختار قومی، طایفه ای جامعه روستایی و عشایری در استان اردبیل نشان می دهد، این استان از سابقه طولانی روستا نشینی و همچنین زندگی و معیشت مبتنی بر کوچ نسبت به شهرنشینی برخوردار است.

بررسی های انجام شده نشان می دهد روستا نشینی در استان اردبیل در قسمت های مرکزی استان شامل شهرستان های اردبیل، نیر و نمین از قدمت بیشتری برخوردار است.محدوده شهرستان های مشگین شهر و گرمی محل همزیستی عشایر ایل شاهسون و روستا نشینان بوده است و محدوده دشت مغان تا حدود ۵۰ سال گذشته به طور کامل محل سیطره عشایر ایل شاهسون بوده است. عشایر ساکن در محدوده دشت مغان دردوره پهلوی و در نتیجه تحولات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی روی داده در دوره رضا شاه به سمت روستا نشینی گرایش یافتند. براساس مطالعات انجام شده، با تاسیس بنگاه عمران دشت مغان در سال ۱۳۲۷ که نقطه آغازین اسکان عشایر و تحولات اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی در محدوده استان بوده شیوه زیست و معیشت عشایر این محدوده در نتیجه استان از رمه گردانی به شیوه معیشت دهقانی تغییر یافت. از این دوره به بعد در منطقه پارس آباد کنونی، به تدریج روستاها شکل گرفتند. روستاهای شکل گرفته در محدوده دشت مغان کاملاً منطبق با نظام و ساختار ایلی جامعه عشایری ایل شاهسون شکل گرفت. بدین معنا که در نتیجه برنامه مذکور هریک از طوایف و تیره ها در قشلاق خودشان اسکان یافته و شروع به تاسیس آبادی نمودند. به این ترتیب نام آبادیها با نام تیره ها و طوایف منطبق شد و معیشت زراعی در منطقه دشت مغان اوج گرفت.

لازم به ذکر است بخش جنوبی استان نیز که محدوده شهرستان‌های خلخال و گیوی را شامل می شود محل همزیستی اقوام کرد، تات، تالش و ترک است.

بررسی سایر ویژگیهای قومی فرهنگی جامعه روستایی و عشایری استان اردبیل نشان می‌دهد، زبان عامه مردم این استان زبان آذری است که به صورت های مختلفی در لهجه های منطقه ای و قومی مورد استفاده مردم است. البته ساکنین برخی از روستاهای استان (شهرستان های نمین و خلخال)به لهجه های طالش و تات نیز تکلم می کنند.

از نظر دینی هم اکثریت قریب به اتفاق مردم استان دارای مذهب شیعه بوده و فقط ساکنین ۵ قریه از دهستان ویلکیج به مرکزیت عنبران از توابع شهرستان نمین دارای مذهب شافعی هستند.

۱-۲-۱: ویژگیهای جامعه عشایری استان اردبیل

جامعه عشایری استان اردبیل را طوایف مختلف ایل شاهسون تشکیل داده اند. با توجه به نقش این ایل در تحولات اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی استان اردبیل مشخصات و ویژگی های آن به شرح ذیل مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۱-۲-۱: سابقه تاریخی ایل شاهسون

عشایری که در دشت مغان زندگی می کنند و تحت عنوان شاهسون از آنها یاد می شود به استناد منابع موجود:

- عده ای از آنان باقیمانده ترکان غز هستند که در قرن چهارم در دشت مغان می زیسته اند.
- گروهی نیز با هجوم مغولان و تیموریان به ایران در قرن یازدهم میلادی به این اراضی مهاجرت کرده اند.
- برخی بازماندگان آن گروه از طوایف ترک هستند که در قرن چهاردهم میلادی از آسیا صغیر به آذربایجان آمده اند.

عشایر شاهسون از دیدگاه قوم شناسی به طوایف سارب ، قمیش ، قزلباش و طوالش وابسته اند و در ده سال اول سلطنت صفویه در قرن شانزدهم میلادی بوسیله شاه عباس به صورت یک کنفدراسیون ایلی تحت عنوان شاهسون درآمدند.

گرچه شاهسون در آن زمان به تمام قبایلی اطلاق می شد که به حمایت از شاه عباس پرداختند، اما از آنجا که محافظین وی از میان این گروه از عشایر بودند و نیروی عمده جنگی او در مقابل قزلباش و دفاع از مرزهای شمال غربی کشور بشمار می رفتند این اصطلاح (شاهسون) بعدها تنها به این گروه از عشایر اطلاق گردید.

۱-۱-۱-۲-۱: تحولات اجتماعی ایل شاهسون در دوره پهلوی

شاهسون را هرگز نمی توان به صورت یک ایل واحد و یکپارچه تلقی نمود و در طول زمان به صورت کنفدراسیون طوایف بوده است. با توجه به این که هدف رضاخان ایجاد حکومت قوی مرکزی بود، تضعیف سازمان ایلی و از بین بردن قدرت طوایف یکی از مهمترین خواسته‌های وی بود. در تعقیب این هدف و پس از خلع سلاح عشایر قانون معروف به تخته قاپو در سالهای ۱۳-۱۳۱۲ به مورد اجرا گذاشته شد. نیروهای دولتی عشایر را وادار نمودند که کانونهای استقرار خود، یعنی چادرها را برچیده و سکونت گاههای دایمی برای خود ایجاد کنند.

عشایری که مقاومت نموده و کماکان به انتظار در آلاچیق اوبه های عشایری به سر می برند مورد تهاجم وحشیانه قرار گرفتند و چادرهایشان را به آتش کشیدند، گوسفندهایشان را کشتند و زنان و فرزندانشان را مورد ضرب و شتم قرار دادند. در نتیجه بسیاری از عشایر ناگزیر به اتراق گردیده و تدریجا سکونتگاههای ایجاد کردند. در این شرایط رمه را می بایست چو با نان به صحرا برده و در کومه ها (چادرهای تک نفری) به سر برند . البته شاهسونان عمدتا به عنوان چوپان کماکان دام خود را کوچ داده و با دشواری بسیار دور از چشم مامورین دولتی کوچ می‌نمودند.

با سقوط رضاخان در شهریور ۱۳۲۰ ، عشایر دوباره آلاچیق ها را بر پا نموده و اوبه ها را سازمان دادند و کوچ بار دیگر آغاز گشت. تخته قاپوی رضاخانی هر چند موجب شد که جامعه عشایری شاهسون با مشکلات عدیده ای درگیر شود و انسجام ایل تا حدی بهم بریزد ولی روی هم رفته این برنامه اسکان مبتنی بر زور ناموفق بود و تا سال ۱۳۲۷ که آغاز برنامه های عمرانی در دشت مغان است ، منطقه مزبور منحصرا قشلاق عشایر شاهسون بوده و رمه داری مبتنی بر کوچ رکن بارز حیات اقتصادی – اجتماعی منطقه بود.

پس از قحطی سال ۱۳۲۷ ، اقداماتی جهت عمران منطقه آغاز گردید. ایجاد شرکت شیار آذربایجان و سپس بنگاه عمران دشت مغان و ایجاد شبکه کوچک آبیاری تغییراتی در بافت و ساختار معیشتی عشایر به وجود آورد. می توان گفت که اسکان واقعی عشایر از این زمان آغاز شد. در اختیار قراردادن اراضی فاریاب شده به صورت قطعات ۱۲، ۶ و ۳ هکتاری و همچنین در دسترس بودن ماشین آلات و تجهیزات کشاورزی ، ایلیاتی مستاصل را به زراعت کشاند وجود بعضی عوامل دیگر از جمله احراز مالکیت در این تحولات نقش داشت. با فاریاب شدن اراضی بیشتری در سال ۱۳۳۸ و کمک های بنگاه توسعه برای ایجاد و ساخت آبادیها و در اختیار گذاشتن امکانات و پایین بودن ارزش تولیدات گرایش عشایر به اسکان بیشتر شد.

اوج متلاشی شدن سازمان ایلی در سال ۱۳۴۰ و همراه با شروع انقلاب به اصطلاح سفید بود که طی فرمانی وجود ایل بیگ و غیره ممنوع اعلام گردید که در واقع مهلک ترین ضربه به ساخت اجتماعی عشایر بود. با ملی شدن بخش عظیمی از مراتع و صدور پروانه انفرادی چرا در سال ۱۳۲۹ جهت افراد کوچ نشین ، سران ایلات آخرین ضربه را خورده و در واقع به کلی از صحنه حیات ایلی کنار گذاشته شدند. در حال حاضر سازمان ایلی عشایر شاهسون در واقع متلاشی شده است. هر چند هنوز آق سقل (ریش سفید) در تیره و اوبه خود دارای ارزش و مقامی می باشد ولی با روند فعلی ، اعتبار آینده اش معلوم نیست.

۲-۱-۲-۱: سازمان ایلی و قشربندی اجتماعی ایل شاهسون

قشربندی اجتماعی عشایر شاهسون به قرن ۱۲ هجری قمری مربوط می شود. شاهسونان در دو اتحادیه ایلی یا ال (طوایف مشکین شهر و اردبیل) متشکل شده بودند. در راس هر یک (ال بیگی) از سوی دولت مرکزی ، مسئولیت حفظ نظام، وصول مالیات و تامین افواج ایلی را بر عهده داشت. ال یا ایل به چند طایفه تقسیم می شد. اداره طایفه به عهده بگ یا بیگ بود که از سوی ال بیگی منسوب می شد. هر طایفه به چند تیره تقسیم می شد. در وضع کنونی ، تیره یک تقسیم بندی سیاسی و اداری است و در راس آن به جای بیگ آقای سقل (ریش سفید) قرار دارد. ممکن است یک تیره چند آق سقل داشته باشد. هسته مرکزی تیره یک گروه نسبتاً بزرگی به نام (گوبک) است. گوبک معمولا از ۲۰ تا ۳۰ خانوار که از سه تا شش پشت به نیای مشترکی می رسند، تشکیل شده است. گوبک یک اصطلاح درون تیره است و درتقسیمات ایلی مطرح نیست. نام تیره معمولا از همین مبنای مشترک اشتقاق می یابد.

عناصر خارجی بیشتر به صورت خویشان سببی، خدمتکاران، چوپانان اجیر وارد تیره شده‌اند.گاهی تیره های یک طایفه نیز مدعی تبار مشترکی هستند.

بنابراین ایل شاهسون به چند طایفه و هر طایفه به چند تیره و هر تیره به چند اوبه تقسیم می شود وهر اوبه از بهم پیوستن چند خانوار به وجود می آید.

(ایل ⟵ طایفه ⟵ تیره(گوبک) ⟵ اوبه ⟵ خانوار)

کوچکترین واحد اجتماعی در بین عشایر دشت مغان است. خانواده در این ناحیه عمدتا گسترده است بدین معنی که پدر، مادر ، پسران متاهل و مجرد و نوه ها با یکدیگر زندگی کرده و دارای درآمد و مخارج مشترک می باشند به طورمثال قریب ۱۵ درصد خانواده های طوایف گیکلو و جلودارلو گسترده اند. این درصد بین طوایف عربلو و طالش میکائیل لو به ۷۰ درصد و در میان طوایف دیگر به ۴۰ درصد می رسد. در خانواده های گسترده پدر تبار، همواره پدر خانواده که مدیر آن نیز می باشد به عنوان حلقه ارتباط اعضای خانواده خود با دیگر واحدهای عشایری است. یکی از ویژگیهای این نوع خانواده اعتقاد شدید به عرف و آداب و سرسختی در مقابل نوآوری است. اما در خانواده گسترده کنونی در بین عشایر، پدر حاکم بلا منازع در خانواده نبود، بلکه اعضای ذکور جوان خانواده نیز مجاز به اظهار نظر در مسایل مرتبط با خانواده می باشند. اگر چه این امر خود در زمینه پذیرش نوآوری موثر است. لازم به ذکر است که انقلاب اسلامی نیز به نوبه خود تحولاتی در ساختار اجتماعی منطقه و الگوی سکونت آنها به وجود آورد. به گونه ای که امروزه از تشکیل ایلی (اتحاد طوایف) اثری نبوده و گرچه تیره های

عضو یک طایفه در کنار یکدیگر زندگی می کنند، اما تشکل آنها در سطح طوایف نیز کارکرد خود را از دست داده است. با وجود این ، افراد عضو یک تیره (گویک) دارای سازمان روشنی می باشند. تشکیل واحدهای خویشاوندی در اوبه ها یا مجتمع زیستی عشایری عینیت می یابد و علی رغم گذشته در بین اوبه های مجاور از دو تیره و یاقی دو طایفه ارتباط بیشتری وجود دارد تا اعضای یک تیره که اوبه آنها دورتر از یکدیگر است.

بنابراین امروزه عشایر شاهسون مرکب از خانوارهایی است که گرچه به گروههای خویشاوند پدر تبار واقعی (گویک) تقسیم شده اند، اما اتحاد بین این تیره ها (گوبکها) وجود ندارد. لذا امروزه تجمع عشایر دشت مغان به صورت گروههای دامدار۳ تا ۲۵ خانواری دیده می‌شود که غالبا از اعضای یک گوبک (تیره) می باشند و فاقد انسجام ایلی هستند.

به حیات ایل بیگی در زمان انقلاب اسلامی پایان داده شده و بیگها نیز در اوبه ها برخی از نقشهای خود را تا حدودی حفظ کرده اند اما فاقد کارکرد در سازمان تیره ها و طوایف و ایل می‌باشند. افزون بر تحول ساخت ایلی، جمعیت کوچنده نیز کاهش یافته و امروزه تنها قریب به ۱۴۵۱ خانوار تحت عنوان عشایر کوچنده شاهسون در منابع آماری ثبت شده است.

۱-۲-۱-۲-۱: طوایف ایل شاهسون

ایل بزرگ شاهسون از طوایف متعددی به شرح زیر شکل یافته است:

- **کور عباسلو**: این طایفه در اواخر دوره قاجار یکی از طوایف بزرگ مغان محسوب می شد. ولی از چند سال قبل تیره های آن یا تخته قاپوشدند و یا به شهرها مهاجرت کردند. با این همه اکنون نیز در محل تعدادشان کم نیست و قشلاق آنان در سواحل دره رود و ییلاقشان در حوالی اوکوز داغی واقع است.
- **عیسی لو**: اولین سالهای ۱۳۲۰ تا ۱۳۴۰ هجری شمسی ، بزرگترین طایفه عشایر شاهسون محسوب می شد. در اغتشاشات چند ماهه جنگ بین الملل دوم ، امیر اصلان بیگ رئیس طایفه با گماشتن سواران در گذرگاهها از ناامنی راهها جلوگیری کرد و در نیمه دوم سال ۱۳۲۴ شمسی و نیمه اول سال بعد که فرقه دموکرات بر آذربایجان تسلط داشت ، از همکاری با آنان خودداری کرد و توانست تا رفع غائله آنان به تنهایی مقاومت کند. قشلاق این طایفه درارشق و ییلاقشان در دامنه سبلان در قارابولاغ و بوران چوخوری واقع است.
- **قوجابیگلو** : این طایفه از اواخر دوره قاجار تا اواسط دوره پهلوی از حیث تعداد جمعیت، بزرگترین طایفه عشایر مغان محسوب می شد و در تاریخ صفویه ، افشاریه و

قاجار به سردارانی از این طایفه بر می خوریم که در جنگلها شجاعت و رشادت زیاد از خود نشان داده اند. این طایفه در اواخر دوره قاجار و اوایل دوره پهلوی بر اثر بعضی از تصادفات و زدوخورد با نیروهای دولتی تضعیف شد. قشلاق این طایفه در سواحل دره رود، از سرو آغاجی به پایین و ییلاقشان در آغ چای، قاراچای و بوزقیه سبلان واقع شده است. این طایفه بیش از طوایف دیگر ، روستا و آبادی به وجود آورده و در برزند و انگوت تخته قاپو شده است.

- **بند علی بیگلو معروف به علی بابالو** : قشلاقشان در خروسلو و شورگل و ییلاقشان در جنی بلاغ و مال دلی واقع است.
- **رضا بیگلو** : این طایفه از ابتدا ییلاق و قشلاق نکرده ودر روستاهای صومعه ، ییجه ، قلعه جوغ و غیره سکونت دارد.
- **عبادالله بیگلو** : در ابتدا از طوایف بزرگ محسوب می شده ولی بعدها تعداد جمعیتشان کمتر شده است و هم اکنون اعقاب شان در نصیر کندی سکونت دارند.
- **شاهعلی بیگلو** : هم اکنون نیز تعداد جمعیت آن زیاد است که بعضی از آنان ییلاق و قشلاق می روند ، قشلاقشان در کرمه لو و میرزاخان و فرج خواجه لی و ییلاقشان در اطراف چال داغ واقع است.
- **بالا بیگلو** : قسمتی از قشلاقشان که یورت زمستانی آنان بود ، هم اکنون در محدوده شهر پارس آباد واقع شده و یکی از محلات آن محسوب می شود. خاکریز کانال قدیمی نیز قسمتی از قشلاقشان بود .ییلاقشان در اطراف قوقور سوئی واقع است.گ
- **مستعالی بیگلو** : قشلاقشان در گل لو و چناق و ساری بلاغ و ییلاقشان دیوان داشی سبلان بود . از آخرین روسای این طایفه نصیر بیگ و خان اوغلان قابل ذکر هستند.
- **ساری خان بیگلو** : ییلاقشان آغ مسجد و یللی گدوک و قشلاقشان چنار ، قباله ، بورون قشلاقی بود.
- **گیگلو** : گیگ سرزمین کوچکی در خاک عثمانی بوده و اجاق یا زیارتگاه مشهوری به همان اسم داشته که مبتلا یان به بعضی از امراض به این زیارتگاه می رفتند و شفا می یافتند (هم اکنون نیز مبتلایان به مرض یرقان به بعضی از خانواده های این طایفه که گیگلوی اصیل بوده و به اصطلاح محلی اجاق این مرض هستند مراجعه می کنند.) این طایفه ظاهرا به اسم همان سرزمین و یا همین زیارتگاه مشهور بوده و بعد هم که به ایران آمده به همین اسم نامیده اند.
- این طایفه بر خلاف طوایف دیگر ، در عصر حاضر تعداد جمعیت شان افزایش یافته و از این حیث شاید دومین طایفه عشایر است . قشلاقشان اکثرا در منطقه فعالیت

کشت و صنعت و دامپروری مغان واقع شده است. در سالهای ۵۳-۱۳۵۲ که شهرک غربی (مجتمع مسکونی) این شرکت را می ساختند او به بزرگی با پرداخت بهای مستحدثات و مستثغیات آنان از محل ۵۲ دستگاه فعلی مهاجرت داده شدندو اوبه کوچکی در زیر پاسگاه قرار داشت که هنوز هم خانواده هایی از آن اوبه بر جای مانده است. ییلاق آنان در قاشقامیشه و یاغلو و قنبارچه واقع است.

- **جعفرلو**: قشلاق این طایفه در محل بنای پارس آباد و اطراف آن قرار داشت در زمان تقسیم اراضی زیر محور یا کانال اول عده ای از آنان از زراعین دوازده هکتاری که به هر داوطلبی داده می شد ، محسوب و زمین به آنان تحویل شد.عده ای از گرفتن زمین خودداری کردند و در سالهای بعد که رسم کوچروی از رونق افتاد، در پارس آباد و در روستاهای اطراف ساکن شدند. با این همه هنوز هم گروهی به دامداری مشغول اند و به طریق امروزی که اکثرا چوپان را با یک کومه به ییلاق می فرستند و در زمستان چهارپایان را در روستا نگهداری می کنند ییلاقشان در جنی چائی سبلان واقع است.
- **آیواتلو**: قشلاقشان در محل ملاکندی و قوجابیگلوکندی امروزی و ییلاقشان در دوبکلوی سبلان واقع است.
- **تلکه** : این طایفه از قدیمی ترین طوایف شاهسون به شمار می رود.از بین این طایفه سرداران بزرگی برخاسته اند و رشادت و شجاعت و از خودگذشتگی زیادی برای حفظ این آب و خاک از خود نشان داده اند. قشلاق اجدادی این طایفه روستای تلکه کندی فعلی و حوالی آن است که به علت واقع شدن در زیرکانال اول به مزارع تبدیل شده است و ییلاقشان در بالای سرعین واقع است.
- **سروانلور**: قشلاق این طایفه در محل باغ انار کنونی شرکت کشت و صنعت و دامپروری مغان و در قردره وییلاقشان در درقارا یا تاق واقع است.
- **تالش میکائیل لو**: این طایفه هم چنانکه از اسمش معلوم است از تالش آمده اند و به اسم اولین بنای خود که به مغان آمده ، نامیده شده است و از طوایف مهم مغان به شمار می رود و از پرجمعیت ترین طوایف محسوب می شود. قشلاقشان خان باباکندی و روح کندی و حوالی آنهاست و ییلاقشان در اطراف قوتورسوئی و شابیل واقع است.
- **جلودارلو**: قشلاقشان در چالما و خورخور و اطراف جعفرآباد و ییلاقشان در هفته گدوکی سبلان واقع است.

- **اودولو**: قشلاقشان دهی به همین نام و حوالی آن است و ییلاقشان قره گل سبلان، آخرین رئیس طایفه شان شکر بیگ بود. قشلاق این طایفه در مرز ایران و آذربایجان واقع شده و افراد آن از دست قزاقان روسی صدمات زیاد دیده اند.
- **مرادلو**: این طایفه با طایفه اودولو در قشلاق همسایه هستند و مرکز قشلاقشان دهی به نام طایفه (مراد لو کندی) است و مانند طایفه اودولو در مرز جمهوری مستقل آذربایجان واقع است. گویا در دوره صفوی به دو طایفه مرادلو و اودولو دستور داده اند که به خراسان کوچ کنند، چون اکثرا افراد طایفه راضی به ترک محل خود نبودند، بعضی از آنها در بین طوایف دیگر مخفی شده اند تا از معرض دید مامورین دور بمانند. ییلاقشان در اطراف چال داغ سبلان واقع است.
- **بیگ باغلو**: در آبادی بیگ باغلوکندی و اوچ دره قشلاق و اطراف چالداغ ییلاق دارند.
- **آراللو**: اگر چه از طوایف قدیمی محسوب نمی شوند ولی همیشه روسای مشهور و نامداری داشته اند و ضربات سنگین به روسیه تزاری وارد کرده اند. گرفتن توپ و تفنگ از روسها و به کار بردن آنها علیه خود روسها از سوی محمد قلی خان و نجفقلی خان مشهور است. این طایفه ییلاق نداشت و از آنقوت دور و موسی خان قشلاقی (بین خروسلووگرمی) برای چرای زمستانی استفاده می کرد. هم اکنون اکثر افراد اولین طایفه در روستاهای بیلداشی و مجیدلو و دیزده یا دیزج سکونت دارند.
- **عرب لو**: در منطقه مشهور است که از بقایای اعراب مهاجر به آذربایجان در قرن اول هجری هستند. قشلاق های این طایفه در حال حاضر اکثرا در کنار شهر پارس آباد واقع شده و عربکولندی نامیده می شود. ییلاقشان در اطراف کلی و قوزی چایی واقع است.
- **یکه لو**: قشلاقشان روستایی به نام یکه لو کندی و ییلاقشان قزل بره در سبلان است.
- **دمیرچی لو**: ییلاقشان اطراف جنی چای سبلان و قشلاقشان در خروسلو (امیرچی کندی) است .
- **قورتلار**: قشلاقشان در یوزقویی مغان و ییلاقشان در قورتلوچای سبلان واقع است.
- **قاراجالو** : ییلاقشان در دامنه شرقی سبلان (حومه شهر سراب) و قشلاقشان در یوزقویی مغان واقع است.
- **حسین حاجی لو**: مراتع زمستانی دام های آنان غرب خروسلو، ییلاقشان اوکوزداغی
- **کالاش** : از طوایف غیر بومی عشایر مغان است . قشلاقشان در خروسلو و ییلاقشان در اوکوز داغی سبلان است.

- **حاجی خانلو** : این طایفه در سابق از طوایف مهم عشایر شاهسون محسوب می شده است. قشلاقشان سولوک ، یوموق و ایلچی و ییلاق اجدادی شان اطراف چالداغ است. هم اکنون تعداد بیشتری از این طایفه اسکان یافته و در آبادی های حومه شهر پارس آباد ساکن هستند. این طایفه بعد از جنگ های ایران و روس از اطراف شکی به مغان آمده اند.
- **تالش میکائیل لوی اردبیل**: منشعب از تالش میکائیل لوی مغان است و چون بعدها تعدادشان زیاد شد خود طایفه ای مستقل به حساب آمد. ییلاقشان اطراف سرعین و قشلاقشان گوی تپه در مغان است. آخرین روسای این طایفه حسن بیگ و بعد از او سعید خان بود.
- **کنده لو** : این طایفه نیز مانند طایفه حاجی خانلو از قفقاز آمده و از طایفه قموق لزگی و داغستان است. موقع ورود به این منطقه مذهب تسنن داشته و بعد به مذهب شیعه گرویده اند. قشلاق این طایفه در سواحل دره رود (از عمارت تاقوطـانلو) و یـیلاق در کوههای صلوات بود.
- **فولادلو** : فولادلوها در اواخر دوره قاجاریه و اوایل دوره پهلوی در کلیه حوادث منطقه ای بی تاثیر نبوده اند و در انقلاب مشروطیت به نام حمایت از دولت مرکزی صدماتی به آزادیخواهان وارد کردند. قشلاق فولادلوها در مغان به فولادلو قویوسی که روستای بزرگی است مشهور و ییلاقشان در باغرو واقع است.
- **جهان خانملو**: امروزه اکثر خانواده های این طایفه در اردبیل و شهرهای دیگر ساکن هستند. این طایفه برای تعلیف تابستان در ییلاق گل چوخوری و مراتع بالای سرعین استفاده می کرد و مرکز قشلاقشان دهی در مغان است که به نام خودشان (جهان خانملوکندی) مشهور است.
- **ملی سیدلر** : ملی و ملی سیدلر دو طایفه جداگانه هستند که افراد دومی همه از سادات علوی هستند. علت و تاریخ ورودشان به منطقه معلوم نیست و در آمارهای قدیمی اسمی از این طایفه به چشم نمی خورد. احتمالا از دیلم و گیلان که مدت ها محل تجمع سادات بوده به این منطقه آمده اند در قاسقلاق تکله به مراتع زمستانی و حوالی سراب مرتع تابستانی آنان است. عده ای از این سادات بعدها جداشده و طایفه‌ای به زارنجی تشکیل دادند که هم اکنون اکثر افراد آن در روستاهای هیبت لر ، دوچین، اللهیارلو و غیره ساکن هستند.

- **پریواتلو** : تیره های مهم این طایفه عبارتند از : بند علی لو ، شیروانلو، سیوتین لو، حاجی حسنلو، چوغونلو، آتلوخانلو و هم اکنون این طایفه در روستای با همین نام در کنار رود ارس سکنی گزیده اند.
- **خامسلو** : در بعضی از زد و خوردهای انقلاب مشروطیت اسم این طایفه نیز به میان می آید وبی تاثیر در حوادث منطقه نبوده اند. قشلاقشان در مناطق غریب حاجی ، مسجدلو، شوردره است و ییلاق در باغرو دارند. بالش بیگ آخرین رئیس طایفه شان بود، در حال حاضر افراد این طایفه شبستر در شهرهای گرمی ، اردبیل و پارس آباد سکونت دارند.
- **حاجی خواجه لو**: قشلاق این طایفه بعد از مرزگذاری ایران و روس در ساحل شمالی ارس ماند. قراردادی بین دولتهای ایران و روس منعقد شد که آن عده از طوایف عشایر که ییلاقشان در ایران و قشلاقشان در مغان سهم روسها واقع شده ، سالانه پولی به عنوان علف چر به دولت روس بپردازند. و از قشلاق خودشان در تعلیف زمستانی استفاده کنند. قشلاقشان در نزدیکی اصلاندوز و در ساحل دو رود ارس و دره رود واقع شده و ییلاقشان در حوالی قاشقامشه است.
- **اجیرلو** : به علت عدم قبول تبعیت از دولت روس به مغان سهم ایران آمده است. همچنین یکی از طوایفی است که قبل از کانال کشی سال ۱۳۲۸ خورشیدی در دهی به نام قره داغ سکونت گزیده و به زراعت پرداخته است. محل بخش ۶ کنونی شرکت کشت و صنعت مغان که مشهور به خانه قوتاز است محل قشلاق قدیمی این طایفه است و ده قره داغلو را بعدا خریده اند. ییلاقشان در صونابگیم گولی و آغ یارلقان واقع است.
- **هومونلو** : ییلاقشان در اطراف سراب و تکه چی کندی و پاراقشلاق در مغان مرتع زمستانی آنان است.
- **بیگدلی** : قشلاقشان اوزون قویی و سارلی گبه لو است و مراتع تابستانی آنان در دامنه سبلان مشرف بر سراب واقع شده است.
- **مغانلو** : این طایفه بیش از همه طوایف در پرورش دام سلیقه و اشتهار دارد و هیچ یک از طوایف نتوانسته اند در این مورد با آنان رقابت کنند. قشلاق این طایفه به نام خودشان می باشد و ییلاقشان در کوهپایه های مشرف بر سراب واقع است.
- **ترت** : در بعضی مواقع از طایفه گیلکو محسوب می شود قشلاقشان در اطراف آغ داغ و ییلاقشان در قاشقامشه واقع است.

- **گون ائولی** : مانند طایفه ترت ییلاقشان در قاشقامشه است و قشلاق در اطراف آغ داغ بود.
- **زرگر** : قشلاقشان زرگرکندی و ییلاقشان در اطراف بوران چوخوری در دهنه سبلان واقع است.
- **خلیفه لو** : ییلاق در سبلان ندارد بلکه همگی سادات و از سالها قبل در روستاهای اطراف گرمی سکونت گزیده و تخته قاپو شدند.
- **خلفلو** : قشلاقشان در گبه لو و ییلاقشان در هوشنگ میدانی سبلان واقع است.
- **گون پاتاق** : این طایفه امروزه پراکنده شد و در حال حاضر مرکز آن روستایی است به نام گون پاپاق که در محال ارشق واقع شده است.

۳-۱-۲-۱: ویژگیهای کوچ

۱-۳-۱-۲-۱: قلمروهای عشایری

جامعه عشایری ساکن در استان اردبیل طی چند دهه اخیر، دستخوش تغییر و دگرگونی و تحولات وسیعی شده است. نمونه های بارز این تحولات در جامعه عشایری، فروپاشی ساختارهای ایلی، اسکان عشایر کوچ رو تغییر الگوی زیست و مهاجرت های روز افزون عشایر به مراکز وکانونهای شهری است.

در استان اردبیل ، اغلب روستاهای دشت مغان(شامل شهرستان های پارس آباد، بیله‌سوار و گرمی) قلمرو قشلاقی جامعه عشایر بوده اند، روستاهای قشلاقی بنا به تحولاتی که در منطقه بوجود آمده است (مانند احداث سد میل مغان، شبکه آبیاری و زهکشی، دریاچه مصنوعی سازمان آب منطقه ای و...) زمینه را برای اسکان عشایر و تبدیل اوبه ها به قشلاق و نهایتاً به روستا فراهم نموده است. حتی بعضی از این روستاها مانند روستای جعفرآباد، اصلاندوز، تازه کند گسترش یافته و به شهر تبدیل شده اند.

با توجه به بررسی های بعمل آمده توسط مدیریت امور عشایر و اطلاعات موجود، جمعیت عشایری استان در ۵۷۲ قشلاق یا آبادی (قلمرو عشایری) استان پراکنده اند. همچنین این تعداد جمعیت درمناطق ییلاقی در ۱۰۵۷ اوبه مستقرهستند. عمده ترین قلمرو قشلاقی عشایر، شهرستانهای پارس آباد، بیله سوار، گرمی، مشگین شهر بوده و عمده ترین قلمرو ییلاقی عشایر، دامنه های سرسبز سبلان، سبزغوش و باغرو هستند.

از مجموع ۵۷۲ قشلاق یا آبادی، همه جمعیت ۳۲۵ قشلاق با ۶۵/۸ درصد، عشایر کوچنده هستند که در فصل ییلاق این قشلاقات (با توجه به اینکه به مناطق ییلاقی کوچ

می‌کنند) خالی از سکنه هستند و به عبارت دیگر این قشلاقات صرفاً بافت عشایری دارند. از کل جمعیت قشلاق یا آبادی، جمعیت ۱۱۸ قشلاق با ۲۰/۵ درصد غالباً عشایری هستند. (بافت عشایری- روستایی دارند)و جمعیت مابقی قشلاقات (۱۳/۶ درصد)غالباً روستایی هستند(بافت روستایی- عشایری دارند).

با توجه به مطالب ارایه شده در فوق و براساس بررسیهای انجام شده و اطلاعات ارایه شده در اطلس زیست بوم های عشایری ایران در محدوده استان اردبیل ۶ زیست بوم به شرح جدول(۲۲-۱) در استان شناسایی شده است. لازم به ذکر است در نقشه شماره (۶-۱) محدوده هریک از زیست بوم های اشاره شده در استان نمایش داده شده است.

جدول (۲۲–۱): ویژگی زیست بوم های عشایری استان اردبیل

نام زیست بوم	محدوده زیست بوم		وسعت زیست بوم (هکتار)	ایل و طوایف غالب زیست بوم		شیوه کوچ
	قلمرو ییلاقی	قلمرو قشلاقی		ایل	طوایف غالب زیست بوم	
	شهرستان					
آج اشمد	بیله سوار، پارس آباد	بیله سوار، پارس آباد	۵۶۰۰۰	شاهسون	مغانلو	ماشینی و سنتی
آقا محمد بیگلو	گرمی	گرمی	۵۳۴۰۰	شاهسون	خنجه بگلو	ماشینی و سنتی
انجیرلو	بیله سوار	بیله سوار	۹۰۰۰۰	شاهسون	انجیرلو، اردولو، مرادلو، بک باغ لو	ماشینی و سنتی
جعفرآباد	بیله سوار	بیله سوار	۷۵۰۰۰	شاهسون	عبدل لو، جلودار لو	ماشینی و سنتی
جلیلو– فتحعلی	مشگین شهر، هریس، اهر	مغان، پارس آباد	۴۵۰۰۰	شاهسون	مغان لو، گیلکو، کورعباسلو، حاجیلو، سیدلر، خواجه لو، گیلو	ماشینی و سنتی
ارشق (مشگین)	مشگین شهر	مشگین شهر	۲۰۶۰۰	شاهسون	عیسی لو، لاج لو، مغان لو	ماشینی و سنتی

ماخذ:اطلس زیست بوم های ایران،

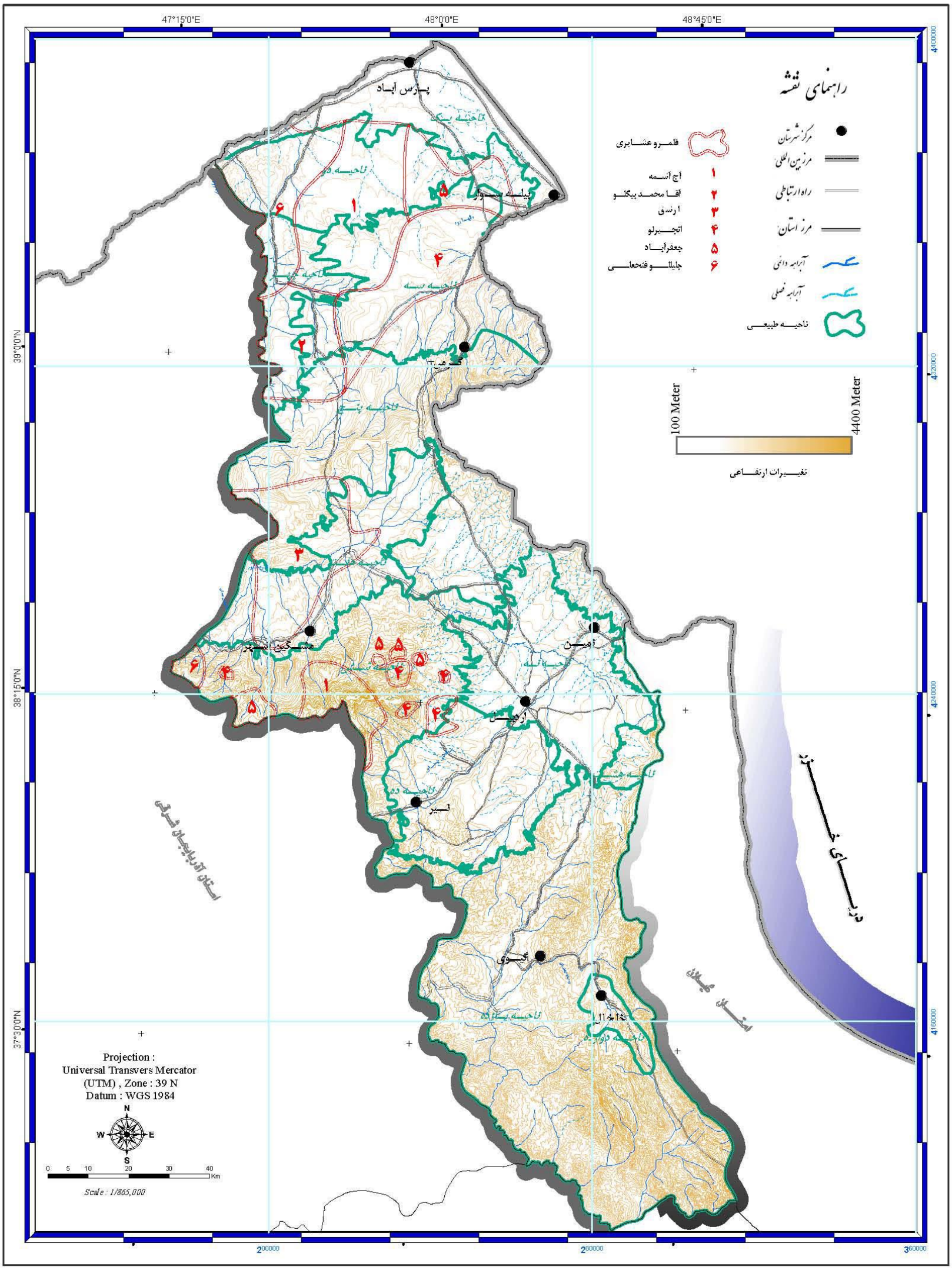

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ٦-١: (قلمروهای عشایری استان اردبیل)

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۲-۳-۱-۲-۱:برنامه کوچ

از سالهای قبل و زمانی که سازمان ایلی شاهسون دارای اقتدار سیاسی – اجتماعی بوده برنامه کوچ توسط روسای طوایف و ریش سفیدان تیره ها و اوبه ها و با توجه به شرایط اقلیمی ، تهیه و به مورد اجرا گذاشته می شد. در حال حاضر و با توجه به متلاشی شدن سازمان ایلی و هر چه کوچکتر شدن وسعت اوبه ها ، هر خانواری می تواند برنامه کوچ را تنظیم نماید ولی معمولا برای امنیت بیشتر ، چند خانوار با هم و در بعضی موارد کل اوبه و تیره ها با هم به فاصله چند روز شروع به کوچ می نمایند.

(الف):زمان حرکت از قشلاق

معمولا با توجه به سوابق کوچ نشینی از دهم اردیبهشت به بعد خانوارهای عشایر شاهسون آماده کوچ می شوند. و نیازهای اولیه کوچ خود را فراهم می کنند. تا اوایل خرداد کل دشت تهی از عشایر کوچنده می شود. در اوبه هایی که تقریبا ساکن شده اند و بخشی از خانوار به مسافرت ییلاق می روند و باقی در دشت می مانند.

(ب): مدت زمان کوچ

در طی سالیان دراز و تجربه اندوزی ، مسیر کوچ و منزلگاههای بین راه طوری انتخاب می شدند که از شروع حرکت از قشلاق تا هوای خنک و سرد ییلاق ۱۵-۱۲ روز طول بکشد و در طی این مدت هوای سرد بتدریج برای دام قابل تحمل می شد و به آن خو می گرفت . در این مدت مسیر کوچ از میان بندها می گذشت و دامها می توانستند ضمن چرا و استراحت ، مسیر کوچ را طی نمایند و در صورت نیاز در مراتع بهاره مدتی تعلیف می شدند. با توجه به اقتداری که عشایر داشتند گاه از اراضی روستاییان میان بند هم استفاده می کردند. در طول مدت کوچ حتی وزن دامها قدری افزایش پیدا می کرد. امروزه کوچ دیگر آن جذابیت سابق را برای عشایر ندارد.

مسیر میان بند اراضی آن تقریبا به طور کامل در اختیار روستائیان ساکن قرار گرفته است. تجاوز از مسیر کوچ مترادف با درگیری شدید با روستائیان است. در نتیجه کوچ شکل دیگری پیدا کرده است.

اطلاعات بدست آمده موارد زیر را منعکس می کند:

- جاده هایی که همیشه عشایر از آن استفاده می کردند بعضی آسفالت شده و حریم برای جاده در نظر گرفته نشده است. و جاده ها با زمینهای زراعی روستائیان و مزارع آنان متصل است و راهی برای عبور دام باقی نمی ماند. جاده های آسفالت برای عشایر

خطرناک و زیان آور است و حرکت گوسفندان در این جاده ها باعث ساییدگی سم گوسفند می شود و در صورت تصادف وسائط نقلیه با گوسفندان طبق قانون ، خسارت وارده بر عشایر قابل پرداخت نیست.

- در طول مسیر کوچ ، انسان و دام به ناچار نیاز به خوراک و استراحت پیدا می کنند آن قسمت از اراضی روستاییان که مورد استفاده عشایر قرار می گیرد بهای سنگینی یافته است. برای حدود ۱۲ ساعت استفاده از زمین حتی بایر و آیش مبالغی چند هزارتومانی توسط عشایر پرداخت می شود.

با توجه به مختصری که عنوان شد، امروزه عشایر دشت مغان سعی می کنند دام های خود را با کامیون به ییلاق ببرند. در واقع سه نوع کوچ دیده می شود.

۱. کوچ خانوار و مردم به صورت طی منزل به منزل و به صورت سنتی
۲. کوچ خانوار توسط کامیون و کوچ دام به صورت سنتی
۳. کوچ خانوار و دام توسط کامیون

به مشکلات مورد اول و دوم تا حدی اشاره شد. در حالت سوم که عشایر از کامیون برای حمل دام های خود به ییلاق استفاده می کنند.هر چند مشکلات مسیر کوچ و درگیری با روستائیان میان بند را ندارند ولی از طرف دیگر به مورد ذیل باید اشاره کرد.

- هزینه حمل با کامیون، قابل پرداخت توسط تمامی عشایر نمی باشند.
- ۱ تا ۲ درصد گوسفندان و بره ها در طول مسیر تلف می شوند.
- با توجه به اینکه حداکثر طی یک روز از منطقه قشلاقی به ییلاقی می توان رسید برای دام ها مشکل تغییر هوا ایجاد شده و باعث تلفات دامی می شود به خصوص در صورتی که منطقه ییلاقی هنوز دارای برف و یا برف آب شده باشد که امراض دیگری را باعث می شود.

قابل یادآوری است که مراتع بهاره که قبلا توسط عشایر و بهنگام کوچ از قشلاق به ییلاق مورد استفاده قرار می گرفت در حال حاضر جزء محدوده های روستائیان میان بند شده و توسط آنان مورد استفاده قرار می گیرد.

(پ):زمان حرکت از ییلاق

تاریخ واقعی کوچ پاییزه به شرایطی مرتع دشت مغان وابسته است. چنانچه چند روز قبل از شروع فصل پاییز باران کافی بارید و رشد گیاهان رضایت بخش باشد کوچ نیز زودتر آغاز می گردد.

معمولا اواخر مهرماه و اوایل آبان ماه زمان کوچ مجدد عشایر به طرف دشت مغان می باشد. مسافرت کوچ به مغان ترتیبی که قبلا اشاره شد صورت می گیرد. هر چند فشار روستائیان میان بند در این هنگام بسیار کمتر است ولی به علت احتمال سرما معمولا سریعتر حرکت می کنند. مدت کوچ ۱۲-۱۵ روز می باشد. معمولا قبل از کوچ زمستانی ، عشایر مایحتاج زمستانی خود را از مشکین شهر و اردبیل تهیه می نمایند. همچنین مدت اقامت در ییلاق حدود ۴-۵ ماه است.

(ت): مسیر کوچ

طول مسیر کوچ عشایر شاهسون ۸۰-۱۵۰ کیلومتر تخمین زده شده است. کوچ عشایر به طور عمده از سه مسیر اصلی صورت می گیرد. هر سه مسیر عشایر دشت مغان را به دامنه های سبلان از شرق (حدود اردبیل) تا غرب (حدود مشکین شهر) می رساند. مسیر شماره (۱) از بیله سوار و از طریق انجیر لو- گرمی – لنگان – امیر کندی- کچی بلاغی و رضی تا نزدیک اردبیل می باشد. از این مسیر طوایف ذیل عبور می کنند :

۱. اجیر لو
۲. قوجا بیگلو
۳. مستعالی بیگلو
۴. تلکه
۵. بالا بیگلو
۶. ساری نصیر لو
۷. ادولو
۸. رضا بیگلو
۹. جهان خانملو
۱۰.آراللو
۱۱.علی بابالو
۱۲.جعفر قلی خانلو
۱۳.خامسلو
۱۴.خلیفه لو
۱۵.حسین اکلو
۱۶.بیک باغلو

مسیر شماره (۲) از طریق مغان ، قوری چای ، قشلاق خلیل لو، بوران ، ساری قشلاق ، آقا محمد بیگلو ، زیو، قره آغاج لو ، صلوات ، بوران دره ، ارشق ، مشکین غربی ، قهوه خانه شعبان ، سرچشمه و دامنه سبلان

اکثریت عشایر از مسیر شماره (۲) عبور کرده وبه ییلاقات می روند.

طوایفی که از مسیر شماره (۲) عبور می کنند عبارتند از :

۱. گبه لو
۲. هومونلو
۳. شاه علی بیگلو
۴. گیک لو
۵. قوردلار
۶. حاجی خواجه لو
۷. ملالو
۸. جلودارلو
۹. قره ارجبدرق
۱۰.عرب لو
۱۱.دمیر چی لو
۱۲.حسین حاجی لو
۱۳.مراد لو
۱۴.کور عباسلو
۱۵.ساری جعفر لو
۱۶.بیگدلو
۱۷.سارابانلار
۱۸.قره لر خیاو
۱۹.کلاش
۲۰.حاجی خانلو
۲۱.طالش میکائیلو
۲۲.سیدلر
۲۳.آیواتلو
۲۴.پیرایواتلو
۲۵.قره جلو

مسیر شماره (۳) از طریق راه خرسلو ، خان محمد، قلعه برزند ، قوشای علیا، قوشای سفلی، زرگر ، ارشق ، کنگر لو ، ده هرود ، مشکین شرقی و در نهایت ییلاقات قطور سو و قزل داغ در دامنه سبلان از این مسیر طوایف ذیل عبور می کنند.

۱. مغانلو
۲. عیسی لو
۳. ساری خان بیگلو
۴. ده هرود

مسیرهای دیگری نیز برای کوچ عشایر وجود دارد که از اهمیت زیادی برخوردار نیست مانند مسیر انگوت ، دامدا باجا ، سامانلو، ارشق ، مراد لو، کنگر لو، مشکین شرقی

۳-۳-۱-۳-۱:نوع مالکیت مناطق ییلاقی و قشلاقی ایل شاهسون

سرزمین طوایف ، هم در ییلاق و هم در قشلاق کاملا مشخص می باشد . هنگام کوچ نخست از قشلاق یا محل زمستان به یازلاخ یا محل بهاره و سپس به ییلاق یا محل تابستانی می روند. هنگام مراجعت پیش از استقرار در قشلاق در کوزالاخ یا محل پاییزه که همان اردوگاههای اطراف قشلاق هستند توقف می کنند مسیر قشلاق و ییلاق ایل راه نامیده می شود.

مراتع شاهسون در اصل خالصه بودند ، اما عشایر در مراتع مغان برای خود حق علفچر و در چراگاههای سبلان حق مالکیت قایل هستند در نتیجه خرید و فروش به ویژه اجاره مراتع دامی رایج است بنابراین در عمل مراتع به صورت املاک اداره می شوند. مالکان این املاک در یک اردو یا اوبه زندگی می کنند. سپس برچسب تعریف اوبه در اصل واحد اداره املاک (یر) است. اما این واژه به محل اردو ، چادرها و اعضای اردو و نیز به ملک و گله هایی که در آن می چرند گفته می شود. در تعیین حجم اردو عوامل گوناگون موثرند. در گذشته امنیت گروه ایجاب می کرد که عده زیادی با هم اردو بزنند. در دوران معاصر، این ضرورت از بین رفته است و اردوها صرفا بر اساس مقتضات دامداری ، اندازه مراتع و تعداد گله تشکیل می شوند. مثلا در یک مرتع ۱۰۰ هکتاری ۴۰۰ الی ۵۰۰ دام توسط چهار الی پنج خانوار اداره می شود.

عضویت در یک طایفه ویژه بر حسب اقامت در دشت مغان (قشلاق) تعیین می شود. یعنی عشایری که در تابستان محل ییلاق خود را تغییر دهند یا حتی همراه طایفه دیگری کوچ کنند مادامی که در زمستان به قشلاق مالوف خود بازگردند ، عضویت تیره اصلی خود را از دست نمی دهند اما اگر محل زندگی خود را هم تغییر دهند ، تیره آنها تغییر می کند و عشایر وقتی خاصیت ایلی خود را از دست می دهند که دیگر در مغان علفچر نداشته و عضو تیره و طایفه ای هم نباشد.

در گذشته واحدهای دامداری جدای از هم اردو نمی زدند ، املاک جداگانه و به تعبیری شخصیت حقوقی نداشتند. این واحدها گرداگرد ، از گروههای نسبی ، حداقل برادران تنی و خویشاوندان تشکیل می شدند و پیوندهای دوجانبه و خویشاوندی سببی در تشکیل آنها نقشی نداشت. این وضع کماکان به قوت خود باقی است. با این تفاوت که امروزه این واحدها غالبا دست کم در ییلاق املاک جداگانه دارند. در نتیجه گسترش آنها دشوار است. زیرا مراتع جدید باید خریداری یا اجاره شود. احتمالا ترکیب آنها نیز نسبت به گذشته از ثبات بیشتری برخوردار است.

زیرا که تغییر عضویت مستلزم تجدید نظر در حدود املاک می باشد که کار آسانی نیست.

پیشترها هنگامی که ملک تیره هنوز تقسم نشده بود بزرگ تیره بر امر تعلیف نظارت داشت و هر روز بخشی از مراتع رو به صاحبان گله ای اختصاص می داد به محض آنکه اوضاع سیاسی مناسب فراهم آمد، اختلافات میان واحدهای دامداری منجر به تجزیه اردو و املاک و کوچکترین تقسیمات ممکن گردید.

در روزگار ، طایفه و حتی تیره اهمیت خود را از دست داده است و دیگر از احترام و منزلت اجتماعی خانها و بیگها خبری نیست . با این حال هنوز ۹۰ درصد ازدواجها در درون طایفه انجام می گیرد.

۴-۱-۲-۱: تحولات نظام اجتماعی، قومی ، طایفه ای جامعه عشایری

از نظر الگوی زیست، جمعیت و جوامع عشایری در زمره جوامع کوچنده یا متحرک قرار می گیرند. این شیوه کوچ یکی از قدیمی ترین اشکال حیات است که از واپسین دوران شکل‌گیری حیات اجتماعی تاکنون دوام آورده است.

اسکان و یکجانشینی همواره به عنوان حالت همزاد و نقطه پایان زندگی کوچندگی مطرح است. از اوان تاریخ تاکنون، ایلات و طوایف کوچنده عشایری به علل و انحای مختلف به صورت اجباری، مصلحتی یا اختیاری (دلبخواهانه) دست از زندگی کوچندگی کشیده و روی به استقرار ثابت (زندگی یکجانشینی) آورده اند.

مفاهیمی همچون نیمه کوچندگی و رمه گردانی بیانگر نوعی از شیوه زیست عشایری هستند که در ساخت آنها برخی از عوامل و مولفه های کوچندگی سنتی دچار دگرگونیهایی شده اما هنوز اساس معیشت خانوار بر دامداری مبتنی بر کوچ استوار است. یعنی اگر اسکان را نقطه مقابل کوچ و به عبارتی نقطه پایان زندگی توام با کوچندگی در نظر بگیریم شیوه های زیست نیمه کوچندگی و رمه گردانی به عنوان تدابیر و تمهیداتی مطرح هستند که زندگی چادرنشینی را

با استفاده از برخی تسهیلات و خدمات حاصل از دستاوردهای تکنولوژی صنعتی جدید تسهیل و استمرار بخشیده اند.

روند فعلی زندگی عشایر به صورت تجربه کردن یا پشت سرگذاشتن نوعی فرآیند معطوف به دینامیسم رشد از جامعه ساده (بومی و سنتی) به مدرن و پیچیده از نظر بهره گیری از نوآوری های فن شناختی(تکنولوژی جدید)و...نشانگر بروز مجموعه ای از دگرگونی ها (تطور، تحول و تغییر)در صورت بندی های (فرماسیون) اجتماعی ، نظام بهره برداری، نحوه کوچ و استقرار عشایر است. به این اعتبار مجموعه ای از رخدادهای دگرگون ساز، ساختار اجتماعی- اقتصادی جامعه عشایری را ازحالت سنتی (شکل کلاسیک زندگی کوچندگی)متحول کرده و رهیافت نوینی از انطباق پذیری دوسویه ای بین حفظ برخی از جنبه های زندگی کوچندگی، به همراه بهره گیری از مجموعه ای دیگر از ارکان زندگی یکجانشینی را بوجود آورده است. دستیابی به این رهیافت درجهت کاهش سختی ها و محدودیت های ناشی از شرایط کوچ زیستی محض نقش تعیین کننده ای داشته است.

تحولات اجتماعی- اقتصادی و سیاسی روی داده طی سه دهه اخیر تاثیر و دگرگونی زیادی برروی جامعه عشایری کشور به ویژه عشایر ساکن در استان اردبیل داشته است. مهمترین تغییرات روی داده در حیات جامعه عشایری استان اردبیل به شرح زیر است:

۱-۴-۱-۲-۱: تغییرات کوچ و استقرار

جریان کوچ بارزترین ویژگی زندگی عشایر است. فرآیند کوچ به صورت جا به جایی متناوب اسباب و لوازم زندگی و افراد خانواده و دام (به عنوان اساس معیشت) به شکل نظام مند سالیانه حداقل دو بار بین مناطق ییلاقی و قشلاقی انجام می گیرد. علت اصلی کوچ را فقدان یا نارسایی تکنولوژی افراد و گروههای عشایر(به خصوص مسکن- مناسب) برای مقابله با گرما و سرمای زیاد و تامین منابع تعلیف دام دانسته اند.امروزه از نظر شکل و شیوه، نوع وسیله مورد استفاده، امر کوچ به اشکال مختلف انجام می گیرد.

طبقه آمار و اطلاعات موجود اغلب ایل راهها، میان بندها، اطراقها و یازلاقها توسط روستاییان مورد تصرف واقع شده و به اراضی زراعی تبدیل شده است. این امر موجب شده بیش از ۸۰ درصد عشایر در کوچ بهاره با استفاده از وسیله نقلیه (کامیون،وانت بار، تراکتور و...) کوچ نمایند.

تقریباً تا قبل از دهه اخیر جامعه عشایری ساکن در محدوده مطالعاتی در قالب طایفه و یا حداقل در قالب تیره ها کوچ می کرده و دریک منطقه مستقر می شدند،اما درحال حاضر به

لحاظ تصرف ایل راهها و تغییر و تحولاتی که در منطقه و کشور و همچنین در خود جامعه عشایری اتفاق افتاده است موجب از بین رفتن انسجام ایلی و قومی در میان عشایر شده است.

رواج روز افزون کوچ ماشینی سبب تسریع موعد و تسهیل شرایط کوچ، بهم خوردن تقویم کوچ، حضور زود هنگام در قلمروها استقرار و چرای قبل از موعد مراتع، حذف میانبند شده که این خود منشاء بروز مجموعه ای از مسایل و رخدادهای جدید درمناسبات بین محیط زیست و نظام بهره برداری عشایری شده است.

۲-۴-۱-۲-۱: تغییرات وضعیت مسکن

تا گذشته ای نه چندان دور شکل غالب سکونتگاههای عشایری در هر دو قلمرو ییلاقی و قشلاقی را انواع سکونتگاههای متحرک شامل آلاچیق، کسمه و چادر تشکیل می داد. هرکدام از مساکن مورد اشاره از گذشته های دور تاکنون از نظر نوع مصالح، نحوه بافت، ترکیب اجزاء و طراحی کالبدی کمتر اجازه بروز تغییر و نوآوری در تکنولوژی ساخت و بافت را به خود راه داده بودند. براساس نتایج سرشماری عشایر کوچنده در سال ۱۳۷۷، فقط ۲/۹ درصد عشایر استان در استقرارگاههای ییلاقی مسکن ثابت داشته اند و بقیه (۹۷ درصد) از مسکن متحرک (آلاچیق،کسمه و چادر) استفاده می کردند. در همین سال نسبت استقرار و داشتن مسکن ثابت در منطقه قشلاق ۸۵ درصد بوده است. شرایط حاکم بر روند زندگی عشایر در حال حاضر، نشان از روند فزاینده ساخت و استقرار در سکونتگاههای ثابت را دارد.

۳-۴-۱-۲-۱: تسهیلات در اختیار خانوار

از نظر تمایل به بهره مندی از تسهیلات رفاهی و وسایل زندگی، وضعیت موجود جامعه عشایری گرایش به برخورداری و استفاده از امکانات ، اسباب و اثاث و وسایل زندگی به سبک یکجانشینان را نشان می دهد، بطوری که بین سالهای ۱۳۶۶ تا ۱۳۷۷ نسبت برخورداری خانوارها از رادیو، ضبط صوت، چراغ توری، چرخ خیاطی، اجاق گاز و گاز پیک نیکی و تلویزیون بصورت قابل توجهی افزایش یافته است، طی مدت مورد اشاره، استفاده از انواع سوختهای فسیلی (نفت، گاز و گازوئیل)در مناطق عشایری زیاد شده و در مقابل مصرف سوختهای نباتی کاهش یافته است. همچنین احداث ساختمان ثابت، بهره مندی از امکانات رفاهی و زیربنایی از جمله برق، آب، راه، تلفن و ... مهمترین عوامل گسیل داشتن زندگی کوچندگی و نیمه کوچندگی به سمت رمه گردانی و اسکان (یکجانشینی) کامل است. طی سالهای بعد از پیروزی انقلاب اسلامی برخورداری خانوارهای عشایری از مجموعه ای از خدمات بخصوص برق، اسباب و لوازم مربوطه، بر ابعاد انباشت و تعداد اقلام زندگی عشایر افزوده، زندگی شان را سنگین، جابجایی

همه اسباب و اثاث طی کوچ را مشکل و به تبع آن زمینه ساز ماندگاری دائم برخی از اعضای خانوار در منطقه قشلاق را به ارمغان آورده است.

۳-۱: امکانات و خدمات موجود در نقاط روستایی استان اردبیل

۱-۳-۱: امکانات وخدمات زیربنایی - عمومی

رشد اقتصادی جوامع روستایی و افزایش آگاهی عمومی ساکنان لزوم توجه به تامین آب آشامیدنی و سایر امکانات زیربنایی از جمله استفاده از نیروی برق ، گاز را در مناطق روستایی مطرح ساخته است. از این رو در مطالعات آمایش سرزمین بررسی میزان برخورداری جامعه روستایی ساکن در محدوده مورد مطالعه از این نوع امکانات ضروری است.

۱-۱-۳-۱: آب آشامیدنی

آب آشامیدنی سالم عاجل ترین و حیاتی ترین نیاز روستاییان به شمار می آید. متاسفانه منابع آب هموار در معرض آلودگی قرار دارند. آلودگی منابع آب معمولاً زمینه ساز انتقال و گسترش انواع بیماریها در میان مصرف کنندگان است. بدین لحاظ پالایش منابع آب از آلودگی و انتقال بهداشتی آن از ضروری ترین اقدامات بهداشتی و زیربنایی به شمار می رود. همچنین میزان بهره مندی از امکانات زیربنایی از جمله آب میزان توسعه یافتگی و پیشرفت را نمایانگر است.

در استان اردبیل از مجموع ۱۳۷۲ روستا دارای سکنه ۱۰۸۹ روستا معادل ۷۹/۴ درصد کل روستاهای استان از امکان آب لوله کشی بهره مند هستند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش میزان برخورداری روستاها به تفکیک شهرستان درسطح استان نشان می دهد نسبت برخورداری شهرستانهای استان از ۵۱/۹درصد درشهرستان بیله سوار تا ۹۶/۳ درصد در شهرستان نیر متغیر است. در واقع این دو شهرستان کم برخوردارترین و بالاترین میزان برخورداری از این نوع امکان را با توجه به تعداد کل آبادی مستقر در این شهرستانها به خود اختصاص داده اند. جدول (۲۳-۱)

۲-۱-۳-۱: برق

نیروی برق یکی دیگر از امکانات رفاهی است که به واسطه آن امکان استفاده از دیگر امکانات رفاهی- زیربنایی و... فراهم می آید. نقش برق درجامعه روستایی تا حدودی با نقش آن درجامعه شهری متفاوت است. ساختار اقتصادی مبتنی بر تولید کشاورزی در جامعه روستایی، گرایش استفاده از برق را به سمت صنایع تبدیلی و کارگاهی و مراکز خدماتی به شرط موجود بودن به همراه مصرف خانگی جهت داده است.

بدین لحاظ مصرف برق در جامعه روستایی به میزان زیادی دارای کـارگر و خـدماتی و رفاهی است . اما وجود آن خود بستری برای انجـام فعالیتهـای تولیـدی و اقتصـادی همسـو بـا ساختار و کارکردهای جامعه روستایی است.

در جدول شماره (۲۳-۱) وضعیت برخورداری روسـتاهای واقـع در اسـتان اردبیـل بـه تفکیک شهرستان از نیروی برق تا سال ۱۳۸۵ ارایه و مورد بررسی قرار گرفته اسـت. براسـاس اطلاعات ارایه شده در جدول مذکور از مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه واقع دراین اسـتان ۱۱۴۳ آبادی معادل ۸۳/۳درصد از امکان برق برخوردار هستند.

۳-۱-۳-۱: گاز لوله کشی

استفاده از گاز لوله کشی یکی از خدمات زیربنایی توسعه یافته است که وجود آن زندگی را در جوامع مختلف به ویژه جامعه روستایی تسهیل می کند.

در استان اردبیل از مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه استان تنهـا ۷۰ روسـتا معـادل ۵/۱ درصد کل روستاهای استان از گاز لوله کشی برخوردارند. براسـاس اطلاعـات ارایـه شـده درجدول شماره(۲۳-۱) شهرستان اردبیل بیشترین تعداد روستای برخوردار از گاز لوله کشی را در کل استان به خود اختصاص داده است از مجموع ۱۵۸ روستا دارای سکنه این شهرستان ۱۲ درصد از این نوع خدمات بهره مند هستند. کمترین میزان برخورداری در شهرستان نیر مشاهده می شود . از مجموع ۸۲ روستای دارای سـکنه ایـن شهرسـتان تنهـا ۳/۶ درصـد دارای امکـان استفاده از گاز لوله کشی هستند.

جدول (۲۳-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات و خدمات عمومی – زیربنایی در استان اردبیل به تفکیک شهرستان

تعداد و نسبت آبادی برخوردار از انواع امکانات و خدمات عمومی – زیربنایی

شهرستان	تعداد کل آبادی	آب لوله‌کشی		برق		گاز لوله‌کشی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	158	142	89/8	128	81	19	12
بیله‌سوار	181	94	51/9	119	65/7	6	3/3
پارس‌آباد	154	146	94/8	136	88/3	8	5/2
خلخال	127	119	93/7	107	84/2	7	5/5
مشگین‌شهر	239	184	76/9	185	77/4	10	4/2
گرمی	249	174	69/8	223	89/5	6	2/4
کوثر	96	86	89/6	85	88/5	5	5/2
نمین	86	65	75/6	81	94/2	6	6/9
نیر	82	79	96/3	79	96/3	3	3/6
کل استان	1372	1089	79/4	1143	83/3	70	5/1

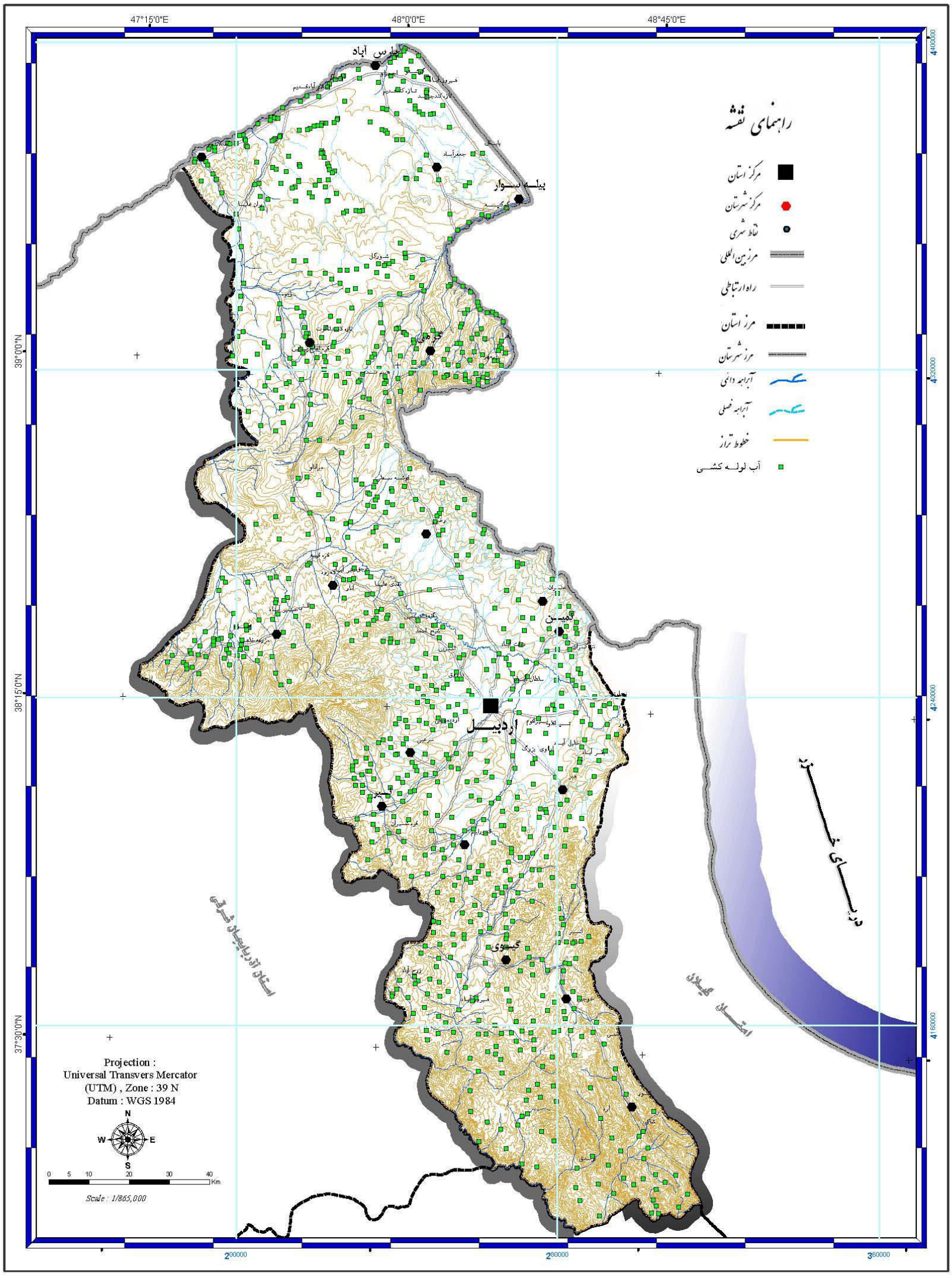

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۷-۱: (برخورداری از خدمات زیر بنائی_ آب لوله کشی)

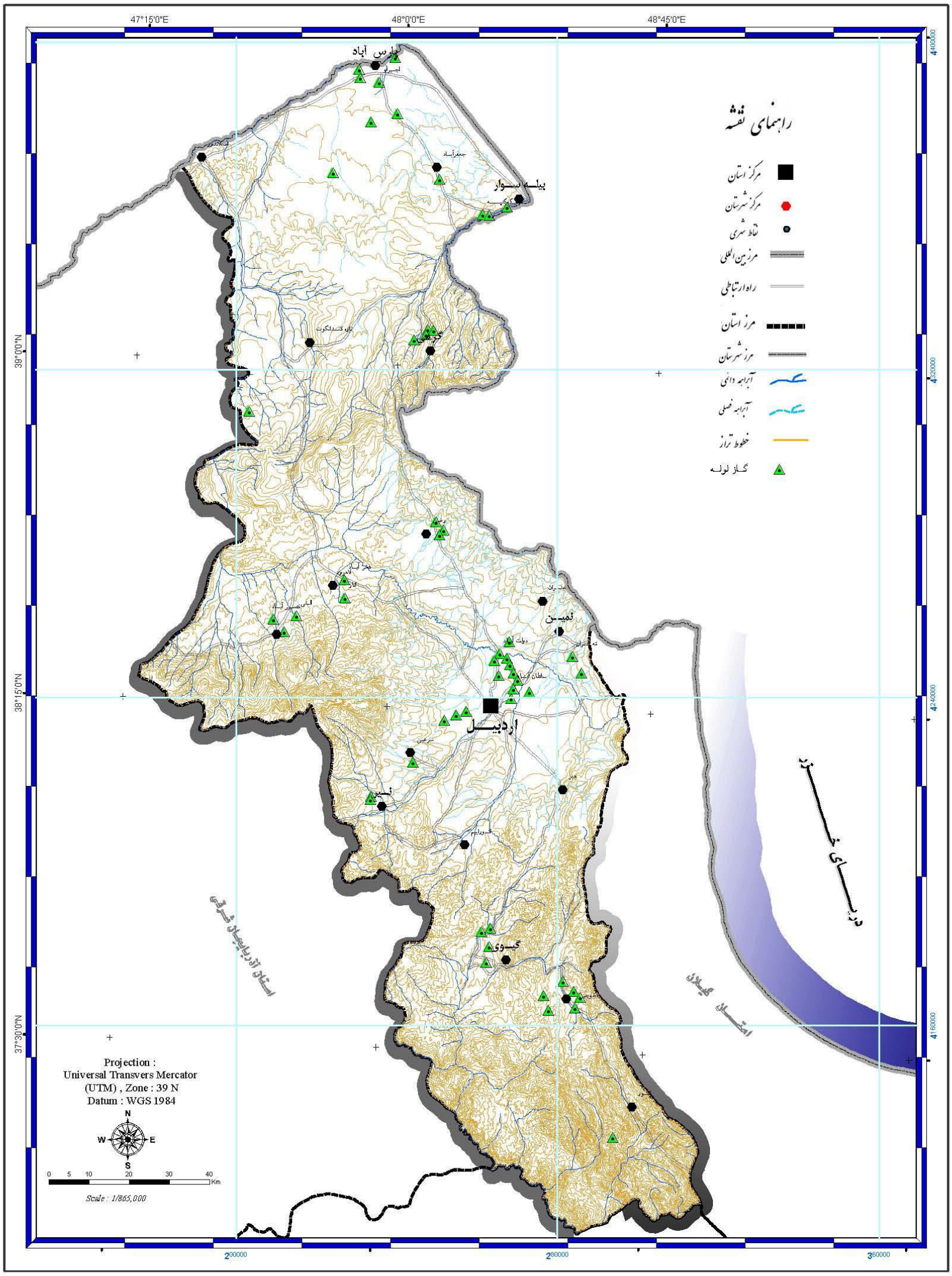

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۸-۱: (برخورداری از خدمات زیر بنائی_ گاز لوله کشی)

۲-۳-۱: امکانات و خدمات آموزشی

امکانات آموزشی ابزارهای اصلی آموزش رسمی هستند. به همین دلیل بررسی نحوه توزیع و پراکنش امکانات آموزشی رسمی اولیه شامل، مدارس ابتدایی ،راهنمایی و دبیرستان در سطح مراکز روستایی استان اردبیل به عنوان شالوده اصلی توسعه سطح آموزش ضرورت می‌یابد. در ادامه شرح مختصری در رابطه با نحوه توزیع و پراکنش مدارس درسطح نقاط روستایی استان ارایه شده است.

۱-۲-۳-۱: مدارس ابتدایی

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۲۴-۱) و نقشه شماره (۹-۱) از مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه استان اردبیل ۱۱۴۷ روستا معادل ۸۳/۶ درصد دارای مدرسه ابتدایی (دبستان) هستند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش مدارس ابتدایی در سطح استان اردبیل به تفکیک شهرستان نشان می دهد، شهرستان خلخال و مشگین شهر به ترتیب با ۹۲/۹ و ۹۱/۶ درصد بالاترین نسبت برخورداری از این امکان را در کل استان به خود اختصاص داده اند. شهرستان بیله سوار نیز با ۷۱/۸ درصد کمترین نسبت برخورداری را دارا می باشد. درجدول شماره(۲۴-۱)، تعداد مدرسه ابتدایی موجود در هر شهرستان ارایه شده است.

۲-۲-۳-۱: مدرسه راهنمایی

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره(۲۴-۱) و نقشه (۱۰-۱) از مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه استان اردبیل ۳۰۶ روستا (۲۲/۳ درصد) دارای مدرسه راهنمایی پسرانه، ۲۸۴ روستا (۲۰/۷ درصد)دارای مدرسه راهنمایی دخترانه، ۱۱۵ روستا(۸/۴ دصد) مدرسه راهنمایی مختلط دارند. در جدول شماره (۲۴-۱) نحوه توزیع این نوع مرکز آموزشی به تفکیک شهرستان ارایه شده است. براساس ا طلاعات ارایه شده درجدول مذکور شهرستان اردبیل بیشترین نسبت برخورداری از مدرسه راهنمایی دخترانه و پسرانه را در کل استان به خود اختصاص داده است. از مجموع روستاهای این شهرستان به ترتیب ۴۱/۷ درصد دارای مدرسه راهنمایی پسرانه و ۴۵/۵ درصد دارای مدرسه راهنمایی دخترانه هستند. شهرستان کوثر نیز کمترین نسبت برخورداری را در این زمینه به خود اختصاص داده است.

از مجموع روستاهای این شهرستان ۹/۴ درصد دارای مدرسه راهنمایی پسرانه و ۶/۲ درصد دارای مدرسه راهنمایی پسرانه . همچنین این شهرستان بالاترین نسبت برخورداری از

مدارس راهنمایی مختلط را در کل استان به خود اختصاص داده است. حدود ۱۳/۵ درصد از روستاهای این شهرستان از مدرسه راهنمایی مختلط برخوردارند.

۳-۲-۳-۱: دبیرستان

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره(۲۴-۱) و نقشه شماره(۱۱-۱) از مجموع ۱۳۷۲ آبادی دارای سکنه استان اردبیل ۱۲۰ روستا دارای دبیرستان پسرانه و ۱۱۳ روستا دارای دبیرستان دخترانه هستند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش این نوع آموزشگاهها در سطح استان به تفکیک شهرستان نشان می دهد روستاهای شهرستان اردبیل از این نظر بالاترین نسبت برخورداری را به خود اختصاص داده اند. از مجموع ۱۵۸ روستای این شهرستان ۱۹ درصد (۳۰ دبیرستان دارای دبیرستان پسرانه و ۱۸/۳ درصد ۲۹ دبیرستان دارای دبیرستان دخترانه هستند.

روستاهای شهرستان کوثر نیز کمترین نسبت برخورداری را به خود اختصاص داده است. این شهرستان تنها دارای یک دبیرستان پسرانه و یک دبیرستان دخترانه روستایی است. پس از آن روستاهای شهرستان نیر با دارا بودن ۲ دبیرستان پسرانه و۳ دبیرستان دخترانه روستایی کمترین میزان برخورداری را به خود اختصاص داده اند.

جدول (۲۴-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات و خدمات آموزش در استان اردبیل به تفکیک شهرستان

تعداد و نسبت آبادی برخوردار از انواع امکانات و خدمات آموزشی

شهرستان	تعدادکل آبادی	مدرسه‌ابتدایی (دبستان)		مدرسه راهنمایی						دبیرستان			
		تعداد	درصد	پسرانه		دخترانه		مختلط		پسرانه		دخترانه	
اردبیل	۱۵۸	۱۲۰	۷۵/۹	۶۶	۴۱/۷	۷۲	۴۵/۵	۱۶	۱۰/۱	۳۰	۱۹	۲۹	۱۸/۳
بیله‌سوار	۱۸۱	۱۱۲	۶۱/۸	۲۰	۱۱	۱۸	۹/۹	۲	۱/۱	۹	۵	۹	۵
پارس‌آباد	۱۵۴	۱۲۹	۸۳/۷	۴۵	۲۹/۲	۴۴	۲۸/۶	۹	۵/۸	۱۶	۱۰/۴	۱۶	۱۰/۴
خلخال	۱۲۷	۱۱۸	۹۲/۹	۲۹	۲۲/۸	۲۷	۲۱/۲	۱۲	۹/۴	۵	۳/۹	۶	۴/۷
مشگین‌شهر	۲۳۹	۲۱۹	۹۱/۶	۵۸	۲۴/۳	۴۸	۲۰/۱	۲۷	۱۱/۳	۳۱	۱۳	۲۶	۱۰/۹
گرمی	۲۴۹	۲۲۶	۹۰/۷	۴۵	۱۸/۱	۴۰	۱۶/۱	۳۰	۱۲	۲۱	۸/۴	۱۸	۷/۲
کوثر	۹۶	۸۶	۸۹/۶	۹	۹/۴	۶	۶/۲	۱۳	۱۳/۵	۱	۱/۰۴	۱	۱/۰۴
نمین	۸۶	۷۳	۸۴/۹	۲۲	۲۵/۶	۱۵	۱۷/۴	۱	۱/۲	۵	۵/۸	۵	۵/۸
نیر	۸۲	۶۴	۷۸	۱۲	۱۴/۶	۱۴	۱۷/۱	۵	۶/۱	۲	۲/۴	۳	۳/۶
کل استان	۱۳۷۲	۱۱۴۷	۸۳/۶	۳۰۶	۲۲/۳	۲۸۴	۲۰/۷	۱۱۵	۸/۴	۱۲۰	۸/۷	۱۱۳	۸/۲

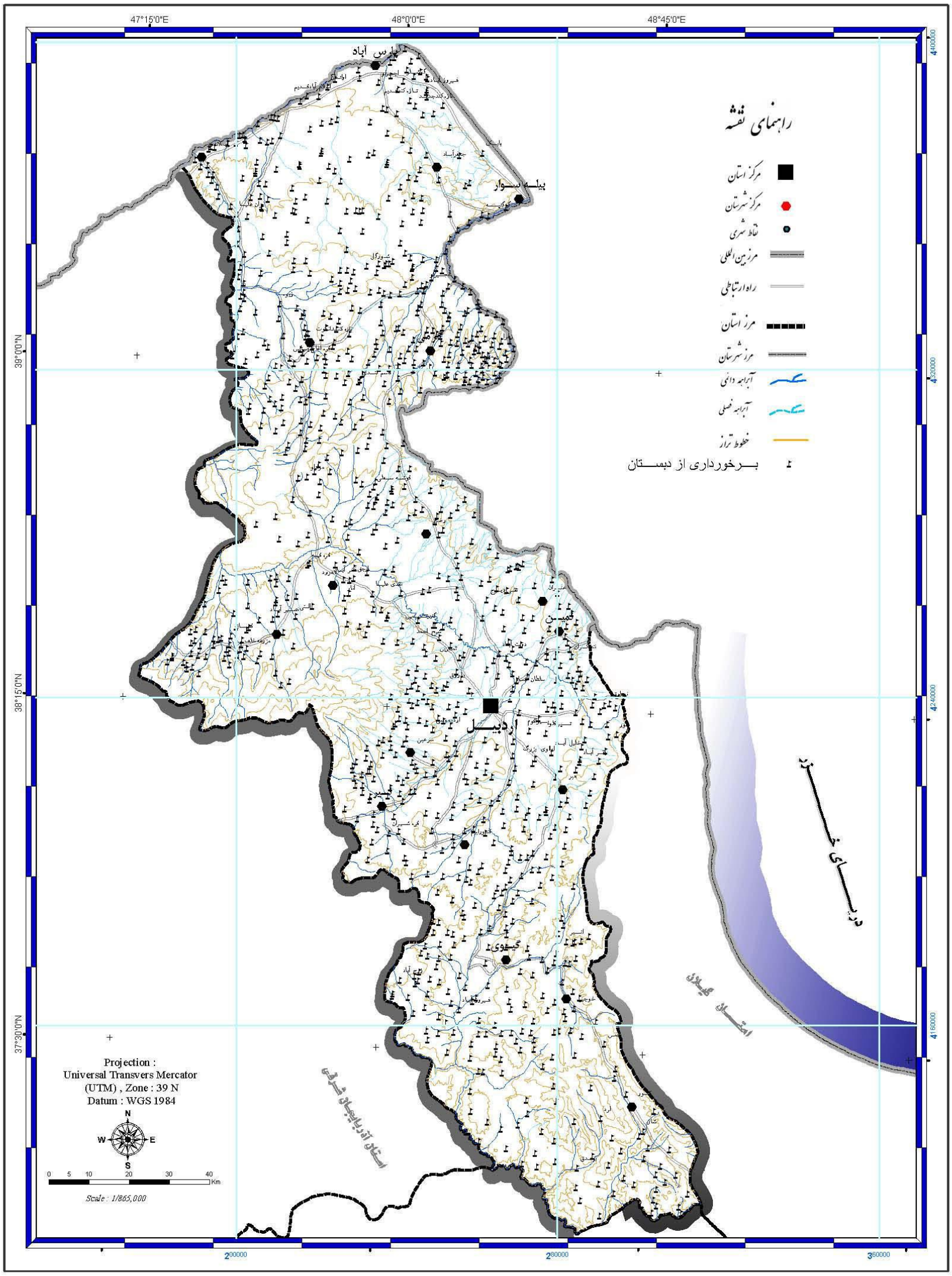

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۹-۱: (برخورداری از خدمات آموزشی _ دبستان)

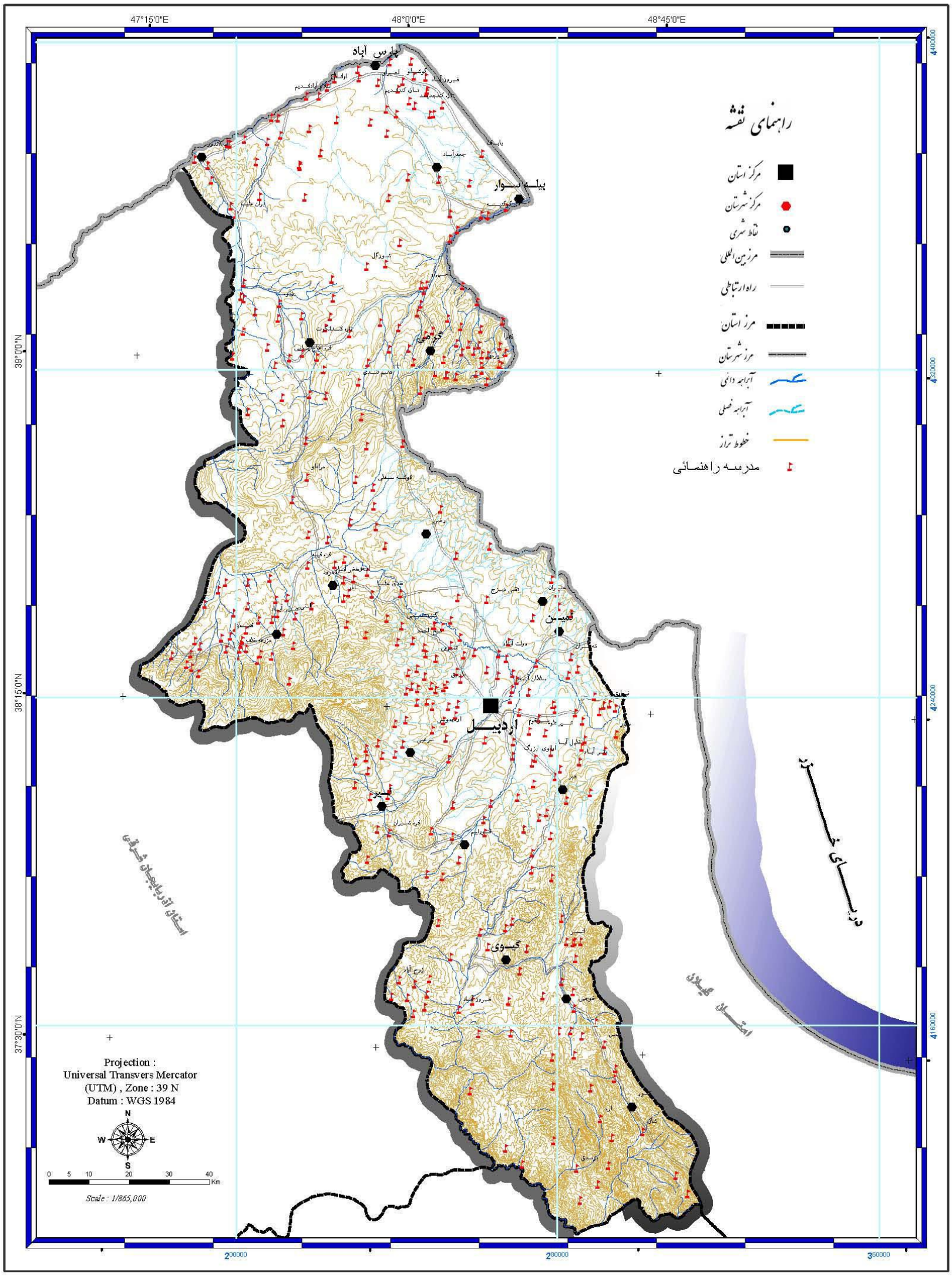

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۰-۱:(برخورداری از خدمات آموزشی _ راهنمائی)

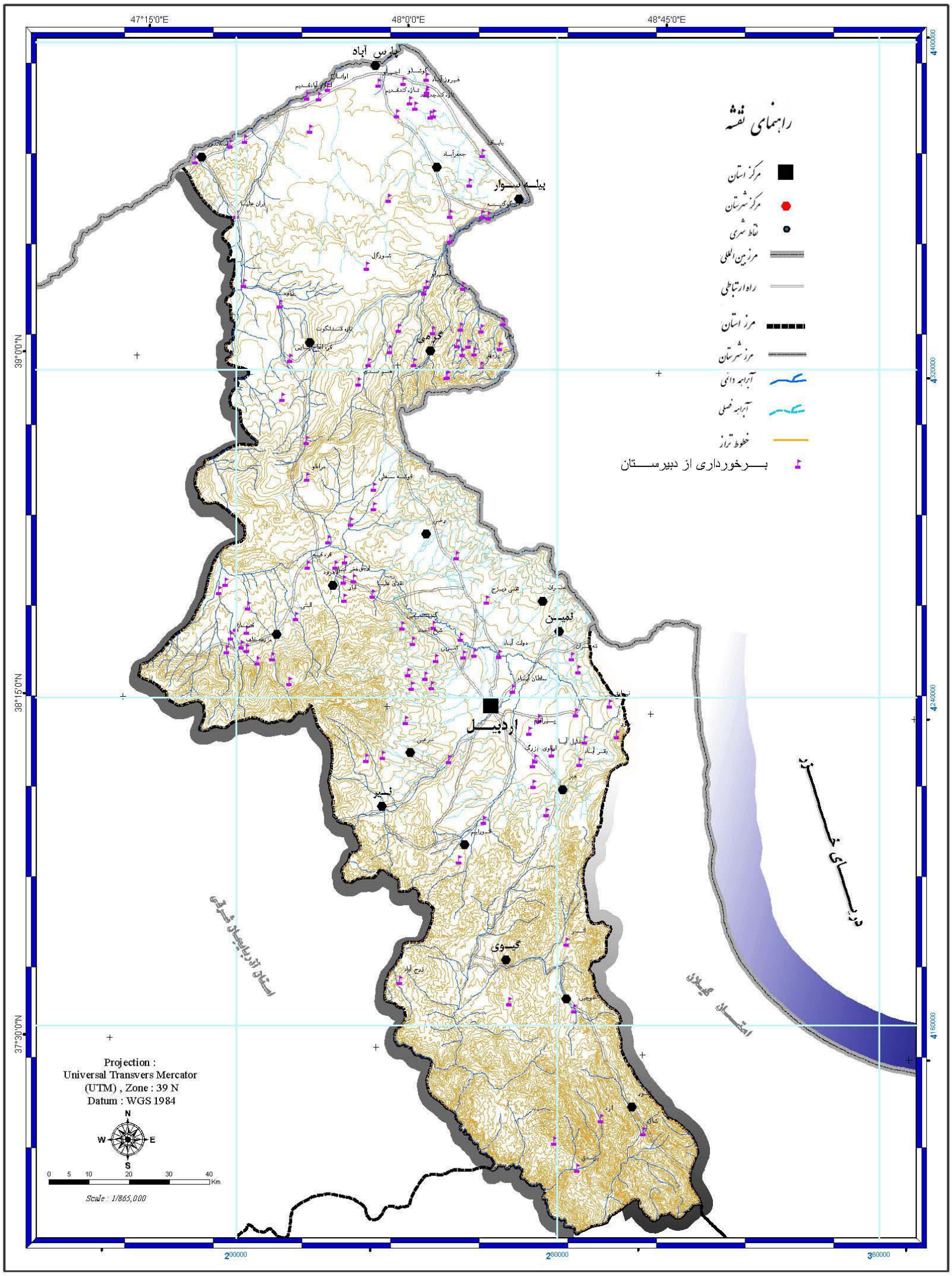

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۱-۱: (برخورداری از خدمات آموزشی _ دبیرستان)

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۳-۳-۱: بهداشتی ودرمانی

پیشرفتهای اجتماعی و اقتصادی سده کنونی در ایران بهبود نسبی وضعیت بهداشت را نیز در سطح کشور به دنبال داشته است. اعزام سپاهیان بهداشت به روستاها، آموزش بهورزان، افزایش مراکز آموزش پزشکی و پرورش نیروی انسانی متخصص به گسترش مبارزه با بیماری‌های واگیردار همچون مالاریا، جذام و ... گسترش برنامه های آگاهی دهند بهداشتی به خانواده ها از جمله اقداماتی است که در جهت افزایش سطح بهداشت صورت گرفته است، از پی آمدهای این برنامه ها و اقدامات می توان به کاهش تلفات نوزادان بر اثر ارتقاء سطح بهداشت و آگاهی مادران و به طور کلی افراد جامعه اشاره کرد که سهم عمده ای از کاهش آمار مرگ و میر را به خود اختصاص داده است. روند بهبود نسبی وضعیت بهداشت در نقاط شهری و روستایی به یک اندازه نبوده است،این وضعیت با مشاهده میزان بالای مرگ و میر و پایین بودن امید به زندگی در نقاط روستایی در مقایسه با نقاط شهری به خوبی تایید می شود.

بررسی امکانات موجود در نقاط شهری و روستایی نشان دهنده آن است که امکاناتی همچون بیمارستانها،آزمایشگاهها، رادیولوژیها، داروخانه ها و همانند آن در نقاط شهری وجود دارند. در حالی که امکانات موجود در نقاط روستایی عمدتاً شامل خانه های بهداشت و مراکز بهداشتی – درمانی می باشد. اختلاف میان میزان امکانات بهداشتی موجود در نقاط شهری و روستایی ناشی از عوامل مختلفی است. وجود امکانات رفاهی و سهولت دستیابی به انواع خدمات، تراکم بیشتر جمعیت در نقاط شهری از دلایل عمده این تفاوت است.

بررسی وضعیت بهداشتی و درمانی در استان اردبیل براساس نتایج حاصل از سرشماری عمومی- نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ نشان از بهبود نسبی امکانات بهداشتی در نقاط روستایی استان است. در جدول شماره(۲۵-۱) عمده ترین امکانات بهداشتی- درمانی روستایی موجود در این استان به تفکتیک شهرستان ارایه و مورد بررسی قرار گرفته است. در ادامه شرح مختصری در رابطه با هریک از امکانات مورد بررسی ارایه شده است.

۱-۳-۳-۱: مرکز بهداشتی – درمانی

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۲۵-۱)، ۹۵ مرکز بهداشتی – درمانی در نقاط روستایی استان اردبیل مستقر بوده و به روستاییان خدمات مورد نیازشان را ارایه می دهند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش مراکز بهداشتی- درمانی به تفکیک شهرستان نشان می دهد شهرستان اردبیل و نمین برخوردارترین شهرستان های استان بوده و با توجه به تعداد روستاهای

مستقر دراین شهرستانها از سطح برخورداری مناسبی برخوردارنـد. ایـن نسـبتها بـه ترتیـب در شهرستان اردبیل از ۱۱/۴ درصد و درشهرستان نمین ۱۰/۵ درصد است.

شهرستان نیر نیز با دارا بودن ۲ مرکز بهداشتی درمانی کمترین نسـبت برخـورداری را در کل استان به خود اختصاص داده است.

در نقشه شماره(۲۵-۱)، موقعیت استقرار مراکز بهداشتی- در مـانی روسـتایی نمـایش داده شده است.

بررسی سرانه آبادیهای هر شهرستان از نظر برخـورداری از مراکـز بهداشـتی- درمـانی روستایی درجدول شماره (۲۶-۱)، نشان می دهد در مجموع در کل استان هر ۱۴/۴ روسـتا بـه یـک مرکـز درمـانی- بهداشـتی روسـتای دسترسـی دارنـد. از ایـن نظـر شهرسـتان اردبیـل برخوردارترین و شهرستان نیر کم برخوردارترین درسطح استان به شمار می آیند.

در شهرستان اردبیل هر ۸/۸ روستا و شهرستان نیـر هـر ۴۱ روسـتا بـه یـک مرکـز – بهداشتی و درمانی دسترسی دارند.

۲-۳-۳-۱: خانه بهداشت

براساس بررسی های انجام شده و اطلاعات ارایـه شـده در جـدول شـماره (۲۵-۱)، از مجموع ۱۳۷۲ آبادی مستقر در استان اردبیل ۵۲۹ روستا (۳۸/۵ درصد)دارای خانه بهداشـت بوده و علاوه بر روستای محل اسـتقرار روسـتاهای پیرامـونی خـود را نیـز تحـت پوشـش قـرار می‌دهند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش خانه های بهداشت در استان به تفکیک شهرسـتان نشـان می دهد، روستاهای شهرستان اردبیل و خلخال و نمین بیشترین نسبت برخورداری را از این نظر دارا هستند. حـدود۵۹ درصـد از روسـتاهای شهرسـتان اردبیـل و ۵۴/۳ درصـد از روسـتاهای شهرستان خلخال و ۵۱/۲ درصد از روستاهای شهرسـتان نمـین دارای خانـه بهداشـت هسـتند. روستاهای شهرستان بیله سوار از این نظر کم برخوردارترین روستاها در استان هستند. از مجموع ۱۸۱ سکونتگاه روستایی واقع در این شهرستان ۱۶ درصد دارای خانه بهداشت هستند.در نقشـه شماره (۱۳-۱) موقعیت استقرار خانه های بهداشت در استان نمایش داده شده است.

همچنین بررسی های انجام شده در جدول شماره(۲۶-۱)، برروی تعـداد آبـادی تحـت پوشش هر خانه بهداشت نشان میدهد بـر ازاء هـر ۲/۶ روسـتا در سـطح اسـتان و یـک خانـه بهداشت وجود د ارد که در مجموع وضعیت برخورداری مناسبی را در استان نشان می دهـد. از این نظر نیز شهرستان های اردبیل و نمین نسبت به سایر شهرستانها برخوردارترنـد. در ایـن دو شهرستان به ترتیب به ازاءهر ۱/۷ و ۱/۹ روستا یک خانه بهداشت وجود دارد. شهرسـتان بیلـه

سوار نیز کم برخوردارترین است. دراین شهرستان به ازاء هر ۶/۲ روستا یک خانه بهداشت وجود دارد.

۳-۳-۳-۱: داروخانه

از مجموع روستاهای استان اردبیل ۶۴ روستا معادل ۴/۷ درصد دارای داروخانه هستند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش داروخانه های روستایی استان به تفکیک شهرستان هستند.

درجدول شماره(۲۵-۱)، نشان می دهد شهرستان های اردبیل، نمین و پارس آباد به نسبت سایر شهرستان های استان از برخورداری نسبتاً بالایی برخوردارند. دراین سه شهرستان به ترتیب به ا زاء هر ۱۴ روستا یک داروخانه وجود دارد. شهرستان بیله سوار با دارا بودن ۳ واحد رودخانه روستایی کم برخوردارترین شهرستان استان است. دراین شهرستان به ازاء هر ۶۰ روستا یک داروخانه وجود دارد.

در نقشه شماره (۱۴-۱)، موقعیت داروخانه های روستایی نمایش داده شده است.

۴-۳-۳-۱: پزشک

هریک از مراکز بهداشتی – درمانی و خانه های بهداشت مستقر در روستاهای استان دارای تعدادی پزشک مقیم و یا سایر هستند که به روستاییان خدمات مورد نیاز را ارایه می‌دهند. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۲۵-۱)، در کل استان هر ۸/۱ روستا از یک پزشک خدمات دریافت می کنند. ازاین نظر شهرستان اردبیل و کوثر برخوردارترین و شهرستان بیله سوار کم برخوردارترین به شمار می آیند. در شهرستان اردبیل هر ۴/۳ روستا در شهرستان کوثر هر ۴/۸ روستا و در شهرستان بیله سوار هر ۲۰/۱ روستا یک پزشک خدمات دریافت می کنند.

همچنین در مجموع در کل استان ۱۷۰ روستا معادل ۱۲/۴ درصد دارای پزشک هستند. از این نظر شهرستان اردبیل و کوثر از نظر روستاها دارای پزشک موقعیت مناسب تری را در کل استان دارند. در شهرستان اردبیل در مجموع ۲۳/۴ درصد روستاها و درشهرستان کوثر ۲۰/۸درصد روستاها دارای پزشک هستند و شهرستان بیله سوار نیز با ۵ درصد کمترین تعداد روستاهای دارای پزشک را به خود اختصاص داده است.

جدول (۲۵–۱): نسبت برخورداری روستاهای استان اردبیل از مراکز بهداشتی – درمانی

شهرستان	تعداد کل آبادی	مرکزبهداشتی– درمانی		خانه بهداشت		داروخانه		پزشک	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۱۵۸	۱۸	۱۱/۴	۹۴	۵۹/۵	۱۱	۶/۹	۳۷	۲۳/۴
بیله سوار	۱۸۱	۵	۲/۷	۲۹	۱۶	۳	۱/۶	۹	۵
خلخال	۱۲۷	۱۲	۹/۴	۶۹	۵۴/۳	۹	۷/۱	۲۳	۱۸/۱
مشگین شهر	۲۳۹	۱۸	۷/۵	۹۹	۴۱/۴	۹	۳/۸	۲۱	۸/۸
گرمی	۲۴۹	۱۳	۵/۲	۷۶	۳۰/۵	۶	۲/۴	۲۴	۹/۶
پارس آباد	۱۵۴	۱۲	۷/۸	۵۴	۳۵/۱	۱۱	۷/۱	۱۷	۱۱
کوثر	۹۶	۶	۶/۲	۳۵	۳۶/۴	۵	۵/۲	۲۰	۲۰/۸
نمین	۸۶	۹	۱۰/۵	۴۴	۵۱/۲	۶	۷	۱۲	۱۳/۹
نیر	۸۲	۲	۲/۴	۲۹	۳۵/۴	۴	۴/۹	۷	۸/۵
جمع	۱۳۷۲	۹۵	۶/۹	۵۲۹	۳۸/۵	۶۴	۴/۷	۱۷۰	۱۲/۴

جدول (۲۶–۱): سرانه روستاهای استان اردبیل از مراکز بهداشتی – درمانی

شهرستان	تعداد آبادی	مرکز بهداشتی درمانی		خانه بهداشت		داروخانه		پزشک	
		تعداد	سرانه آبادی	تعداد	سرانه آبادی	تعداد	سرانه آبادی	تعداد	سرانه آبادی
اردبیل	158	18	8/8	94	1/7	11	14/3	37	4/3
بیله‌سوار	181	5	36	29	6/2	3	60/3	9	20/1
خلخال	127	12	10/6	69	1/8	9	14	23	5/5
مشگین‌شهر	239	18	13/3	99	2/4	9	26/5	21	11/4
گرمی	249	13	19/1	76	3/4	6	41/5	24	10/4
پارس‌آباد	154	12	12/8	54	2/8	11	14	17	9
کوثر	96	6	16	35	2/7	5	19/2	20	4/8
نمین	86	9	9/5	44	1/9	6	14/3	12	7/2
نیر	82	2	41	29	2/8	4	20/5	7	11/7
جمع	1372	95	14/4	529	2/6	64	21	170	8/1

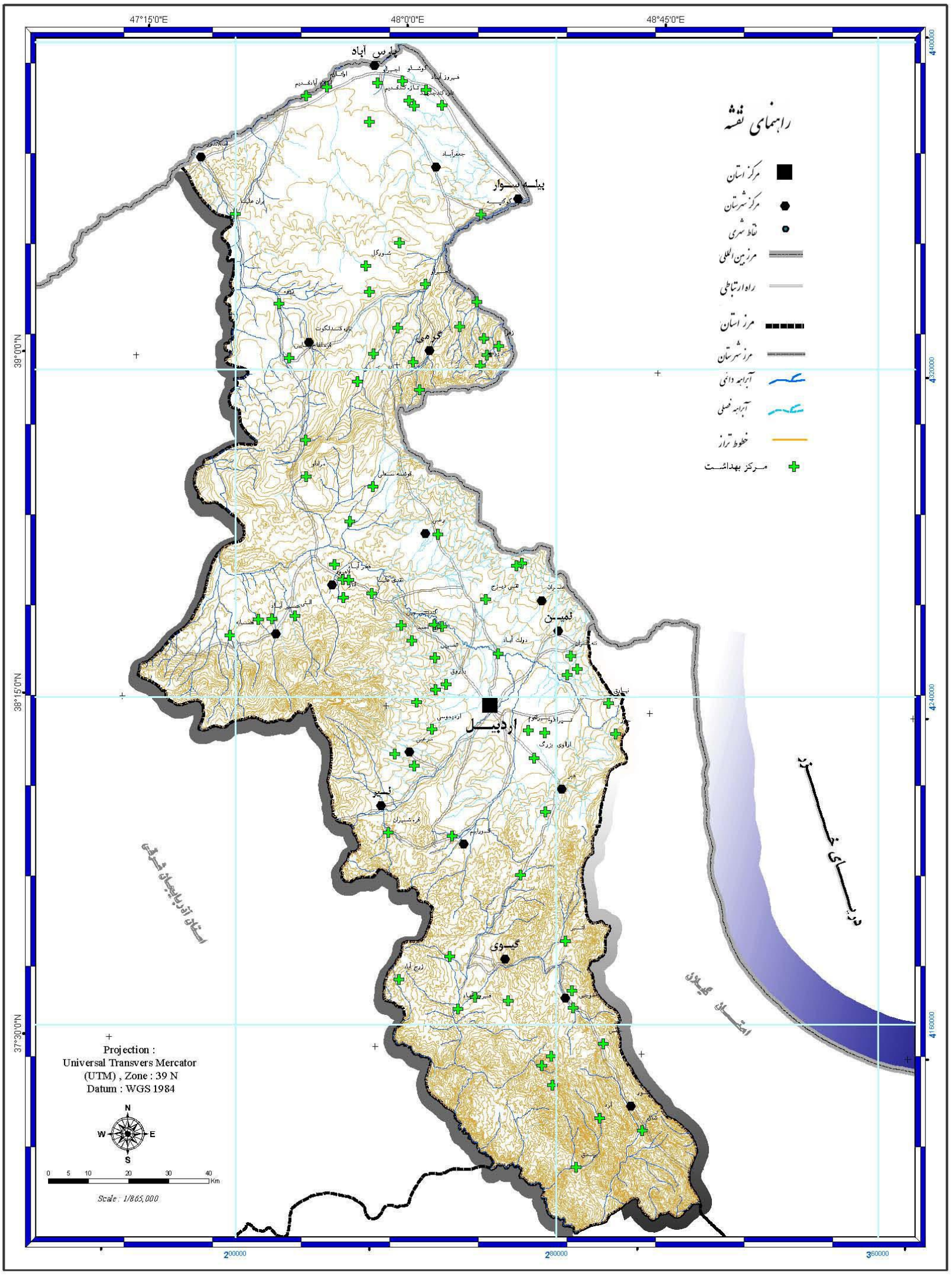

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۲-۱: (برخورداری از خدمات درمانی_ مرکز بهداشت و درمان)

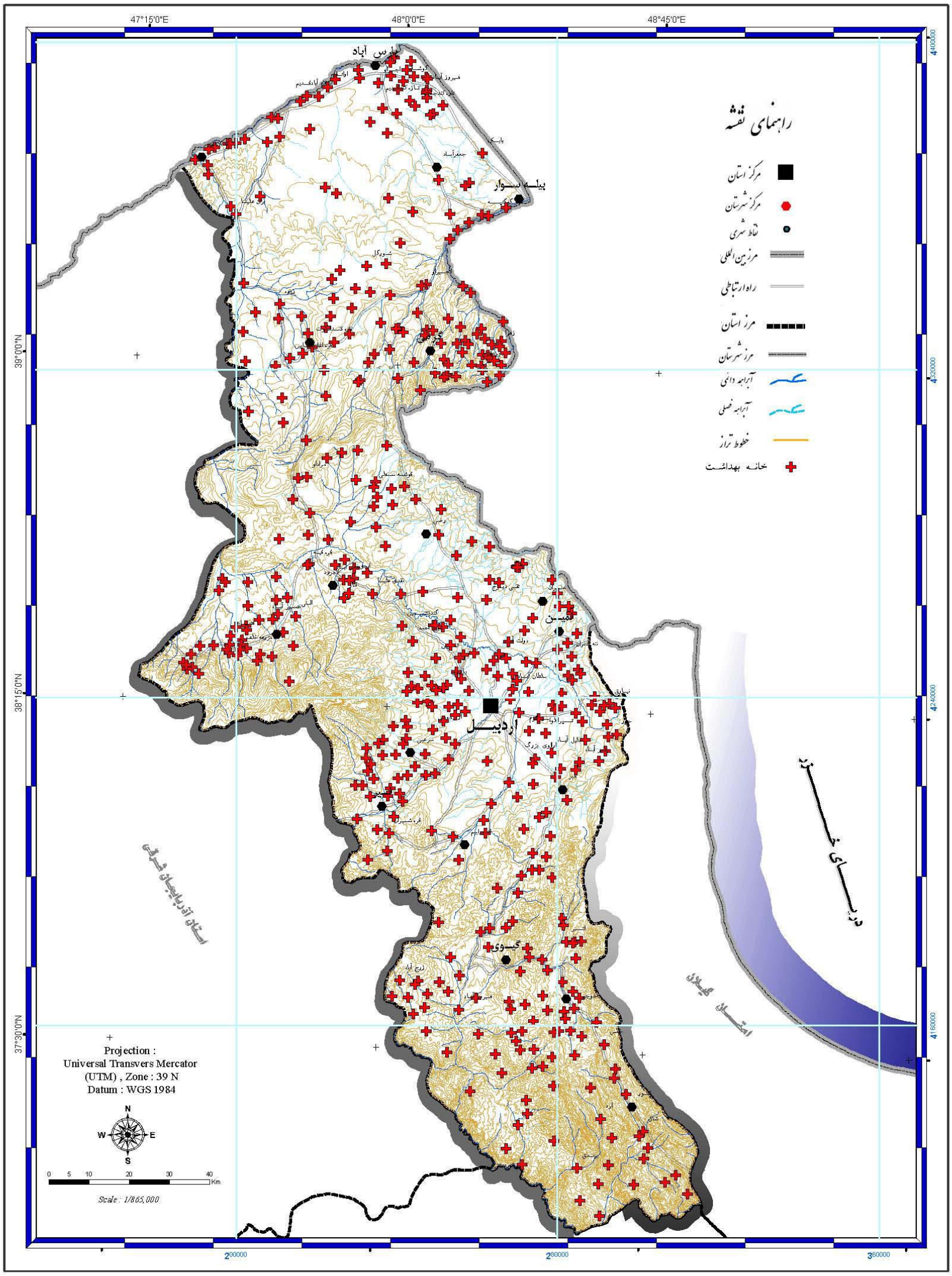

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۳-۱: (برخورداری از خدمات درمانی_ خانه بهداشت)

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

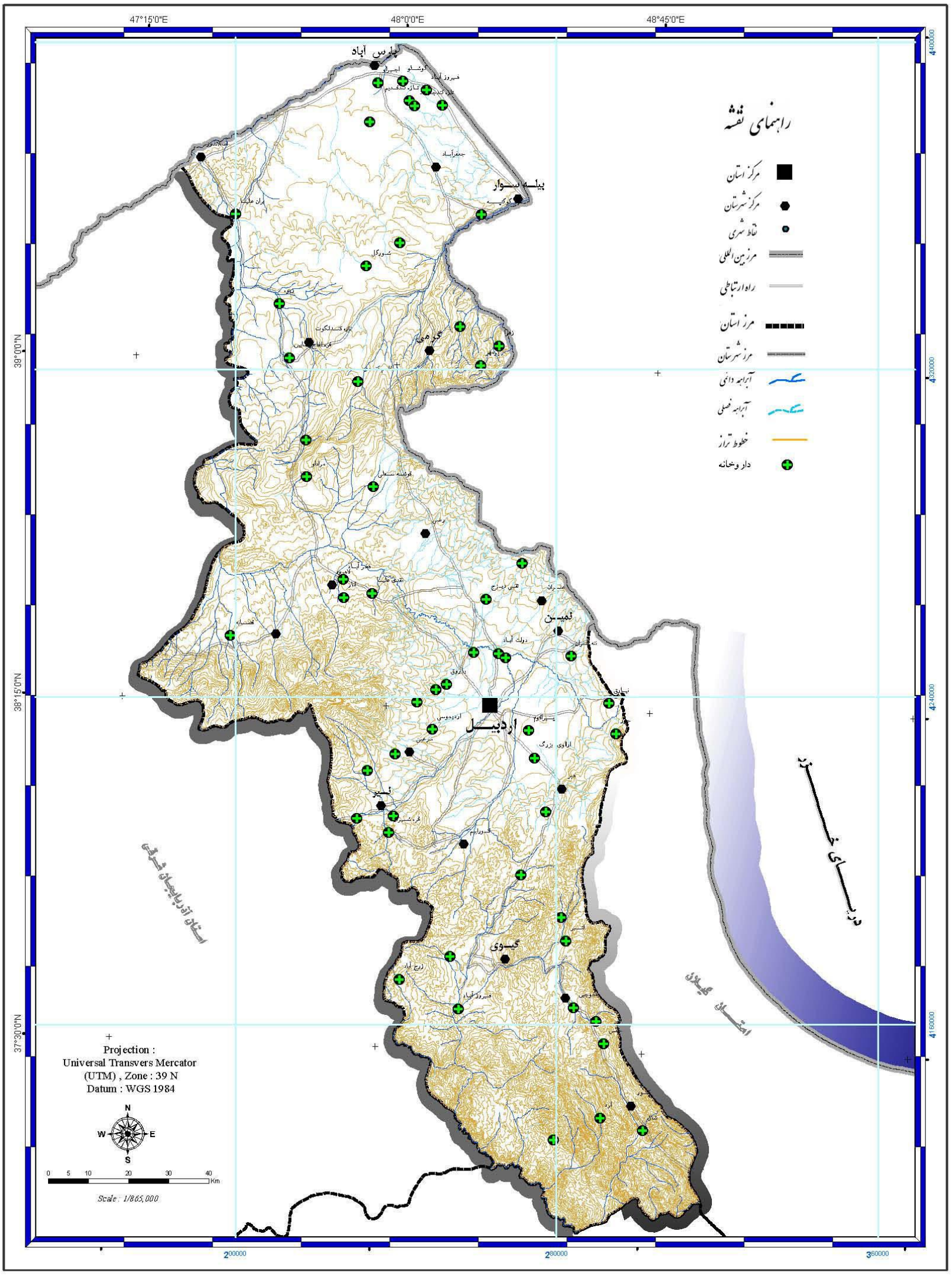

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه۱۴-۱: برخورداری از خدمات درمانی - داروخانه

۴-۳-۱: راه و ارتباطات

شبکه راهها و وسایل ارتباطی ، زیربنای اصلی توسعه در تمام جوامع به شمار می آیند. جابجایی کالاها و خدمات از مبداء تولید به بازار مصرف وجود راههای ارتباطی را الزامی ساخته است.

پیشرفت های تکنولوژیک به دست آمده موجب بهبود راهها و دگرگونی در وسایل ارتباطی شده است و از زمان لازم برای در نوردیدن مسافت کاسته شده است. وجود وسایل ارتباطی همچون پست و تلفن نیز باعث برقراری ارتباط سریع شده و با حذف سفرهای غیرضروری بسیاری از هزینه های را نیز صرفه جویی کرده است. در کنار این وسایل، رسانه‌های گروهی نیز با ارایه فرهنگ ها و شیوه های زندگی گوناگون به نقاط مختلف فواصل فرهنگی و اجتماعی را بسیار کوتاه کرده و تاثیرپذیری جوامع را از یکدیگر افزایش داده اند. این تاثیرپذیری در جوامع کشاورزی یا دارای بافت روستایی اهمیت دیگری می یابد چرا که موجب دگرگونی در نگرش ها و هنجارها می شود. دگرگونی های پدید آمده بازتاب دو گانه دارند چرا که از یک سو مهاجرت و گرایش به سمت مراکز بزرگتر را در پی دارد و از سوی دیگر به آهنگ پذیرشی پدیده های نو شتاب می بخشد که به نوبه خود بستری مناسب برای اعمال نوین مدیریت منابع فراهم می آورد.

راهها و وسایل ارتباطی روستایی، گذشته ازآنکه با برقراری ارتباط بین مبداء تولید و بازار مصرف، کارکرد اقتصادی دارد، هم چنین نقش اساسی در رساندن خدمات و یا دسترسی به امکانات و خدمات را بازی می کند.

توسعه و پیشرفت وسایل ارتباطی و میزان دسترسی به این وسایل در همه نقاط و برای همه جوامع به یک صورت و اندازه نیست. چنانکه نقاط روستایی به نسبت کمتری به این وسایل دسترسی دارند.

دسترسی به این نوع امکانات و وسایل در مناطق روستایی به یک اندازه نیست. مناطق روستایی همجوار با نقاط شهری بزرگ و یا همجوار با راههای ارتباطی اصلی نقش عمده ای در میزان برخورداری روستاها از این امکانات دارد.

بررسی های انجام شده برروی نحوه توزیع راه دو مایل ارتباطی در نقاط روستایی استان اردبیل نیز تابعی از موارد فوق است. در ادامه شرح مختصری در رابطه با هریک از امکانات ارتباطی موجود در استان ارایه شده است:

۱-۴-۳-۱: راه

شبکه راههای ارتباطی و نوع راه نقش مهمی را در توسعه اقتصادی به خصوص در نقـاط روستایی به عهده دارد. دستیابی به بازار مصرف و ارسال مـازاد تولیـدات کشـاورزی بـه بـازار می‌تواند به رشد اقتصادی در نقاط روستایی یاری رساند. در کنار آن دستیابی به دیگر خدمات و امکانات زیربنایی و رفاهی نیز می تواند موجب بالا رفتن سطح زندگی سـاکنان روسـتا شـود تـا اندازه زیادی به وجود شبکه های جاده ای و راه وابسته است.

گسترش ارتباطات و تاثیرپذیری جامعه روستایی از جامعه شهری که تحـولات بسـیاری را در جامعه روستایی و متقابلاً شهری پدید آورده از جمله پیامدهای گسـترش راه و ارتباطـات جاده ای به شمار می آید.

جدول شماره (۲۷-۱) میزان برخورداری روستاهای استان اردبیل از انواع راه روستایی را در سال ۱۳۸۵ نشان می دهد. براساس اطلاعات جدول مذکور از مجموع ۱۳۷۲ روستای مستقر در این استان۲۴۴ روستا(۱۷/۸ درصد) دارای راه آسفالته و ۳۹۰ روسـتا (۲۸/۴ درصـد)دارای راه شوسه ، ۶۶۴ روستا (۴۸/۴ درصد) دارای راه خاکی و مالرو هستند.

۲-۴-۳-۱: ارتباطات

(الف): تلفن و مخابرات

درجدول شماره(۲۸-۱)، میزان برخورداری روستاهای استان و شهرستان های تابعـه آن را از خدمات ارتباطی نظیر تلفن و دفاتر مخابراتی ارایه شده اسـت. براسـاس اطلاعـات جـدول مذکور از مجموع ۱۳۷۲، آبادی مستقر دراین استان ۳۷۷ روستا معادل ۲۷/۵ درصد از تلفـن و دفاتر مخابراتی روستایی برخوردارند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش این نوع خـدمات در سـطح استان به تفکیک شهرستان نشان می دهد شهرستان های نیر،اردبیل و نمـین بـه ترتیـب ۵۱/۲، ۴۵/۵ و۳۴/۹ درصد برخورداری از مجموع آبادی مسـتقر در هـر شهرسـتان بـالاترین نسـبت برخورداری را به خود اختصاص داده اند. شهرستان بیله سوار و گرمی به ترتیب هریک با ۱۱ و ۱۶/۵ درصد برخورداری از مجموع روستاهای مسـتقر در ایـن شهرسـتانها کـم برخـوردارترین مناطق استان هستند.

در نقشه شماره (۱۵-۱)، توزیع و پراکنش مراکز مخابرات روسـتایی نمـایش داده شـده است.

(ب): پست

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۲۸-۱)، از مجموع ۱۳۷۲ روستای واقع در استان اردبیل ۱۱۴ روستا معادل ۸/۳ درصد دارای دفتر پست و ۹۱ روستا معادل ۶/۶ درصد دارای صندوق پست هستند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش دفاتر و صندوق های پستی به تفکیک شهرستان نشان می‌دهد، روستاهای واقع در شهرستان پارس آباد و مشگین شهر از نظر دارا بودن دفتر پست برخوردارترند. از مجموع روستاهای واقع دراین دو شهرستان به ترتیب ۷/۸ و ۶/۳ دصد دارای دفاتر پستی هستند. از نظر برخورداری از صندوق پست نیز شهرستان های اردبیل و پارس آباد برخوردارترین هستند. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول(۲۸-۱) از مجموع روستاهای مستقر در دو شهرستان اردبیل و پارس آباد به ترتیب ۱۴/۵ و۱۱/۷ درصد دارای صندوق پست هستند.

در نقشه شماره (۱۶-۱)، توزیع مراکز پستی روستایی نمایش داده شده است.

(پ): دسترسی به اینترنت

استفاده از اینترنت درحال حاضر یکی از راههای برقراری ارتباط با دنیای مدرن است. امروزه استفاده از اینترنت حتی در نقاط روستایی مرزهای میان مناطق را در نوردیده و افراد را به جهان یکپارچه و متحدالشکل می نماید.

روستاهای مستقر در استان اردبیل نیز ازاین قاعده مستثنی نبوده و با بهره گیری از وسایل ارتباطی مدرن با جهان پیرامون خود ارتباط برقرار می نمایند. روستاهای واقع دراین استان علاوه بر برقراری ارتباط انفرادی از طریق اینترنت با دنیای پیرامون دارای مراکز عمومی دسترسی به اینترنت از جمله کافی نت نیز هستند. براساس بررسی های انجام شده و اطلاعات ارایه شده درجدول شماره(۲۸-۱) و نقشه شماره(۱۷-۱) از مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه استان اردبیل ۳۴ روستا معادل ۲/۵ درصد به اینترنت دسترسی دارند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش این روستاها براساس شهرستان نشان می دهد بیشترین تعداد روستاهایی که به اینترنت دسترسی دارند در شهرستان اردبیل مستقر هستند. از مجموع ۱۵۸ روستا این شهرستان ۱۰ روستا (۶/۳ درصد) به دسترسی عمومی اینترنت دارند.شهرستانهای کوثر و نیز فاقد دسترسی عمومی به اینترنت هستند.

جدول (۲۷-۱): میزان برخورداری روستاهای استان اردبیل از انواع راه روستایی در سال ۱۳۸۵

نوع راه	تعداد	درصد
آسفالته	244	17/8
شوسه	390	28/4
خاکی	664	48/4
مالرو	74	5/4
جمع	1372	100

جدول (۲۸-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات ارتباطی

شهرستان	تعداد کل آبادی	تلفن و مخابرات		دفتر پست		صندوق پست		دسترسی عمومی به اینترنت	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	158	72	45/5	9	5/7	23	14/5	10	6/3
بیله‌سوار	181	20	11	5	2/7	3	1/6	5	2/7
پارس‌آباد	154	39	25/3	12	7/8	18	11/7	2	1/3
خلخال	127	35	27/5	5	3/9	8	6/3	6	4/7
مشگین‌شهر	239	68	28/4	15	6/3	16	6/7	4	1/7
گرمی	249	41	16/5	7	2/8	6	2/4	5	2
کوثر	96	30	31/2	6	6/2	5	5/2	-	-
نمین	86	30	34/9	5	5/8	9	10/5	2	2/3
نیر	82	42	51/2	4	4/9	3	3/6	-	-
جمع (کل استان)	1372	377	27/5	68	4/9	91	6/6	34	2/5

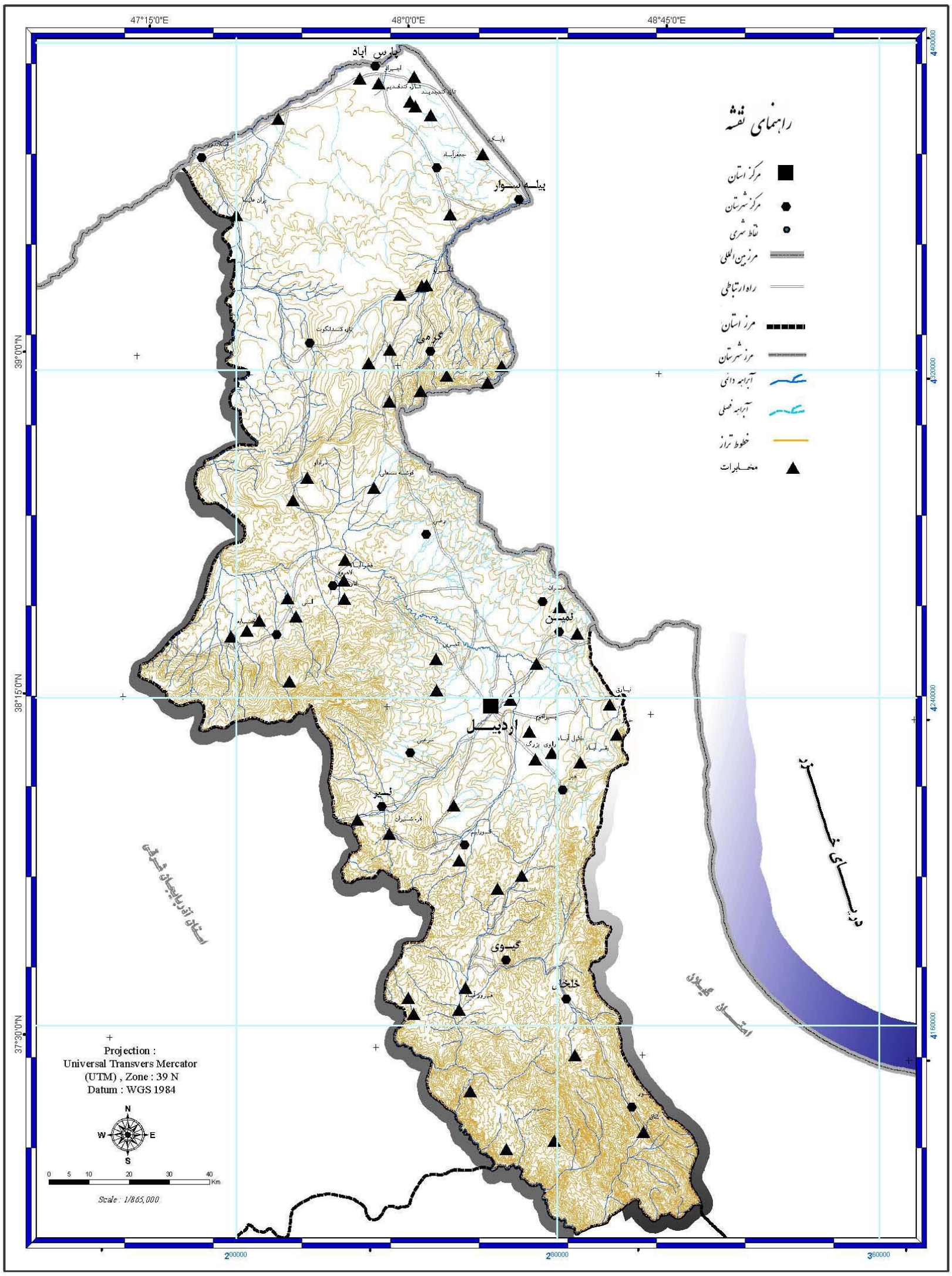

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۵-۱: برخورداری از خدمات ارتباطی - مخابرات

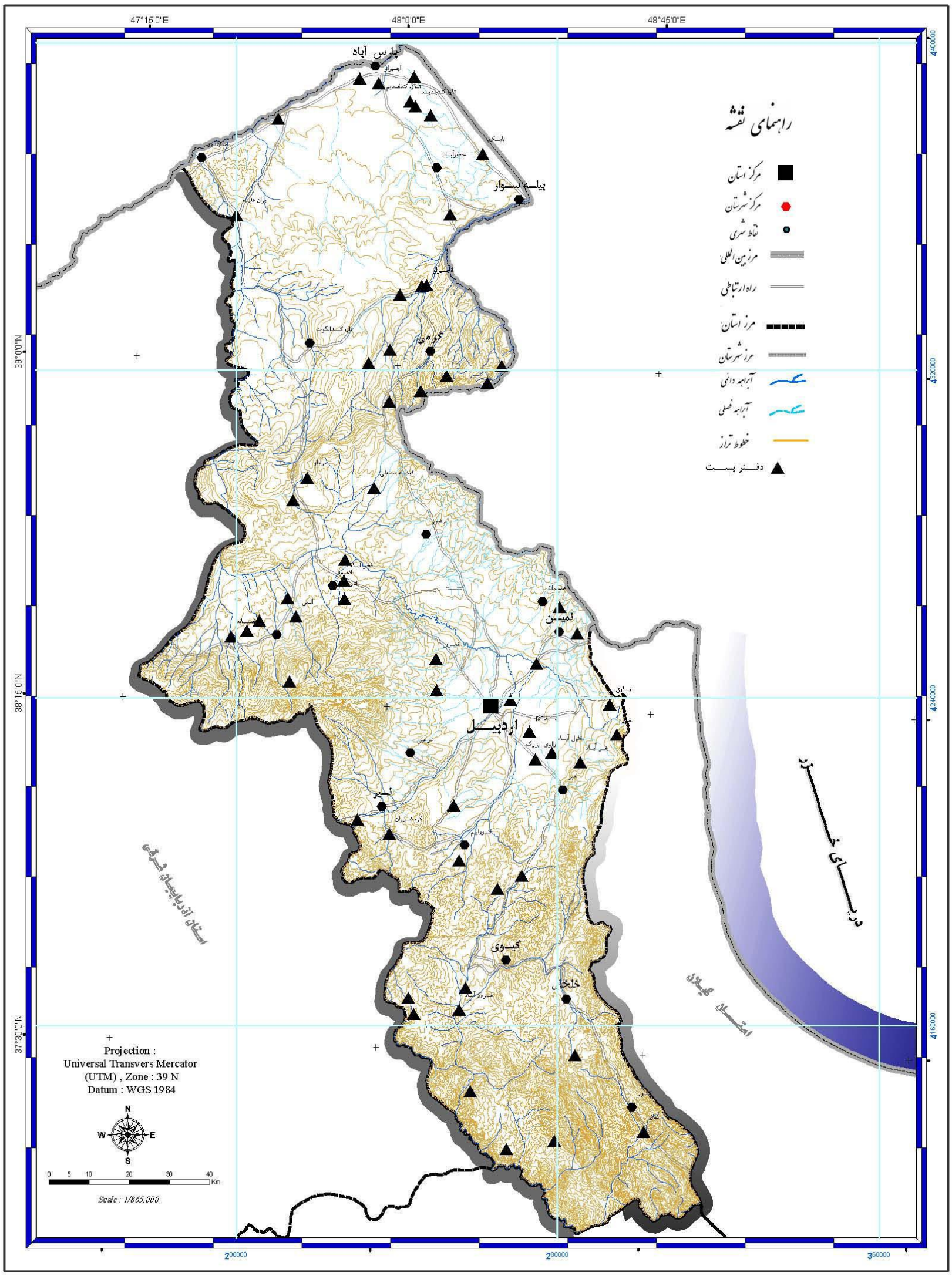

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۶-۱: برخورداری از خدمات ارتباطی - دفتر پست

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

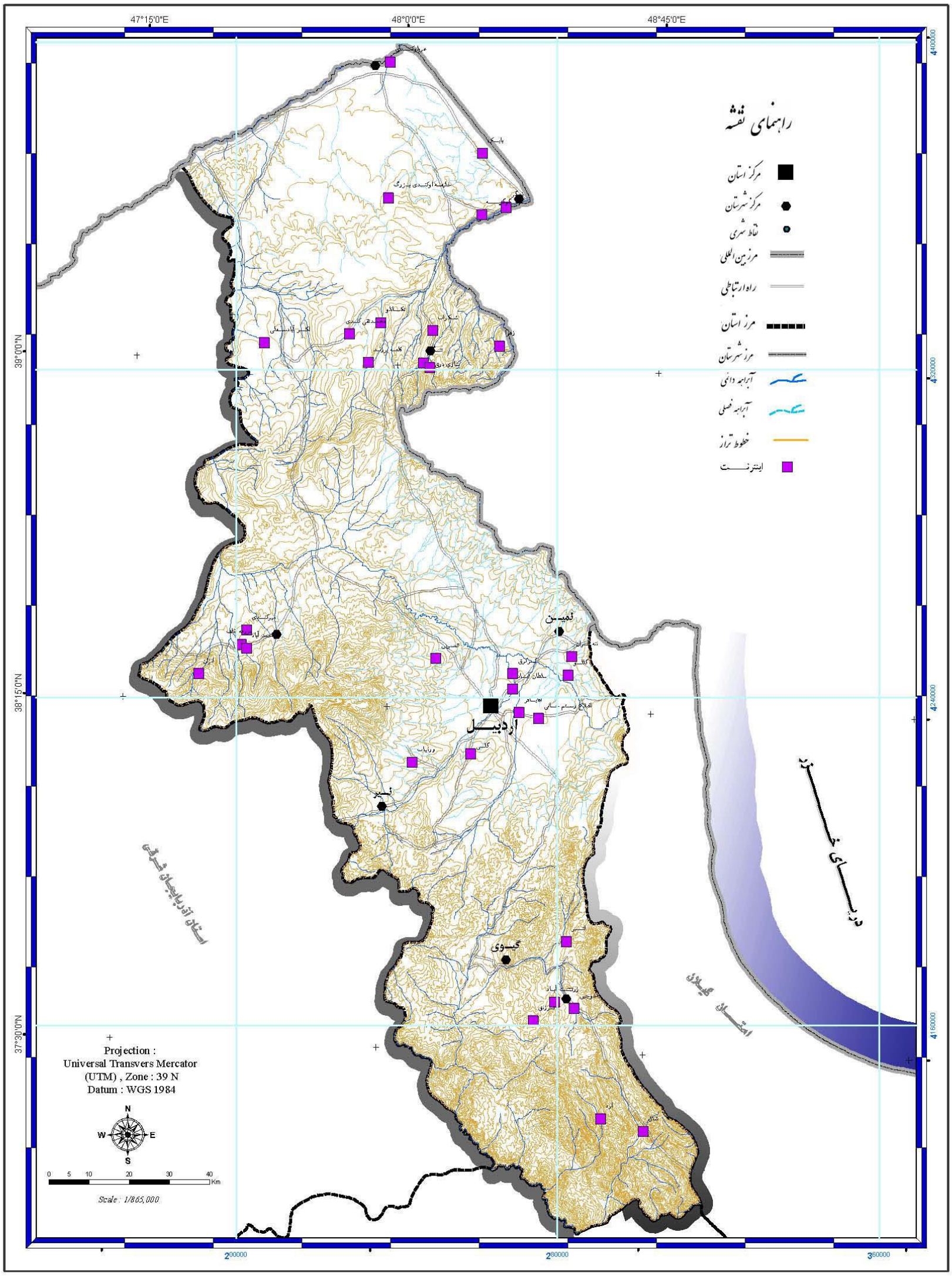

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۷-۱: برخورداری از خدمات ارتباطی- اینترنت

۵-۳-۱: فرهنگی - ورزشی

دسترسی به امکانات فرهنگی- ورزشی از دیگر نیازهای خدماتی جمعیت ساکن در مناطق روستایی است. امکانات فرهنگی در نقاط روستایی استان اردبیل به امکانات فرهنگی عمومی و فرهنگ مذهبی خلاصه می شود.همچنین دسترسی به اماکن تفریحی – ورزشی از دیگر نیازهای ضروری جمعیت روستایی است که دسترسی یا وجود آن در یک نقطه روستایی نشانگر سطح توسعه یافتگی روستا است.

امکانات فرهنگی – ورزشی درنقاط روستایی استان اردبیل شامل اماکن مذهبی (مسجد، امامزاده و...) اماکن فرهنگی عمومی (کتابخانه) ودسترسی به اماکن ورزشی است. در ادامه شرح مختصری در رابطه با هریک از امکانات موجود ارایه شده است.

۱-۵-۳-۱: مسجد

مسجد از جمله اماکن فرهنگی – مذهبی متبرکه است که از قدمت دیرینه ای برخوردار بوده و به عنوان پایگاه اجتمکاعی- فرهنگی – مذهبی نیز مورد استفاده قرار میگیرد.

در استان اردبیل نیز باتوجه به اطلاعات ارایه شده درجدول شماره(۲۹-۱)، در مجموع ۱۳۷۲ روستای دارای سکنه، ۵۶۲ مسجد (۴۱ درصد) وجود دارد. در جدول مذکور تعداد مساجد موجود در شهرستان های استان ارایه شده است.

۲-۵-۳-۱: کتابخانه عمومی

از مجموع روستاهای واقع در استان اردبیل ۳۸ (۲/۷ درصد)روستا دارای کتابخانه عمومی هستند. بررسی نحوه توزیع و پراکنش کتابخانه های عمومی روستاها به تفکیک شهرستان درجدول شماره(۲۹-۱) نشان می دهد، روستاهای شهرستان اردبیل از این نظر نسبت به سایر شهرستانهای استان برخوردارترند. از مجموع روستاها این شهرستان ۱۱ روستا دارای کتابخانه عمومی هستند . شهرستان های بیله سوار، کوثر و نیر هریک با یک کتابخانه کم برخوردارنرین به شمار می آیند.

۳-۵-۳-۱: فضای ورزشی

براساس اطلاعات ارایه شده درجدول شماره (۲۹-۱) از مجموع ۱۳۷۲ سکونتگاههای دارای سکنه استان اردبیل ۳۷ روستا (۲/۷ درصد) دارای اماکن و فضاهای ورزشی هستند . شهرستان پارس آباد با دارا بودن ۱۰ مساکن، ورزشی برخوردارترین شهرستان استان به شمار

می آید پس از آن روستاهای شهرستانهای نمین، اردبیل هریک با ۶ و خلخال با ۵ مکان ورزشی در رده های دوم و سوم قرار می گیرند. روستاهای شهرستان کوثر نیز فاقد مکان وزشی هستند. در نقشه شماره (۱۸-۱) موقعیت مکان های ورزشی روستایی نمایش داده شده است.

جدول (۲۹-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات فرهنگی – ورزشی

شهرستان	تعداد آبادی	مسجد		کتابخانه عمومی		امکان ورزشی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۱۵۸	۱۲۴	۷۸/۵	۱۱	۶/۹	۶	۳/۸
بیله سوار	۱۸۱	۳۶	۲۰/۱	۱	۰/۵	۲	۱/۱
پارس آباد	۱۵۴	۵۸	۳۷/۸	۶	۳/۹	۱۰	۶/۵
خلخال	۱۲۷	۳۳	۲۶	۵	۳/۹	۵	۳/۹
مشگین شهر	۲۳۹	۱۰۳	۴۳/۳	۷	۲/۹	۳	۱/۲
گرمی	۲۴۹	۸۱	۳۲/۴	۴	۱/۶	۳	۱/۲
کوثر	۹۶	۲۵	۲۶	۱	۱	–	–
نمین	۸۶	۵۹	۶۹/۱	۲	۲/۳	۶	۶/۹
نیر	۸۲	۴۳	۵۳	۱	۱/۲	۲	۲/۴
جمع	۱۳۷۲	۵۶۲	۴۱	۳۸	۲/۷	۳۷	۲/۷

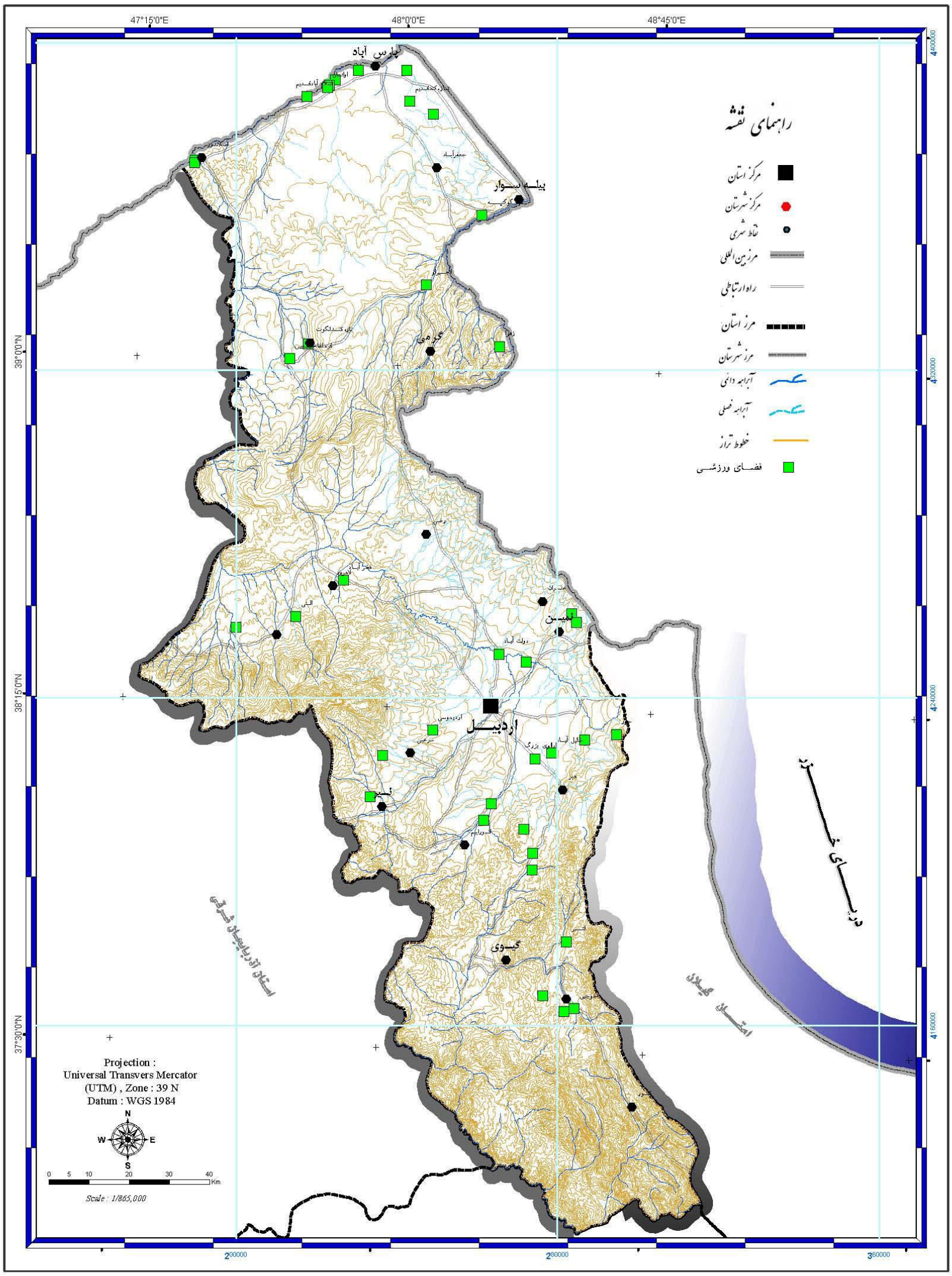

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۸-۱: برخورداری از خدمات فرهنگی - فضای ورزشی

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۶-۳-۱: پشتیبانی -ترویجی

در نقاط روستایی استقرار مراکز خدماتی متناسب با فعالیتهای اقتصادی- معیشتی روستایی ضروری است. در جدول شماره (۳۰-۱)، تعداد مراکز خدمات روستایی ، شرکتهای تعاونی روستایی و مراکز تعمیر ماشین آلات کشاورزی موجود در روستاهای استان اردبیل به تفکیک شهرستان ارایه شده است. براساس اطلاعات جدول مذکور در مجموع ۱۷۸ روستا (۱۳درصد) دارای شرکت تعاونی روستایی هستند .

بررسی نحوه توزیع و پراکنش شرکتهای تعاونی روستایی به تفکیک شهرستان در جدول نشان می دهد. شهرستان اردبیل برخوردارترین شهرستان به شمار می آیاد. ازمجموع ۱۵۸ سکونتگاه روستایی این شهرستان ۳۸ روستا (۲۴ درصد) دارای شرکت تعاونی روستایی هستند. شهرستان های بیله سوار و نیر هر کدام با ۱۰ و ۷ شرکت تعاونی روستاهای کم برخوردارترین شهرستانهای استان از این نظر به شمار می آید. در نقشه شماره (۱۹-۱)، موقعیت شرکتهای تعاونی روستایی نمایش داده شده است.

از نظر برخورداری از مرکز خدمات ترویجی – کشاورزی نیز در مجموع ۳۰ مرکز خدمات ترویج کشاورزی در این استان وجود دارد. شهرستان پارس آباد با دارا بودن ۹ مرکز خدمات ترویج ، کشاورزی از این نظر برخوردارترین بوده و شهرستان نیر فا قد مرکز خدمات ترویج کشاورزی است.

از نظر برخورداری ازتعمیرگاههای ماشین آلات کشاورزی نییر از مجموع ۱۳۷۲ روستا دارای سکنه این استان ۸۹ روستا معادل ۶/۵ درصد دارای تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی هستند.

بری توزیع تعمیرگاه های ماشین آلات کشاورزی به تفکیک شهرستان نشان می دهد، نقاط روستایی شهرستان های اردبیل و پارس آباد از برخورداری مناسب تری در استان برخوردارند. از مجموع روستاهای شهرستان اردبیل ۱۴/۶ درصد و از مجموع روستاهای شهرستان پارس آباد، ۱۳درصد از این امکان برخوردارند. شهرستانهای نیر، کوثر و خلخال نیز هریک به ترتیب با ۲، ۳ و ۳ تعمیرگاه کم برخوردارترین شهرستان ها به شمار می آیند.

جدول (۳۰–۱): تعداد آبادی برخوردار از پشتیبانی – ترویجی

شهرستان	تعدادآبادی	شرکت تعاونی روستایی		مرکز خدمات روستایی		تعمیرگاه ماشین آلات کشاورزی	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۱۵۸	۳۸	۲۴	۵	۳/۲	۱۳	۱۴/۶
بیله سوار	۱۸۱	۱۰	۵/۵	۱	۰/۵	۱۰	۵/۵
پارس آباد	۱۵۴	۱۹	۱۲/۳	۹	۵/۸	۲۰	۱۳
خلخال	۱۲۷	۲۳	۱۸/۱	۴	۳/۱	۳	۲/۴
مشگین شهر	۲۳۹	۳۱	۱۳	۶	۲/۵	۱۵	۶/۳
گرمی	۲۴۹	۲۴	۹/۶	۳	۱/۲	۱۶	۶/۴
کوثر	۹۶	۱۰	۱۰/۴	۱	۱	۳	۳/۱
نمین	۸۶	۱۶	۱۸/۶	۱	۱/۲	۷	۸/۱
نیر	۸۲	۷	۸/۵	۰	۰	۲	۲/۴
جمع	۱۳۷۲	۱۷۸	۱۳	۳۰	۲/۲	۸۹	۶/۵

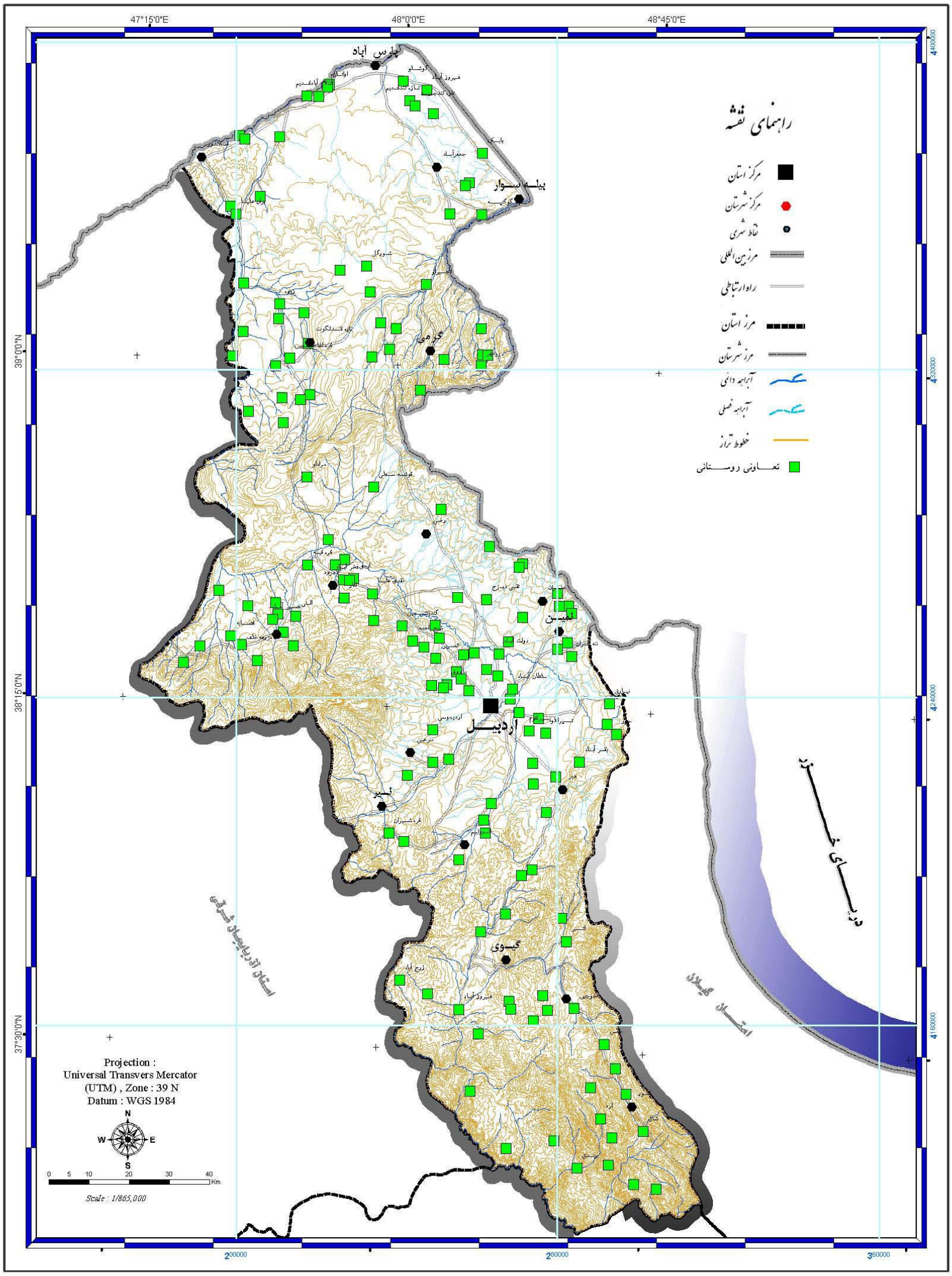

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۹-۱: برخورداری از خدمات رفاهی - تعاونی روستایی

۷-۳-۱: تجاری - اقتصادی

عمده ترین خدمات تجاری - اقتصادی در نقاط روستایی استان اردبیل به بانک اختصاص دارد. از مجموع ۱۳۷۲ روستایی دارای سکنه این استان تنها ۱۵ روستا (۷۱ درصد)دارای بانک هستند. از این نظر نقاط روستایی شهرستان اردبیل از برخورداری نسبتاً مناسب تری در کل استان بهره مند هستند. از مجموع روستاهای این شهرستان ۴ روستا دارای بانک هستند.

روستاهای دو شهرستان نیر و کوثر فاقد این نوع امکان و خدمات هستند. جدول(۳۱-۱) .

در نقشه شماره (۲۰-۱)، محل استقرار بانکهای روستایی نمایش داده شده است.

جدول (۳۱-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات تجاری- اقتصادی

شهرستان	تعدادآبادی	بانک	
		تعداد	درصد
اردبیل	۱۵۸	۴	۲/۵
بیله سوار	۱۸۱	۲	۱/۱
پارس آباد	۱۵۴	۲	۱/۳
خلخال	۱۲۷	۲	۱/۶
مشگین شهر	۲۳۹	۳	۱/۲
گرمی	۲۴۹	۱	۰/۴
کوثر	۹۶	–	–
نمین	۸۶	۱	۱/۲
نیر	۸۲	–	–
جمع	۱۳۷۲	۱۵	۱/۱

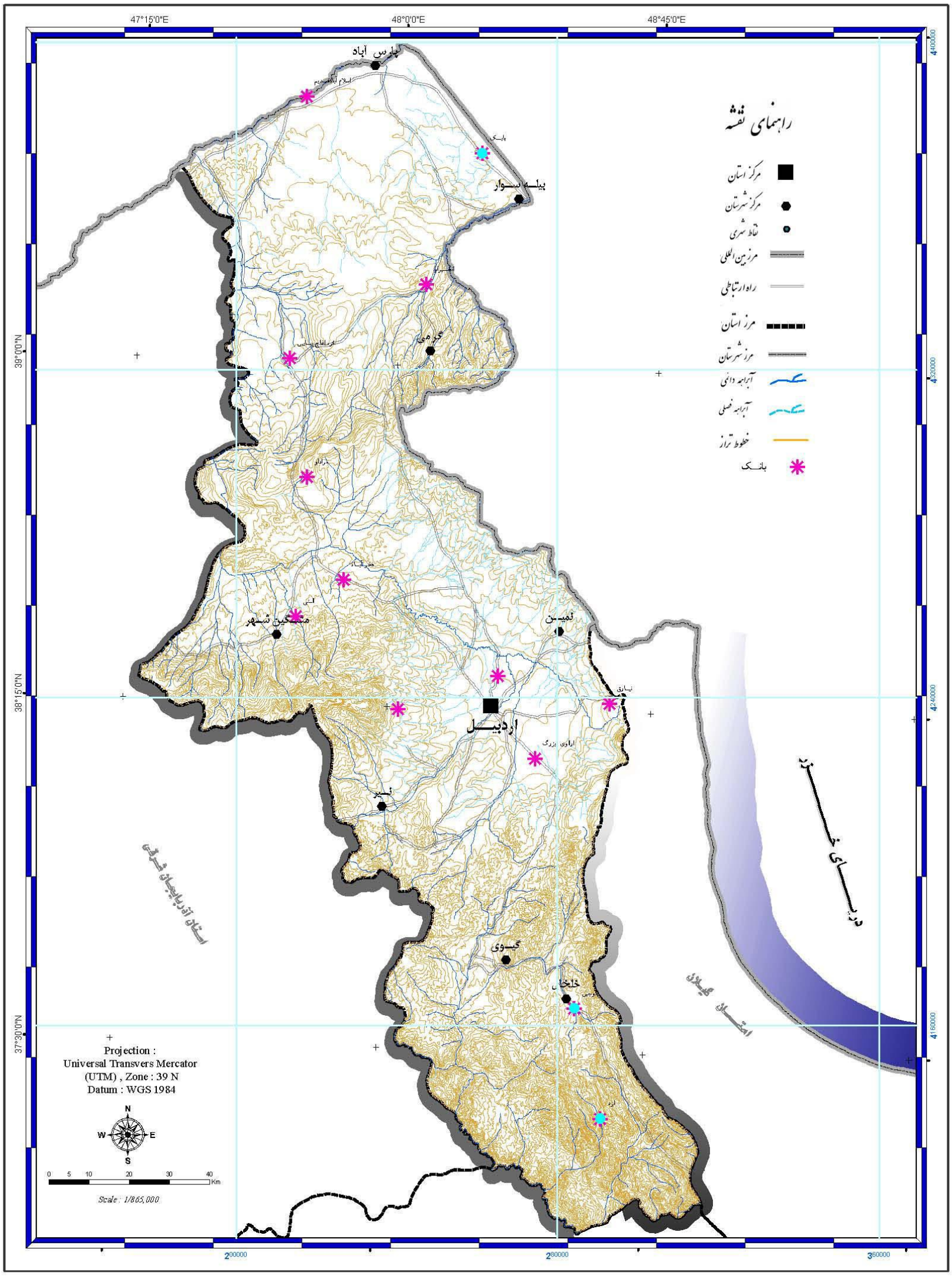

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۲۰-۱: برخورداری از خدمات تجاری و بازرگانی - بانک

کنسرسیوم مهندسین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۸-۳-۱: خدمات اداری

خدمات اداری موجود در روستاهای استان اردبیل به وجود شورای اسلامی در هر روستا محدود می شود. شورای اسلامی روستایی درحال حاضر به عنوان یکی از اصی ترین و ضروری ترین خدمات اداری روستایی تلقی می گردد.

از مجموع ۱۳۷۲ روستای این استان ۱۰۸۱ روستا معادل ۷۸/۸ درصد دارای شورای اسلامی روستا هستند. درجدول شماره(۳۲-۱)، میزان برخورداری روستاهای استان از شورای اسلامی روستا به تفکیک شهرستان ارایه شده است.

جدول (۳۲-۱): تعداد آبادی برخوردار از امکانات اداری

شهرستان	تعدادآبادی	شورای اسلامی	
		تعداد	درصد
اردبیل	۱۵۸	۱۵۱	۹۵/۶
بیله سوار	۱۸۱	۸۴	۶۴/۴
پارس آباد	۱۵۴	۱۳۲	۸۵/۷
خلخال	۱۲۷	۱۰۳	۸۱/۱
مشگین شهر	۲۳۹	۱۹۷	۸۲/۴
گرمی	۲۴۹	۲۰۹	۸۳/۹
کوثر	۹۶	۷۴	۷۷/۱
نمین	۸۶	۶۵	۷۵/۶
نیر	۸۲	۶۶	۸۰/۵
جمع	۱۳۷۲	۱۰۸۱	۷۸/۸

۴–۱: عوامل موثردر شکل گیری فضاهای روستایی و عشایری [۱] سکونتگاههای روستایی

عوامل گوناگونی در انتخاب موقعیت و نحوه استقرار مکانی- فضایی سکونتگاههای روستایی دخالت دارند. در همین رابطه می توان افزود، اگرچه گاهی ممکن است عاملی به تنهایی و به عنوان عامل تعیین کننده و بنیادی در انتخاب محل استقرار نقش اساسی بازی کند، اما در این میان باز هم قاعدتاً عوامل مختلف طبیعی- فرهنگی هستند که به صورت مجموعه ای مرتبط و در رابطه با یکدیگر ، هریک سهمی بر عهده می گیرند.

از سوی دیگر، با توجه به ویژگی های زمانی و مکانی، خصوصیات طبیعی وانسانی در نظر گروههای مختلف انسانی دارای تاثیر و ارزش متفاوتی هستند. این گونه ارزش گذاری به درجه و سطح تکامل اجتماعی- اقتصادی ، پایگاه اجتماعی، سنن فرهنگی و مانند آن نیز بستگی دارد. با توجه به تاثیر عوامل گوناگون و ارزیابی متفاوت از خصوصیات هریک از آنها می توان نتیجه گرفت که از یک سو ممکن است شرایط طبیعی یکسان در ارتباط با ساختارهای مختلف فرهنگی و سطح متفاوت تکامل اجتماعی – اقتصادی، به نحوه استقرار یکسان منجر نشود و از دیگر سو، انتخاب موقعیت و نحوه استقرار مشابه در دو یا چند مکان، به هیچ رو به معنای تاثیرگذاری عوامل مشابه نیست.

در واقع عوامل گوناگون طبیعی ،فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، مذهبی،نظامی، ارتباطی و مانند آن هستند که به یک سکونتگاه روستایی از نظر مکانی- فضایی ، هویتی خاص می بخشد. در چنین چهارچوبی، تغییر هریک از این عوامل متنوع می تواند به دگرگونی اهمیت و نقش آن موقعیت منجر شود. علاوه بر این،در حالی که ویژگیهای محیط طبیعی نسبتاً پایدار و از لحاظ ریخت شناسی در معرض دید و مشاهده و بررسی هستند، عوامل محیط فرهنگی (به مفهوم عام فرهنگ مادی و معنوی) به صورت عناصری پویا و ناپایدار که دایماً در معرض دگرگونی هستند،عمل می کنند. ازاین رو، شناسایی این گونه ویژگیهای سکونتگاههای روستایی با پیچیدگی مطالعاتی بیشتری همراه است، شاید به همین دلیل است که در برخی مطالعات گونه شناسی بیشتر بر جنبه های فیزیکی و ظاهری تاکید می شود تا این گونه جنبه های پیچیده اجتماعی- اقتصادی.

با توجه به مطالب بالا، آشکار می شود که تعیین شکل و نحوه استقرا ر و در مجموع علت وجودی سکونتگاههای روستایی چندان به سادگی نیز امکان پذیر نیست و نیازمند یک بررسی دقیق و همه جانبه است، به این معنا که سکونتگاههای روستایی به صور گوناگون برپا

[۱] سعیدی ،عباس« شیوه های سکنت گزینی و گونه های مساکن روستایی ، صص ۹۴-۹۲.

می‌شوند، شکل می گیرند و از نظر مکانی به نحوی متنوع تحت تاثیر عوامل گوناگون توزیع می‌یابند. عوامل موثر در نحوه شکل پذیری و پراکندگی مکانی سکونتگاههای روستایی را به طور کلی می توان به دو دسته تقسیم بندی و بررسی نمود:

- عوامل محیط طبیعی
- عوامل محیط فرهنگی و اجتماعی – اقتصادی

(الف): عوامل محیط طبیعی

الگوی اسکان به خصوص در سکونتگاههای روستایی بیش از هر چیز انعکاسی است از ویژگی های محیط طبیعی به طور کلی، در بررسی عوامل طبیعی موثر در استقرار اینگونه سکونتگاهها باید موارد زیر را در نظر داشت.

- موقعیت طبیعی
- اشکال ناهمواری(پستی و بلندی)
- آب و هوا، پوشش گیاهی و محیط زیست
- نحوه دسترسی به منابع آب و خاک
- نحوه استفاده از اراضی

نحوه پراکندگی مکانی شبکه آبها، کیفیت خاکهای در دسترس و مانند آن به نحوه بارز موقعیت سکونتگاه روستایی را تحت تاثیر خود قرار می دهد و ازاین طریق، باعث بروز الگوهای خاص شکل پذیری می گردد. وجود منابع آب سطحی یا زیرزمینی و نقش آنها در ایجاد گسترش و نیز انتخاب الگوی شکل پذیری آنها به وجهی بارز قابل مشاهده و بررسی است. در همین رابطه، حوزه های مختلف اقلیمی اهمیت بارزی می یابند. مناطق کوهستانی با محدودیت منابع آب و خاک، درمقایسه با دشتهای آبرفتی، بدون بستگی به درجه رشد فرهنگی و شیوه غالب معیشتی گروههای انسانی ساکن در آنها، صرفاً به واسطه شرایط خاص محیط طبیعی، دافع و مانع تراکم شدید جمعیتی هستند. بدین سان ، ثبات ناچیز ، انفرادی و جدا افتادگی و همچنین وسعت کم سکونتگاهها ، از ویژگیهای بارز این گونه مناطق است. از سوی دیگر، دشتهای آبرفتی- برعکس – جاذبه زیادی در جذب جمعیت دارند، مقایسه وسعت روستاهای کوهستانی و سکونتگاههای روستایی واقع در بخش دشتی استان شاهد خوبی برای این مدعاست.

بنابراین می توان گفت، الگوی سکونتگاهی (و نیز اشکال سکونتگاهها) تا حد زیادی تابعی از نحوه پراکندگی منابع و پدیده های طبیعی است.

(ب) : عوامل فرهنگی و اجتماعی- اقتصادی

انتخاب محل هریک از سکونتگاههای روستایی،در کنار عوامل محیط طبیعی، براساس عوامل و انگیزه های متنوعی صورت می پذیرد که از آن میان می توان عوامل و انگیزه های زیر را نام برد:

- انگیزه سازگاری و انطباق مطلوب با عرصه های طبیعی و امکان پذیرساختن شیوه خاص اقتصادی از طریق بهره برداری از این گونه عرصه ها
- انگیزه ها و عوامل اقتصادی دیگر مانند برخورداری از امکانات ارتباطی
- انگیزه های سیاسی- نظامی
- انگیزه های فرهنگی- مذهبی و سایر انگیزه ها

همراه با دگرگونیهای سیاسی و اجتماعی- اقتصادی غالباً نقش و اهمیت عوامل گوناگون در شکل دهی و نحوه استقرار سکونتگاهها نیز تحت تاثیر قرار می گیرند. به عنوان نمونه، با فراهم آمدن شرایط اجتماعی متفاوت در یک اجتماع، ممکن است ضرورت کارکردهای دفاعی از میان برود. به دنبال آن نحوه بهره برداری از منابع آب و خاک تغییر پذیرد و یا اصولاً ساختار شغلی جمعیت دگرگون شود. این گونه روندها می تواند با تغییر کارکرد یا کارکردهای سکونتگاهها، به صورت رشد و گسترش، پایداری و یا انحطاط و نابودی آنها تجلی یابد.

جوامع روستایی به دلیل حاکمیت الگوهای سنتی در بهره برداری از محیط طبیعی و پایین بودن سطح برخورداری از تکنولوژی ، در برخورد با محیط طبیعی دائماً در جستجوی مکان‌هایی هستند تا بتوانند با فعالیت خود طبیعت را به تسخیر درآورده و از امکانات بالقوه آن در جهت ادامه حیات خود استفاده نماید. بدین ترتیب می توان گفت پویایی چنین جوامعی بعد از جوامع کوچرو شدیداً تحت تاثیر امکانات بالقوه طبیعی بوده و در ارتباط مستقیم با آن است. بنابراین، چنین جوامعی در مراحل اولیه استقرار خود مکان هایی را جستجو می کنند که دارای حداقل امکانات فعالیت زراعی باشند و همچنین تا حدودی امنیت آنها را در برابر تهاجم بیگانگان تامین نماید. وجود امکانات طبیعی چون خاک مناسب، زمین هموار، اقلیم مساعد و آبهای جاری زمینه هایی را فراهم می سازد که جوامع انسانی بویژه روستاییان بطرف آنها جذب شوند و با بهره برداری از این امکانات به زندگی خود ادامه دهند.

به طور کلی تنوع ساختار زمین و اشکال ناهمواریها، اقلیم و تفاوتهای موجود از لحاظ برخورداری از منابع آب سطحی، خاک و پوشش گیاهی طبیعی،موجب تنوع چشم انداز طبیعی استان اردبیل شده است و انسان روستایی در برخورد با چنین تنوعاتی به روشها و شیوه های مختلف دست زده و نهایتاً به ایجاد ساختهای فرهنگی دست زده که به تبع از محیط طبیعی، از تنوع زیادی برخوردار بوده است.

بر این اساس در این بخش از نوشتار به دسته بندیهای مختلف سکونتگاههای روستایی استان اردبیل به لحاظ محیط طبیعی پرداخته می شود تا تنوعات موجود در عرصه های مختلف استان مورد بررسی قرار گیرد.

۱-۴-۱:تحلیل نحوه استقرار روستاها براساس موقعیت طبیعی

عوامل محیط طبیعی از جمله موقعیت طبیعی در شکل گیری و استقرار سکونتگاههای انسانی از جمله سکونتگاههای روستایی تاثیر مستقیم دارند.

شکل گیری ، استقرار و توزیع سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. عمده ترین عوامل محیطی موثر در شکل گیری سکونتگاههای روستایی استان به شرح ذیل است.

۱-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی براساس عوامل توپوگرافی

براساس بررسی های انجام شده دربخش محیط طبیعی از مجموع ۱۷۸۶۷/۸۴ کیلومتر مربع مساحت استان اردبیل ۱۰۹۸۶/۴۷ کیلومترمربع معادل ۶۱/۵ درصد کوهستانی، ۴۳۶۳/۸ کیلومترمربع معادل ۲۴/۴ درصد کوهپایه های، ۲۵۱۷/۵۷ کیلومترمربع معادل ۱۴/۱ درصد دشتی است. تطبیق موقعیت استقرار روستاها با وضع پستی و بلندی های استان درجدول شماره (۳۳-۱) نشان می دهد از مجموع ۱۳۷۲ آبادی دارای سکنه این استان در سال ۱۳۸۵ حدود ۵۵/۳ درصد (۷۵۹ روستا) دارای موقعیت کوهستانی ۲۶/۷ درصد (۳۶۷ روستا) دارای موقعیت کوهپایه ای یا دامنه ای و ۱۸ درصد(۲۴۶ روستا) دارای موقعیت دشتی هستند. همچنین بررسی نحوه توزیع جمعیت براساس وضع پستی و بلندی استان نشان می دهد (از مجموع جمعیت ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت ساکن در این استان ۳۲/۲ درصد(۱۳۶۵۸۰ نفر)درمناطق دشتی ، ۲۸ درصد(۱۱۸۵۶۱ نفر)در مناطق کوهپایه ای یا به عبارت دیگر دامنه ای و ۳۹/۸ درصد(۱۶۸۷۵۱ نفر)در مناطق کوهستانی سکونت دارند.

بررسی نحوه توزیع جمعیت براساس موقعیت هریک از سکونتگاهها و نیز طبقات جمعیتی درجدول شماره (۳۴-۱) نشان می دهد از مجموع روستاهای واقع در مناطق کوهستانی استان ۴۷ درصد (۳۵۶ روستا) خیلی کوچک[۱]، ۴۲/۲ درصد (۳۲۰ روستا)نیز کوچک و بین ۴۹۹-۱۰۰ نفر جمعیت دارند. بنابراین بیش از ۸۹ درصد از روستاهای واقع در مناطق کوهستانی از نظر مقیاس کوچک به شمار می آیند. همچنین دراین مناطق به ترتیب ۷/۱ درصد روستاها متوسط مقیاس، ۳/۳ درصد بزرگ و تنها ۰/۵ درصد(۲ روستا)با مقیاس خیلی بزرگ بوده و بیش از ۲۵۰۰ نفر جمعیت داشته اند.

درمناطق کوهپایه ای نیز از مجموع ۳۶۷ روستای مستقر در این مناطق ۳۹/۸ درصد (۱۴۶ روستا) خیلی کوچک و ۴۱/۱ درصد(۱۵۱ روستا) کوچک بوده اند. بنابراین ۸۰/۹ درصد از سکونتگاههای مستقر در این مناطق از نظر مقیاس کوچک هستند. همچنین ۱۲/۵ درصد (۴۶ روستا) متوسط ، ۶ درصد (۲۲ روستا) بزرگ و ۰/۵ درصد(۲ روستا) خیلی بزرگ بوده اند.

در مناطق دشتی استان که کمترین توزیع مکانی سکونتگاههای روستایی را به خود اختصاص داده است از ۲۴۶ روستای مستقر درا ین مناطق، ۱۵ درصد (۳۷ روستا) خیلی کوچک، ۴۶ درصد (۴۹۹-۱۰۰) کوچک، ۲۲/۸ درصد(۵۶ روستا) متوسط، ۱۴/۲ درصد(۳۵ روستا) بزرگ و ۱/۶ درصد (۴ روستا) خیلی بزرگ بوده اند.

براین اساس، با توجه به وسعت هریک از سه منطقه کوهستانی، کوهپایه ای و دشتی استان و همچنین نسبت های توزیع سکونتگاههای روستایی و جمعیت در هریک براساس مقیاس آبادی، علی رغم وسعت ۶۱/۵درصدی مناطق کوهستانی و استقرار حدود ۵۵ درصد روستاها دراین مناطق اما از نظر مقیاس بیش از ۸۹ درصد سکونتگاههای مستقر دراین مناطق کوچک بوده اند.(لازم به ذکر است سکونتگاههای روستایی کوچک مقیاس واقع در این مناطق حدود ۴۹/۳ درصد از کل روستاهای استان را شامل می شوند.)

حال اینکه در مناطق دشتی استان با توجه به وسعت ۱۴ درصدی و توزیع ۱۷/۹ درصدی سکونتگاههای روستایی کل استان دراین مناطق، نسبت آبادیهای بزرگ مقیاس مستقر دراین ناحیه بیش از دو منطقه کوهستانی و کوهپایه ای بوده و حدود۱۵/۸ درصد از سکونتگاههای مستقر در مناطق دشتی و ۲/۸ درصد از کل روستای استان را شامل می شوند، از

---

[۱] در طبقه بندی جمعیتی سکونتگاههای روستایی براساس تعداد جمعیت ساکن در هر روستا مقیاس سکونتگاهها تعیین و به ۵ دسته به شرح زیر طبقه بندی شده اند.

- خیلی کوچک۹۹-۱
- کوچک ۴۹۹-۱۰۰
- متوسط ۹۹۹-۵۰۰
- بزرگ۲۴۹۹-۹۹۹
- خیلی بزرگ ۲۵۰۰ نفر به بالا

نظر مقیاس بزرگ بوده اند. لازم به ذکر است از مجموع ۹۲ سکونتگاه بزرگ مقیاس مستقر در استان ۴۲/۴ درصد(۳۹ آبادی) در مناطق دشتی استقرار یافته اند. در مناطق کوهپایه ای و کوهستانی نیز به ترتیب ۲۶/۱ و ۳۱/۵ درصد از مجموع سکونتگاههای بزرگ مقیاس استان مستقر هستند.

در جدول شماره(۳۵-۱) توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی براساس موقعیت محیط طبیعی به تفکیک شهرستان ارائه شده است. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول مذکور در بخش کوهستانی بیشترین تعداد آبادی به ترتیب با ۲۴/۶ و ۱۴/۹ و۱۴/۶ درصد مربوط به شهرستانهای گرمی، بیله سوار و مشگین شهر بوده است. در بخش کوهپایه ای شهرستان مشگین شهر با اختصاص ۲۸/۶ درصد روستاهای مستقر دراین بخش بیشترین نسبت را به خود اختصاص داده است. در بخش دشتی نیز شهرستان پارس آباد با اختصاص ۳۰/۵ درصد از کل روستاهای واقع دراین بخش بیشترین تعداد سکونتگاه را به خود اختصاص داده است. پس از پارس آباد شهرستان نمین و اردبیل به ترتیب با ۱۳/۸ و ۱۳ درصد رتبه های دوم و سوم را به خود اختصاص داده اند.

همچنین براساس طبقه بندی دیگری در این زمینه که از سوی مرکز آمار ایران در سرشماریهای عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ صورت پذیرفته است.[۱] الگوی استقرار براساس تلفیق موقعیت طبیعی و پوشش گیاهی تبیین شده است. تعاریف و مفاهیم به کار رفته دراین طبقه بندی به شرح زیر بیان شده است:

- جلگه ای : آبادیهایی که کلیه خانه های آن در دشت یا جلگه واقع شده است.
- کوهستانی: آبادیهای که کلیه خانه های آن در کوهستان واقع شده باشد.
- جلگه ای - کوهستانی : آبادیهایی که بخشی از خانه های آن در دشت یا جلگه و بقیه خانه ها در کوهستان واقع شده باشد.
- جلگه ای - جنگلی: آبادیهایی که کلیه خانه های آن در جنگل واقع در دشت یا جلگه قرار دارد.
- کوهستانی – جنگلی : آبادیهایی که کلیه خانه های آن در جنگل واقع در کوهستان قرار دارد.
- سایر: آن دسته از آبادیهای که محل سکونت خانوارهای آن با هیچ یک از انواع فوق مطابقت ندارد. در این گزارش عناوین اشاره شده در فوق به ترتیب به دشتی،

[۱] مرکز آمار ایران، شناسنامه دهستانهای کشور، سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵

«کوهستانی» ، « کوهپایه ای» ، « دشتی- جنگلی» و « جنگلی – کوهستانی»تغییر یافته است.

با توجه به تعاریف و مفاهیم ارایه شده و براساس اطلاعات جدول شماره(۳۶-۱) ۵۶/۶ درصد (۷۸۴ روستا) دارای موقعیت کوهستانی، ۲۲/۱ درصد (۳۱۶ روستا)دارای موقعیت جلگه‌ای، ۱/۱ درصد (۱۵روستا) دارای موقعیت جلگه ای – جنگلی و ۱۸/۷ درصد(۲۵۷ روستا) دارای موقعیت جلگه ای – کوهستانی هستند.

در نقشه شماره(۲۱-۱)، نحوه استقرار فضایی روستاهای استان اردبیل براساس موقعیت محیط طبیعی (واحدهای اراضی نمایش داده شده است.

جدول (۳۳–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل و جمعیت ساکن در آنها بر اساس وضعیت محیط طبیعی

تیپ	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کوهپایه ای	367	26.7	118561	28.0
کوهستانی	759	55.3	168751	39.8
دشتی	246	17.9	136580	32.2
جمع	1372	100	423892	100

جدول (۳۴–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل
بر اساس وضعیت محیط طبیعی و به تفکیک طبقات جمعیتی

تیپ	طبقه جمعیتی	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
کوهپایه ای	1–99	146	6783
	100–499	151	36381
	500–999	46	34305
	999–2499	22	35059
	بالای ۲۵۰۰ نفر	2	6033
جمع		367	118561
کوهستانی	1–99	356	15887
	100–499	320	68708
	500–999	54	36983
	999–2499	25	34873
	بالای ۲۵۰۰ نفر	4	12300
جمع		759	168751
دشتی	1–99	37	2152
	100–499	114	30189
	500–999	56	39526
	999–2499	35	49853
	بالای ۲۵۰۰ نفر	4	14860
جمع		246	136580
جمع کل		1372	423892

جدول (۳۵-۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل
بر اساس وضعیت محیط طبیعی و به تفکیک شهرستان

تیپ	شهرستان	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
کوهپایه ای	اردبیل	56	30996
	بیله سوار	59	8131
	پارس آباد	34	7415
	خلخال	6	4106
	کوثر	2	227
	گرمی	45	8877
	مشگین شهر	105	40940
	نمین	27	10347
	نیر	33	7522
جمع		367	118561
کوهستانی	اردبیل	70	30952
	بیله سوار	113	14662
	پارس آباد	45	6377
	خلخال	96	25992
	کوثر	77	15797
	گرمی	187	36973
	مشگین شهر	111	19472
	نمین	25	13843
	نیر	35	4683
جمع		759	168751
دشتی	اردبیل	32	25977
	بیله سوار	9	6677
	پارس آباد	75	48837
	خلخال	25	14929
	کوثر	17	4631
	گرمی	17	5327
	مشگین شهر	23	11930
	نمین	34	14462
	نیر	14	3810
جمع		246	136580
جمع کل		1372	423892

جدول (۳۶-۱): توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل براساس موقعیت محیط طبیعی (تعریف مرکز آمار)

موقعیت محیطی	تعداد آبادی	درصد
کوهستانی	۷۸۴	۵۷/۲
جلگه ای (دشتی)	۳۱۶	۲۳/۱
جلگه ای– جنگلی	۱۵	۱/۱
جلگه ای – کوهستانی	۲۵۷	۱۸/۷
جمع	۱۳۷۲	۱۰۰

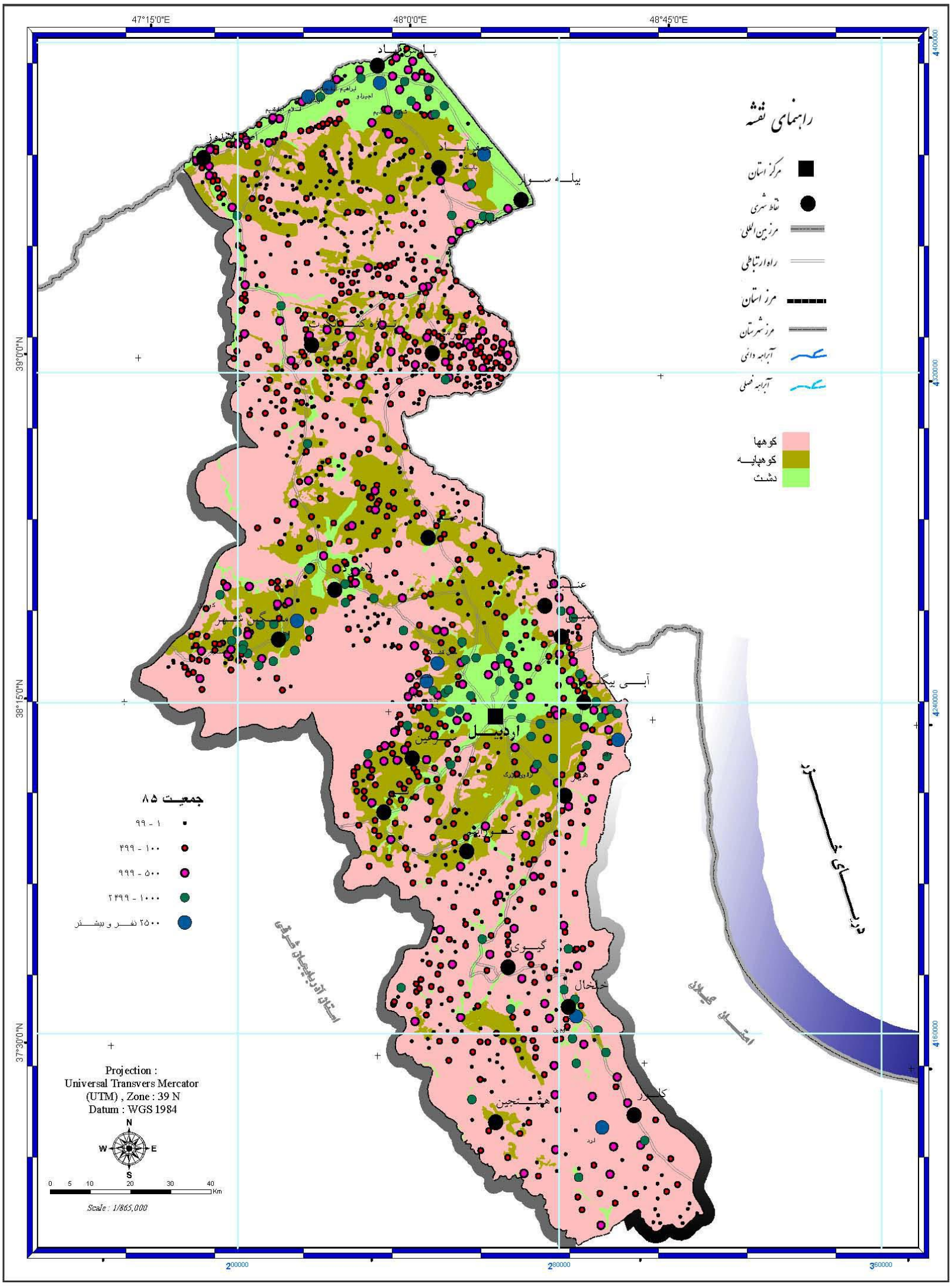

مطالعات آمایش استان اردبیل

(الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع اراضی)

سال ۱۳۸۵

نقشه ۲۱-۱

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۲-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی براساس عوامل ارتفاع

استقرار جمعیت و سکونتگاههای انسانی به ویژه سکونتگاههای روستایی در هر منطقه ای با عامل ارتفاع ارتباط مستقیم داشته و نقش مهمی را در مکان گزینی جوامع انسانی ایفا می‌نماید.

توزیع و پراکنش جمعیت و سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل نیز به شدت از عامل ارتفاع تاثیر پذیرفته است. این تاثیر پذیری بیش از همه ناشی از موقعیت نسبی و ریاضی استان اردبیل است . این استان در منطقه ای نسبتاً مرتفع واقع شده و همانگونه که قبلاً اشاره شد حدود ۶۱/۵درصد از مساحت استان به اراضی مرتفع و کوهستانی و ۲۴/۴ درصد آن به اراضی کوهپایه ای اختصاص دارد.

طبقه بندی استان اردبیل براساس نقاط ارتفاعی و توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن دراین نقاط براساس ارتفاع در جدول شماره(۳۷-۱)، ارایه شده است. اطلاعات ارایه شده در این جدول براساس نتایج حاصل از آخرین سرشماری عمومی نفوس و مساکن درسال ۱۳۸۵ تنظیم شده است. نتایج حاصل از بررسی های انجام شده در جدول مذکور به شرح زیر است:

(الف):ارتفاع کمتر از ۵۰۰ متر

از مجموع ۱۳۷۲ سکونتگاه روستایی دارای سکنه در استان اردبیل در سال ۱۳۸۵، حدود ۲۳/۸ درصد (۳۲۷ روستا) دراین طیف ارتفاعی قرار گرفته اند. این تعداد سکونتگاه روستایی از مجموع ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت روستایی استان حدود ۲۲/۲ درصد (۹۳۹۶۴ نفر) را درخود جای داده اند.

براساس اطلاعات ارایه شده درجدول (۳۷-۱)، در این طیف ارتفاعی بیشترین تعداد جمعیت و سکونتگاه روستایی استان استقرار داشته و مشغول فعالیت هستند. این محدوده در واقع بخش دشتی استان به شمار می آید. بررسی اطلاعات ارایه شده درجدول شماره(۳۹-۱) نشان می‌دهد از مجموع سکونتگاههای روستایی واقع در این طیف ارتفاعی ، تمامی سکونتگاههای روستایی شهرستان پارس آباد و ۸۸/۳ درصد از سکونتگاههای روستایی شهرستان بیله سوار و ۱۴/۹ درصد از سکونتگاههای شهرستان گرمی استقرار دارند. به عبارت دیگر از مجموع ۳۲۷ سکونتگاه واقع دراین طیف ۴۷/۱ درصد در شهرستان پارس آباد، ۴۱/۶ درصد شهرستان بیله سوار و ۱۱/۳ درصد در شهرستان گرمی واقع شده اند.

همچنین براساس اطلاعات ارایه شده درجدول شماره (۳۸-۱)، بررسی نحوه توزیع سکونتگاهها و جمعیت ساکن در آنها براساس طبقات جمعیتی در این طیف ارتفاعی نشان

می‌دهد، از مجموع ۳۲۷ روستای مستقر دراین طیف (۵۲/۹ درصد خیلی کوچک، ۳۰/۳ درصد کوچک، ۱۱/۳ درصد متوسط، ۴/۳ درصد بزرگ و ۱/۲ درصد از نظر مقیاس خیلی بزرگ بوده‌اند.

(ب)؛ ارتفاع ۱۰۰۰-۵۰۰ متر

در طیف ارتفاعی ۱۰۰۰-۵۰۰ متر ۲۰۰ روستا معادل ۱۴/۶ درصد از کل روستاهای استان مستقر هستند. این تعداد روستا ۱۰/۷ درصد (۴۵۴۴۴ نفر) از جمعیت روستایی استان را در خود جای داده اند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها براساس تقسیمات اداری نشان می دهد از مجموع ۲۰۰ آبادی واقع در این طیف، ۶۷/۵ درصد در شهرستان گرمی، ۲۲/۵ درصد در شهرستان بیله سوار ۲ درصد در شهرستان خلخال و ۸ درصد در شهرستان مشگین شهر واقع شده اند. یا به عبارت دیگر ۲۹/۲ درصد روستاهای شهرستان بیله سوار، ۳/۱ درصد روستاهای شهرستان خلخال، ۵۴/۲ درصد روستاهای شهرستان گرمی و ۶/۷درصد روستاهای شهرستان مشگین شهر دراین طیف ارتفاعی مستقر هستند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع ۲۰۰ آبادی واقع دراین طیف، ۳۲ درصد خیلی کوچک، ۵۷ درصد کوچک،۱۰/۵ درصد متوسط و ۰/۵ درصد بزرگ بوده اند. نحوه توزیع جمعیت و سکونتگاه روستایی در هریک از طبقات جمعیتی دراین طیف ارتفاعی در جدول شماره(۳۸-۱)،

(پ)؛ ارتفاع ۱۲۵۰-۱۰۰۰

در طیف ارتفاعی ۱۲۵۰ -۱۰۰۰ متر ۱۴۴ روستا معادل ۱۰/۵ د رصد کل روستای استان مستقر هستند. این تعداد روستا ۸/۹ درصد (۳۷۸۱۶ نفر) از کل جمعیت استان را در خود جای داده است.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها براساس تقسیمات اداری – سیاسی نشان می دهد از مجموع روستاهای واقع در این طبقه ارتفاعی ۵۲/۱ درصد در شهرستان مشگین شهر، ۳۵/۴ درصد درشهرستان گرمی، ۷/۶ درصد درشهرستان خلخال و ۴/۹ درصد در شهرستان کوثر استقرار دارند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع ۱۴۴ سکونتگاه روستایی مستقر در این طیف، ۳۸/۲ درصد خیلی کوچک، ۴۵/۸ درصد کوچک، ۱۱/۸ درصد متوسط و ۴/۲ درصد بزرگ هستند.

(ت): ارتفاع ۱۵۰۰-۱۲۵۰ متر

درطبقه ارتفاعی ۱۵۰۰-۱۲۵۰ متر ۲۵۶ روستا معادل ۱۸/۷ درصد از کل سکونتگاههای روستایی استان استقرار دارند. این تعداد سکونتگاه روستایی ۲۸ درصد (۱۱۸۵۴۴ نفر) را در خود جای داده اند. بیشترین تعداد جمعیت روستایی استان در این طیف ساکن هستند.

از مجموع سکونتگاههای روستایی واقع در این طیف ۲۵/۸ درصد در شهرستان اردبیل، ۳۱/۶ دصد درشهرستان مشگین شهر ، ۲۲/۳ درصد در شهرستان نمین، ۴/۷ درصد در شهرستان خلخال،۸/۶ درصد در شهرستان گرمی، ۶/۲ درصد در شهرستان کوثر و ۰/۸ درصد در شهرستان نیر استقرار دارند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع۲۵۶ سکونتگاه روستایی مستقر در این طیف ۲۸/۹ درصد خیلی کوچک، ۴۱/۴ درصد کوچک، ۱۳/۷ درصد متوسط ، ۱۵/۲ درصد بزرگ و ۰/۸ درصد خیلی بزرگ هستند.

(ث): ارتفاع ۱۷۵۰-۱۵۰۰ متر

دراین طیف ارتفاعی ۲۳۷ روستا معادل ۱۷/۳ درصد کل سکونتگاههای روستایی استان استقرار دارند.

این تعداد روستا حدود۱۵/۴ درصد (۶۵۱۳۵ نفر) جمعیت را در خود جای داده اند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی واقع در این طیف براساس تقسیمات اداری- سیاسی درجدول شماره(۳۹-۱)، نشان می دهد، ۱۸/۶ درصد روستاهای این طیف در شهرستان اردبیل ، ۱۴/۸ درصد در شهرستان خلخال، ۱۸/۱ درصد در شهرستان کوثر، ۱/۷ درصد در شهرستان گرمی، ۱۸/۱ درصد درشهرستان مشگین شهر، ۹/۷ درصد در شهرستان نمین و ۱۹ درصد در شهرستان نیر واقع شده اند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع ۲۳۷ سکونتگاه روستایی مستقر دراین طیف ۳۹/۷ درصد خیلی کوچک ۴۶/۴ درصد کوچک، ۸/۹ درصد متوسط، ۴/۲ درصد بزرگ و ۰/۸ درصد خیلی بزرگ هستند.

(ج): ارتفاع ۲۰۰۰-۱۷۵۰ متر

در طییف ارتفاعی ۲۰۰۰-۱۷۵۰ متر ۱۴۹ روستا معادل ۱۰/۹ درصد کل روستاهای استان استقرار دارند. دراین سکونتگاهها حدود ۱۰/۸ درصد جمعیت روستایی استان معادل ۴۵۶۴۳ نفر ساکن هستند.

روستاهای مستقر دراین طیف ارتفاعی از نظر تقسیمات اداری- سیاسی ۱۹/۵ درصد در شهرستان اردبیل، ۳۰/۲ درصد درشهرستان خلخال ، ۱۵/۴ درصد درشهرستان کوثر، ۱۲/۱ درصد در شهرستان مشگین شهر ، ۳/۳ درصد در شهرستان نمین و ۱۹/۵ درصد در شهرستان نیر استقرار یافته اند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع ۱۴۹ سکونتگاه روستایی مستقر دراین طیف ۳۷/۶ درصد خیلی کوچک ، ۴۶/۳ درصد کوچک، ۹/۴ درصد متوسط، ۵/۴ درصد بزرگ و ۱/۳ درصد خیلی بزرگ هستند.

(چ): ارتفاع ۲۵۰۰-۲۰۰۰ متر

در طیف ارتفاعی ۲۵۰۰-۲۰۰۰ متر ۵۸ روستا معادل ۴/۲ درصد سکونتگاههای استان استقرار دارند.

این تعداد روستا ۴/۱ درصد کل جمعیت روستایی استان معادل ۱۷۲۴۶ نفر را درخود جای داده اند.

بررسی توزیع این روستاها براساس تقسیمات اداری- سیاسی نشان می د هد ۳۱درصد در شهرستان اردبیل ، ۳۴/۵ درصد در شهرستان خلخال، ۱۲/۱ درصد در شهرستان کوثر، ۱۰/۳ درصد در شهرستان مشگین شهر، ۱/۷ درصد درشهرستان نمین و ۱۰/۳ درصد در شهرستان نیر واقع شده اند.

از نظر مقیاس نیز از مجموع ۵۸ روستای واقع در این طیف ۳۷/۹ درصد خیلی کوچک، ۳۶/۳ درصد کوچک، ۱۸/۹ درصد متوسط و ۶/۹ درصد بزرگ هستند.

(ح): ارتفاع ۳۰۰۰-۲۵۰۰ متر

در این طیف ارتفاعی تنها یک روستای خیلی کوچک با ۵ نفر جمعیت از توابع شهرستان اردبیل استقرار دارد. به دلیل دشواریها و نامناسب بودن شرایط محیطی در این طیف عملاً اسکان وفعالیت انسانی امکان پذیر نبوده و زندگی تعداد اندک جمعیت ساکن دراین طیف در شرایط بسیار نامساعد انجام می شود.

در نقشه شماره (۲۲-۱)، توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی برحسب اندازه جمعیتی براساس طبقات ارتفاعی نمایش داده شده است.

جدول (۳۷–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها بر اساس طبقه ارتفاعی

طبقه ارتفاعی	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
1000–1250	144	72.0	37816	83.2
1250–1500	256	128.0	118544	260.9
1500–1750	237	118.5	65135	143.3
1750–2000	149	74.5	45643	100.4
2000–2500	58	29.0	17246	38.0
2500–3000	1	0.5	5	0.0
500–1000	200	100.0	45444	100.0
کمتراز ۵۰۰	327	163.5	94059	207.0
جمع کل	1372	686.0	423892	932.8

جدول (۳۸–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی بر اساس طبقه ارتفاعی

و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	طبقه ارتفاعی
۷۶۹۹	۱۷۲	۱–۹۹	کمتراز ۵۰۰
۲۱۶۱۳	۹۹	۱۰۰–۴۹۹	
۲۷۳۴۲	۳۷	۵۰۰–۹۹۹	
۲۲۴۵۰	۱۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۴۸۶۰	۴	>۲۵۰۰	
۹۳۹۶۴	۳۲۶	جمع کمتراز ۵۰۰	
۲۴۸۷	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۵۰۰–۱۰۰۰
۲۵۰۷۵	۱۱۴	۱۰۰–۴۹۹	
۳۱۷۵	۶۵	۱–۹۹	
۱۴۸۰۲	۲۱	۵۰۰–۹۹۹	
۴۵۵۳۹	۲۰۱	جمع ۵۰۰–۱۰۰۰	
۹۴۳۱	۶	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۱۰۰۰–۱۲۵۰
۱۵۰۰۵	۶۶	۱۰۰–۴۹۹	
۲۳۲۰	۵۵	۱–۹۹	
۱۱۰۶۰	۱۷	۵۰۰–۹۹۹	
۳۷۸۱۶	۱۴۴	جمع ۱۰۰۰–۱۲۵۰	
۶۰۸۶	۲	>۲۵۰۰	۱۲۵۰–۱۵۰۰
۵۶۷۲۴	۳۹	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۶۷۳۲	۱۰۶	۱۰۰–۴۹۹	
۳۶۲۶	۷۴	۱–۹۹	
۲۵۳۷۶	۳۵	۵۰۰–۹۹۹	
۱۱۸۵۴۴	۲۵۶	جمع ۱۲۵۰–۱۵۰۰	
۶۳۳۲	۲	>۲۵۰۰	۱۵۰۰–۱۷۵۰
۱۳۶۵۸	۱۰	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۶۰۶۱	۱۱۰	۱۰۰–۴۹۹	
۴۵۱۶	۹۴	۱–۹۹	
۱۴۵۶۸	۲۱	۵۰۰–۹۹۹	
۶۵۱۳۵	۲۳۷	جمع ۱۵۰۰–۱۷۵۰	
۵۹۱۵	۲	>۲۵۰۰	۱۷۵۰–۲۰۰۰
۱۰۲۸۴	۸	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۶۴۲۲	۶۹	۱۰۰–۴۹۹	
۲۵۰۶	۵۶	۱–۹۹	
۱۰۵۱۶	۱۴	۵۰۰–۹۹۹	
۴۵۶۴۳	۱۴۹	جمع ۱۷۵۰–۲۰۰۰	
۴۷۵۱	۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۲۰۰۰–۲۵۰۰
۴۳۷۰	۲۱	۱۰۰–۴۹۹	
۹۷۵	۲۲	۱–۹۹	
۷۱۵۰	۱۱	۵۰۰–۹۹۹	
۱۷۲۴۶	۵۸	جمع ۲۰۰۰–۲۵۰۰	
۵	۱	۱–۹۹	۲۵۰۰–۳۰۰۰
۵	۱	جمع ۲۵۰۰–۳۰۰۰	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

جدول (۳۹–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی بر اساس طبقه ارتفاعی و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	طبقه ارتفاعی
۲۴۲۴۳	۱۳۶	بیله سوار	کمتراز ۵۰۰
۶۲۶۲۹	۱۵۴	پارس آباد	
۷۱۸۷	۳۷	گرمی	
۹۴۰۵۹	۳۲۷	جمع	
۵۲۲۷	۴۵	بیله سوار	۵۰۰–۱۰۰۰
۱۲۳۴	۴	خلخال	
۳۲۱۹۹	۱۳۵	گرمی	
۶۷۸۴	۱۶	مشگین شهر	
۴۵۴۴۴	۲۰۰	جمع	
۳۳۱۶	۱۱	خلخال	۱۰۰۰–۱۲۵۰
۱۰۷۳	۷	کوثر	
۸۱۹۱	۵۱	گرمی	
۲۵۲۳۶	۷۵	مشگین شهر	
۳۷۸۱۶	۱۴۴	جمع	
۴۶۵۱۱	۶۶	اردبیل	۱۲۵۰–۱۵۰۰
۳۳۲۱	۱۲	خلخال	
۳۹۰۸	۱۶	کوثر	
۳۲۶۶	۲۲	گرمی	
۲۸۰۰۹	۸۱	مشگین شهر	
۳۲۸۶۵	۵۷	نمین	
۶۶۴	۲	نیر	
۱۱۸۵۴۴	۲۵۶	جمع	
۲۳۸۴۱	۴۴	اردبیل	۱۵۰۰–۱۷۵۰
۸۳۳۶	۳۵	خلخال	
۹۰۹۷	۴۳	کوثر	
۳۳۴	۴	گرمی	
۹۰۲۶	۴۳	مشگین شهر	
۴۸۴۶	۲۳	نمین	
۹۶۵۵	۴۵	نیر	
۶۵۱۳۵	۲۳۷	جمع	
۱۲۳۰۹	۲۹	اردبیل	۱۷۵۰–۲۰۰۰
۲۱۷۴۶	۴۵	خلخال	
۳۳۹۶	۲۳	کوثر	
۲۸۱۸	۱۸	مشگین شهر	
۸۹۳	۵	نمین	
۴۴۸۱	۲۹	نیر	
۴۵۶۴۳	۱۴۹	جمع	
۵۲۵۹	۱۸	اردبیل	۲۰۰۰–۲۵۰۰
۷۰۷۴	۲۰	خلخال	
۳۱۸۱	۷	کوثر	
۴۶۹	۶	مشگین شهر	
۴۸	۱	نمین	
۱۲۱۵	۶	نیر	
۱۷۲۴۶	۵۸	جمع	
۵	۱	اردبیل	۲۵۰۰–۳۰۰۰
۵	۱	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

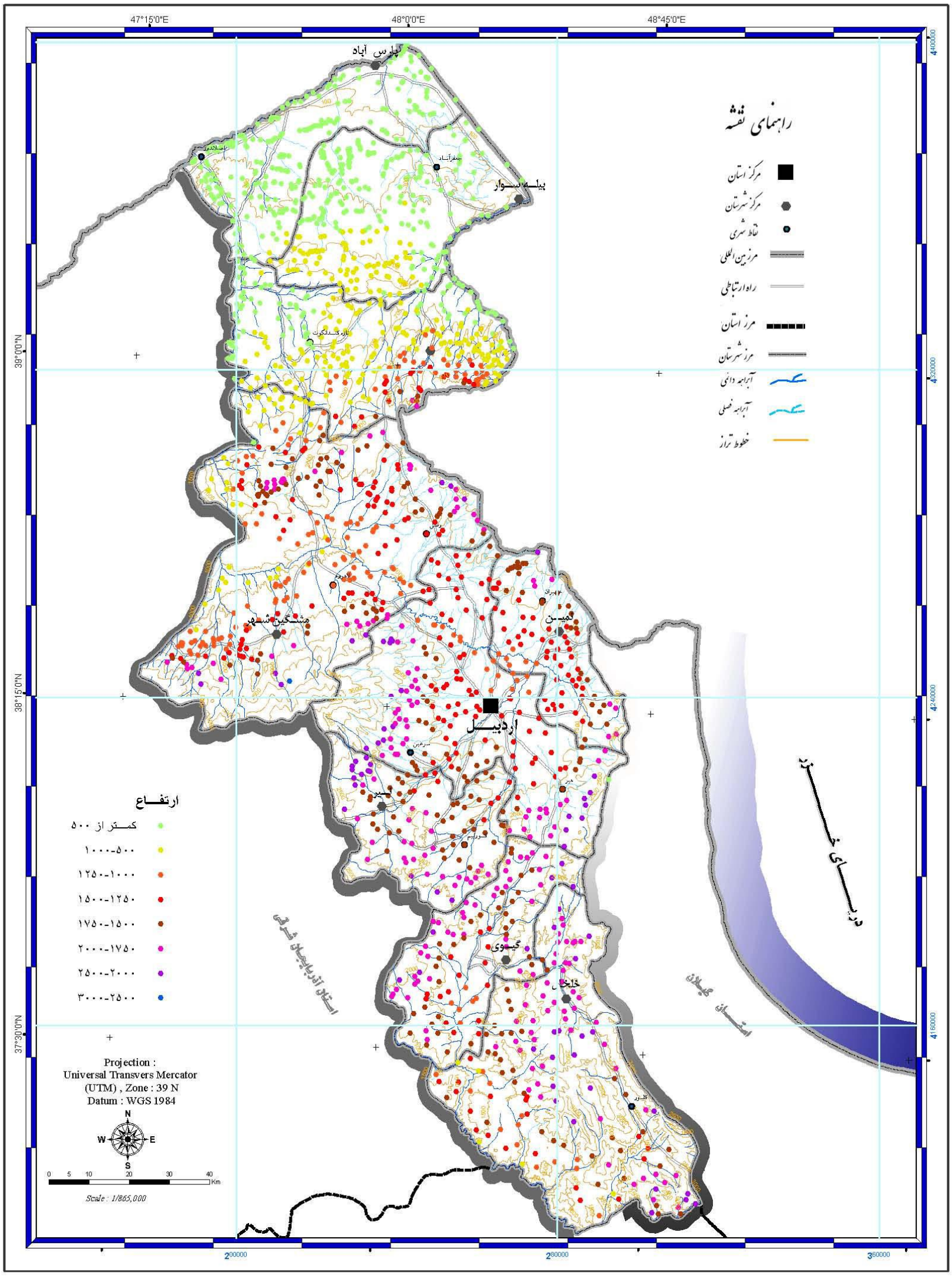

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۲۲-۱: (پراکنش آبادیها بر حسب ارتفاع)

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۳-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای روستایی براساس عامل اقلیم

از دیگر عوامل محیط طبیعی موثر بر شکل گیری سکونتگاههای انسانی، عامل آب و هواست، شرایط متفاوت آب و هوایی در یک منطقه منجر به شکل گیری الگوهای متفاوتی از نظام استقرار جمعیت در آن منطقه خواهند شد. به طوری که در نقاطی که از شرایط مناسب آب و هوایی برخوردارند علاوه بر جمعیت پذیری بیشتر منجر به افزایش تراکم سکونتگاههای انسانی خواهد شد. در صورتی که در شرایط آب و هوایی نامساعد (خیلی گرم یا خیلی سرد) جمعیت پذیری مناطق و در مجموع نظام اسکان با محدودیتهای مواجه خواهد شد.

شکل گیری سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل نیز تا حد بسیار زیادی متاثر از شرایط آب و هوایی حاکم بر استان بوده است.

نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در این استان براساس میزان تاثیرپذیری از شاخص های مختلف اقلیمی (میانگین دمای سالانه، تعداد روزهای یخبندان، تعداد روزهای همراه با بارش برف) مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۳-۱-۴-۱: توزیع جمعیت و سکونتگاههای روستایی براساس میانگین دمای سالانه

براساس بررسیهای انجام شده در مطالعات اقلیم استان اردبیل میانگین دمای سالانه استان اردبیل بین ۵ تا ۱۶ درجه سانتی گراد متغیر است. بررسی نحوه توزیع و پراکنش تعداد سکونتگاههای روستایی استان و تعداد جمعیت ساکن در آنها براساس رنج های مختلف دمای سالانه در مناطق مختلف استان در جدول شماره(۴۰-۱) نشان می دهد بیشترین تعداد سکونتگاه روستایی استان (۱۹/۹ درصد) در مناطقی که دارای میانگین دمای سالانه ۱۰ درجه سانتی گراد هستند توزیع یافته اند. پس از این رنج دمایی به ترتیب ۱۴/۹ درصد و ۱۳/۲ درصد سکونتگاهای روستایی در مناطقی که دارای میانگین دمای سالانه ۱۴ و ۹ درجه سانتی گراد هستند قرار گرفته اند. رنج دمایی ۵ درجه سانتی گراد با یک آبادی کمترین تعداد سکونتگاه روستایی را به خود اختصاص داده است.

در جدول شماره (۴۱-۱) نیز توزیع سکونتگاههای روستایی استان و تعداد جمعیت ساکن در آنها به تفکیک طبقات مختلف جمعیتی در رنج های مختلف میانگین دمای سا لانه ارایه و مورد بررسی قرار گرفته است.

درجدول شماره (۴۲-۱) توزیع سکونتگاههای روستایی استان وجمعیت ساکن درآنها به تفکیک شهرستان در رنج های مختلف میانگین دمای سالانه ارایه شده است.

جدول (۴۰–۱) :پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل و جمعیت ساکن در آنها بر اساس میانگین دمای سالانه

میانگین دمای سالانه	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
5	1	0.07	1007	0.2
6	14	1.02	4528	1.1
7	27	2.0	14230	3.4
8	62	4.5	25445	6.0
9	181	13.2	87318	20.6
10	273	19.9	72820	17.2
11	143	10.4	37629	8.9
12	131	9.5	49065	11.6
13	129	9.4	21857	5.2
14	205	14.9	39901	9.4
15	177	12.9	60154	14.2
16	29	2.1	9938	2.3
جمع کل	1372	100.0	423892	100.0

جدول (۴۱–۱) :پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس میانگین دمای سالانه و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	میانگین دمای سالانه
۱۰۰۷	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۵
۱۰۰۷	۱	جمع	
۱۰۱	۳	۱–۹۹	۶
۱۸۶۴	۷	۱۰۰–۴۹۹	
۲۵۶۳	۴	۵۰۰–۹۹۹	
۴۵۲۸	۱۴	جمع	
۱۵۳	۳	۱–۹۹	۷
۳۲۰۳	۱۳	۱۰۰–۴۹۹	
۵۴۰۴	۸	۵۰۰–۹۹۹	
۲۶۴۳	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۸۲۷	۱	> ۲۵۰۰	
۱۴۲۳۰	۲۷	جمع	
۳۴۵	۹	۱–۹۹	۸
۱۰۵۲۷	۳۸	۱۰۰–۴۹۹	
۸۰۳۵	۱۰	۵۰۰–۹۹۹	
۶۵۳۸	۵	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۵۴۴۵	۶۲	جمع	
۲۵۴۶	۵۱	۱–۹۹	۹
۱۸۳۷۲	۷۴	۱۰۰–۴۹۹	
۲۱۰۲۲	۲۹	۵۰۰–۹۹۹	
۳۵۹۶۶	۲۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۹۴۱۲	۳	> ۲۵۰۰	
۸۷۳۱۸	۱۸۱	جمع	
۶۰۰۲	۱۲۳	۱–۹۹	۱۰
۲۵۱۰۳	۱۰۹	۱۰۰–۴۹۹	
۱۵۷۹۳	۲۳	۵۰۰–۹۹۹	
۲۲۷۷۳	۱۷	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۱۴۹	۱	> ۲۵۰۰	
۷۲۸۲۰	۲۷۳	جمع	

ادامه جدول (۴۱–۱) :پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس میانگین دمای سالانه و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	میانگین دمای سالانه
۲۴۹۲	۵۷	۱–۹۹	۱۱
۱۴۴۵۰	۶۴	۱۰۰–۴۹۹	
۹۱۷۳	۱۴	۵۰۰–۹۹۹	
۱۱۵۱۴	۸	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۷۶۲۹	۱۴۳	جمع	
۱۴۰۲	۳۴	۱–۹۹	۱۲
۱۷۸۸۰	۷۰	۱۰۰–۴۹۹	
۱۰۹۵۵	۱۶	۵۰۰–۹۹۹	
۱۵۸۸۳	۱۰	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۹۴۵	۱	> ۲۵۰۰	
۴۹۰۶۵	۱۳۱	جمع	
۲۸۴۴	۵۹	۱–۹۹	۱۳
۱۲۷۹۴	۶۲	۱۰۰–۴۹۹	
۵۲۰۸	۷	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۱۱	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۱۸۵۷	۱۲۹	جمع	
۴۷۳۳	۱۰۸	۱–۹۹	۱۴
۱۴۶۹۵	۷۵	۱۰۰–۴۹۹	
۱۲۵۳۰	۱۷	۵۰۰–۹۹۹	
۷۹۴۳	۵	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۹۹۰۱	۲۰۵	جمع	
۴۱۱۰	۹۱	۱–۹۹	۱۵
۱۱۳۹۳	۵۲	۱۰۰–۴۹۹	
۱۵۲۸۴	۲۱	۵۰۰–۹۹۹	
۱۴۵۰۷	۹	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۴۸۶۰	۴	> ۲۵۰۰	
۶۰۱۵۴	۱۷۷	جمع	
۹۴	۱	۱–۹۹	۱۶
۴۹۹۷	۲۱	۱۰۰–۴۹۹	
۴۸۴۷	۷	۵۰۰–۹۹۹	
۹۹۳۸	۲۹	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

جدول (۴۲–۱) :پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس میانگین دمای سالانه و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	میانگین دمای سالانه
۱۰۰۷	۱	اردبیل	۵
۱۰۰۷	۱	جمع	
۲۹۲۶	۱۰	اردبیل	۶
۵۳۹	۱	خلخال	
۱۰۶۳	۳	نیر	
۴۵۲۸	۱۴	جمع	
۵۵۰۵	۱۳	اردبیل	۷
۷۷۱۰	۱۰	خلخال	
۲۲۱	۱	کوثر	
۷۹۴	۳	نیر	
۱۴۲۳۰	۲۷	جمع	
۱۰۹۴۴	۲۸	اردبیل	۸
۱۲۱۷۹	۲۲	خلخال	
۸۷۶	۳	کوثر	
۳۴	۱	مشگین شهر	
۱۴۱۲	۸	نیر	
۲۵۴۴۵	۶۲	جمع	
۴۵۰۲۱	۵۱	اردبیل	۹
۱۲۴۵۴	۴۵	خلخال	
۶۱۱۵	۳۰	کوثر	
۸۵۶	۷	مشگین شهر	
۱۹۳۷۵	۳۶	نمین	
۳۴۹۷	۱۲	نیر	
۸۷۳۱۸	۱۸۱	جمع	
۱۶۲۴۹	۳۶	اردبیل	۱۰
۷۰۴۴	۲۹	خلخال	
۱۱۲۹۷	۴۶	کوثر	
۹۴۱	۸	گرمی	
۸۷۶۳	۴۸	مشگین شهر	
۱۹۲۷۷	۵۰	نمین	
۹۲۴۹	۵۶	نیر	
۷۲۸۲۰	۲۷۳	جمع	

ادامه جدول (۴۲–۱) :پراکنش سکونتگاههای روستایی استان اردبیل بر اساس میانگین دمای سالانه و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	میانگین دمای سالانه
۶۲۷۳	۱۹	اردبیل	۱۱
۴۳۷۹	۱۶	خلخال	
۲۱۴۶	۱۶	کوثر	
۵۷۰۴	۲۳	گرمی	
۱۹۱۲۷	۶۹	مشگین شهر	
۳۷۶۲۹	۱۴۳	جمع	
۷۲۲	۴	خلخال	۱۲
۸۶۸۶	۳۹	گرمی	
۳۹۶۵۷	۸۸	مشگین شهر	
۴۹۰۶۵	۱۳۱	جمع	
۴۲۸۲	۲۲	بیله سوار	۱۳
۱۴۹۸۰	۹۳	گرمی	
۲۵۹۵	۱۴	مشگین شهر	
۲۱۸۵۷	۱۲۹	جمع	
۲۰۲۷۲	۱۱۴	بیله سوار	۱۴
۴۶۷	۵	پارس آباد	
۱۷۸۵۲	۷۴	گرمی	
۱۳۱۰	۱۲	مشگین شهر	
۳۹۹۰۱	۲۰۵	جمع	
۴۹۱۶	۴۵	بیله سوار	۱۵
۵۲۲۲۴	۱۲۰	پارس آباد	
۳۰۱۴	۱۲	گرمی	
۶۰۱۵۴	۱۷۷	جمع	
۹۹۳۸	۲۹	پارس آباد	۱۶
۹۹۳۸	۲۹	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

۲-۳-۱-۴-۱: توزیع سکونتگاههای روستایی و تعداد جمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای یخبندان

استان اردبیل از جمله مناطقی در کشور است که به دلیل حاکمیت شرایط آب و هـوایی سرد و خشک بر آن و همچنین موقعیت طبیعی آن ، تعداد روزهای یخبنـدان زیـادی را شـاهد است .

براساس اطلاعات ارایه شد در جدول شماره(۴۳-۱)، تعداد روزهای یخبنـدان حـاکم در استان به ۱۵ طبقه تقسیم شده اند. براساس اطلاعات ارایه شده درجدول مذکور کمترین تعـداد سکونتگاه روستایی به ترتیب در دو رنج روزهای یخبندان کمتر از ۴۰ روز و۱۸۰-۱۷۰ روز قرار گرفته اند. این دو طبقه هریک به ترتیب دارای ۸ و یک سکونتگاه روستایی هستند.

بیشترین تعداد سکونتگاه روستایی و جمعیت ساکن در آن در رنج ۱۱۰-۱۰۰ روز واقـع شده اند. دراین رنج ۱۸۷ روستا معادل ۱۳/۶ د رصد کل سکونتگاههای روستایی اسـتان مسـتقر هستند این تعداد سکونتگاه ۱۴/۶ درصد جمعیت روستایی استان را در خود جای داده‌اند.

براساس اطلاعات ارایه شده در جدول شماره (۴۴-۱) کمترین تعداد روزهای یخبنـدان در محدوده شهرستان پارس آباد (کمتراز ۴۰ روز) مشاهده می شود. بیشترین تعـداد روزهـای یخبندان (۱۸۰-۱۷۰ روز)در محدوده شهرستان خلخال مشاهده می شـود. لازم بـه ذکـر اسـت کمترین تعداد سکونتگاه و جمعیت روستایی نیز در رنـج هـای مـذکور کـه در شهرسـتان هـای پارس‌آباد و خلخال واقع شده اند. سکونتگاههای مستقر در ایـن دو طبقـه جمعیتـی نیـز از نظـر مقیاس در رده خیلی کوچک، کوچک و متوسط قرار می گیرند. جدول شماره (۴۵-۱)

جدول (۴۳–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها بر اساس تعداد روزهای یخبندان

تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کمتر از ۴۰ روز	8	0.6	2290	0.5
40–50	123	9.0	60353	14.2
50–60	142	10.3	20917	4.9
60–70	160	11.7	31149	7.3
70–80	113	8.2	19693	4.6
80–90	43	3.1	7933	1.9
90–100	92	6.7	33430	7.9
100–110	187	13.6	62069	14.6
110–120	137	10.0	46324	10.9
120–130	157	11.4	59207	14.0
130–140	107	7.8	36551	8.6
140–150	64	4.7	27158	6.4
150–160	26	1.9	11847	2.8
160–170	12	0.9	4432	1.0
170–180	1	0.1	539	0.1
جمع کل	1372	100.0	423892	100.0

جدول (۴۴–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)
۶۹	۲	۱–۹۹	کمتر از ۴۰ روز
۶۲۷	۳	۱۰۰–۴۹۹	
۱۵۹۴	۳	۵۰۰–۹۹۹	
۲۲۹۰	۸	جمع	
۲۰۷۸	۵۰	۱–۹۹	۴۰–۵۰
۸۷۲۷	۳۷	۱۰۰–۴۹۹	
۱۶۴۰۵	۲۱	۵۰۰–۹۹۹	
۱۸۲۸۳	۱۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۴۸۶۰	۴	> ۲۵۰۰	
۶۰۳۵۳	۱۲۳	جمع	
۲۸۸۶	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۵۰–۶۰
۷۸۶۵	۴۱	۱۰۰–۴۹۹	
۳۹۰۹	۹۰	۱–۹۹	
۶۲۵۷	۹	۵۰۰–۹۹۹	
۲۰۹۱۷	۱۴۲	جمع	
۳۵۸۵	۷۱	۱–۹۹	۶۰–۷۰
۱۵۳۵۴	۷۳	۱۰۰–۴۹۹	
۱۲۸۱	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۰۹۲۹	۱۵	۵۰۰–۹۹۹	
۳۱۱۴۹	۱۶۰	جمع	
۱۸۵۷	۴۱	۱–۹۹	۷۰–۸۰
۱۳۸۷۶	۶۶	۱۰۰–۴۹۹	
۳۹۶۰	۶	۵۰۰–۹۹۹	
۱۹۶۹۳	۱۱۳	جمع	
۹۱۱	۲۰	۱–۹۹	۸۰–۹۰
۴۶۵۳	۲۰	۱۰۰–۴۹۹	
۱۳۵۸	۲	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۱۱	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۷۹۳۳	۴۳	جمع	
۱۳۴۵	۳۱	۱–۹۹	۹۰–۱۰۰
۱۰۷۷۲	۳۹	۱۰۰–۴۹۹	
۱۰۵۴۶	۱۵	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۷۶۷	۷	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۳۴۳۰	۹۲	جمع	

ادامه جدول (۴۴–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)
۳۵۲۱	۷۶	۱–۹۹	۱۰۰–۱۱۰
۱۷۹۳۸	۷۶	۱۰۰–۴۹۹	
۱۰۷۸۶	۱۶	۵۰۰–۹۹۹	
۲۶۸۷۹	۱۸	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۹۴۵	۱	> ۲۵۰۰	
۶۲۰۶۹	۱۸۷	جمع	
۲۸۶۴	۵۵	۱–۹۹	۱۱۰–۱۲۰
۱۳۵۷۱	۵۴	۱۰۰–۴۹۹	
۱۱۹۵۳	۱۷	۵۰۰–۹۹۹	
۱۱۶۴۶	۹	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۶۲۹۰	۲	> ۲۵۰۰	
۴۶۳۲۴	۱۳۷	جمع	
۲۲۱۹	۴۹	۱–۹۹	۱۲۰–۱۳۰
۱۶۳۷۵	۷۰	۱۰۰–۴۹۹	
۱۵۳۹۶	۲۱	۵۰۰–۹۹۹	
۲۵۲۱۷	۱۷	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۵۹۲۰۷	۱۵۷	جمع	
۱۶۷۳	۳۴	۱–۹۹	۱۳۰–۱۴۰
۱۲۱۲۵	۵۲	۱۰۰–۴۹۹	
۸۹۷۲	۱۳	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۵۹۸	۷	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۱۸۳	۱	> ۲۵۰۰	
۳۶۵۵۱	۱۰۷	جمع	
۲۸۰	۹	۱–۹۹	۱۴۰–۱۵۰
۸۷۱۰	۳۸	۱۰۰–۴۹۹	
۷۵۱۳	۱۰	۵۰۰–۹۹۹	
۷۵۶۷	۶	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۰۸۸	۱	> ۲۵۰۰	
۲۷۱۵۸	۶۴	جمع	

ادامه جدول (۴۴–۱) : توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)
۴۱۵	۹	۱–۹۹	۱۵۰–۱۶۰
۲۸۱۳	۹	۱۰۰–۴۹۹	
۳۱۴۹	۵	۵۰۰–۹۹۹	
۲۶۴۳	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۸۲۷	۱	> ۲۵۰۰	
۱۱۸۴۷	۲۶	جمع	
۹۶	۲	۱–۹۹	۱۶۰–۱۷۰
۱۸۷۲	۷	۱۰۰–۴۹۹	
۱۴۵۷	۲	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۰۷	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۴۴۳۲	۱۲	جمع	
۵۳۹	۱	۵۰۰–۹۹۹	۱۷۰–۱۸۰
۵۳۹	۱	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

جدول (۴۵–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک شهرستان

تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)	شهرستان	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
کمتر از ۴۰ روز	پارس آباد	۸	۲۲۹۰
جمع		۸	۲۲۹۰
۴۰–۵۰	بیله سوار	۴۴	۱۱۸۵۲
	پارس آباد	۷۹	۴۸۵۰۱
جمع		۱۲۳	۶۰۳۵۳
۵۰–۶۰	بیله سوار	۷۶	۹۱۲۹
	پارس آباد	۶۳	۱۱۳۸۷
	گرمی	۳	۴۰۱
جمع		۱۴۲	۲۰۹۱۷
۶۰–۷۰	بیله سوار	۶۱	۸۴۸۹
	پارس آباد	۴	۴۵۱
	گرمی	۹۵	۲۲۲۰۹
جمع		۱۶۰	۳۱۱۴۹
۷۰–۸۰	گرمی	۹۷	۱۷۹۹۹
	مشگین شهر	۱۶	۱۶۹۴
جمع		۱۱۳	۱۹۶۹۳
۸۰–۹۰	گرمی	۳۴	۵۹۵۷
	مشگین شهر	۹	۱۹۷۶
جمع		۴۳	۷۹۳۳
۹۰–۱۰۰	اردبیل	۷	۲۲۹۱
	گرمی	۲۰	۴۶۱۱
	مشگین شهر	۶۵	۲۶۵۲۸
جمع		۹۲	۳۳۴۳۰
۱۰۰–۱۱۰	اردبیل	۲۰	۸۲۳۱
	خلخال	۲	۴۹۵
	مشگین شهر	۱۰۱	۳۰۳۹۳
	نمین	۶۴	۲۲۹۵۰
جمع		۱۸۷	۶۲۰۶۹
۱۱۰–۱۲۰	اردبیل	۲۸	۱۲۵۵۸
	خلخال	۲۶	۶۰۹۶
	کوثر	۱۷	۳۴۴۲
	مشگین شهر	۳۶	۸۴۶۵
	نمین	۱۷	۱۳۷۵۳
	نیر	۱۳	۲۰۱۰
جمع		۱۳۷	۴۶۳۲۴

ادامه جدول (۴۵–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای یخبندان و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	تعداد روزهای یخبندان (روزهای با دمای کمتر از صفر)
۳۲۸۶۱	۴۰	اردبیل	۱۲۰–۱۳۰
۷۸۲۵	۳۶	خلخال	
۷۱۴۶	۲۸	کوثر	
۲۷۸۶	۸	مشگین شهر	
۱۹۴۹	۵	نمین	
۶۶۴۰	۴۰	نیر	
۵۹۲۰۷	۱۵۷	جمع	
۱۸۹۹۹	۳۴	اردبیل	۱۳۰–۱۴۰
۹۶۲۶	۳۸	خلخال	
۳۸۶۷	۱۹	کوثر	
۳۶۳	۲	مشگین شهر	
۳۶۹۶	۱۴	نیر	
۳۶۵۵۱	۱۰۷	جمع	
۶۳۰۲	۱۵	اردبیل	۱۴۰–۱۵۰
۱۴۸۹۹	۱۹	خلخال	
۴۵۷۴	۲۳	کوثر	
۱۰۳	۱	مشگین شهر	
۱۲۸۰	۶	نیر	
۲۷۱۵۸	۶۴	جمع	
۲۹۲۵	۵	اردبیل	۱۵۰–۱۶۰
۵۵۴۷	۵	خلخال	
۱۶۲۶	۹	کوثر	
۳۴	۱	مشگین شهر	
۱۷۱۵	۶	نیر	
۱۱۸۴۷	۲۶	جمع	
۳۷۵۸	۹	اردبیل	۱۶۰–۱۷۰
۶۷۴	۳	نیر	
۴۴۳۲	۱۲	جمع	
۵۳۹	۱	خلخال	۱۷۰–۱۸۰
۵۳۹	۱	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

۳-۳-۱-۴-۱: توزیع سکونتگاههای روستایی و تعدادجمعیت ساکن در آنها براساس تعداد روزهای برفی

با توجه به شرایط اقلیمی استان اردبیل، این استان جزء مناطقی طبقه بندی می شود که بیشترین میزان بارش برف سالیانه را به خود اختصاص داده است. این استان از نظر تعداد روزهای دارای بارش برف یا به عبارت دیگر روزهای برفی به ۱۹طبقه یا دسته کمتر از ۱۰ روز تا ۴۶-۴۴ روز طبقه بندی شده است. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول (۴۶-۱) بیشترین تعداد سکونتگاه روستایی در مناطقی که دارای روزهای برفی ۴۰-۳۸ روز دارند قرار گرفته اند.

دراین رنج ۱۴/۷ درصد سکونتگاههای روستایی و ۱۴/۳ درصد از کل جمعیت روستایی استان مستقر بوده و مشغول فعالیت هستند. کمترین تعداد سکوتگاه روستایی نیز در مناطقی که دارای روزهای برفی کمتر از ۱۰ روز هستند واقع شده اند. دراین مناطق ۰/۵ درصد سکونتگاههای روستایی و ۰/۴ درصد جمعیت روستایی استان استقرار دارند. کمترین تعداد روزهای برفی در شهرستان پارس آباد و بیشترین تعداد روزهای برفی در شهرستان های اردبیل و نیر مشاهده می شود. در جداول شماره (۴۷-۱) و (۴۸-۱) نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها به تفکیک طبقات جمعیتی و شهرستان براساس تعداد روزهای برفی مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۴۶–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها
بر اساس تعداد روزهای برفی

تعداد روزهای برفی	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کمتر از ۱۰ روز	7	0.5	1681	0.4
10–12	27	2.0	26558	6.3
12–14	37	2.7	18930	4.5
14–16	55	4.0	14152	3.3
16–18	88	6.4	10914	2.6
18–20	145	10.6	24398	5.8
20–22	96	7.0	22209	5.2
22–24	61	4.4	15297	3.6
24–26	62	4.5	21242	5.0
26–28	73	5.3	13652	3.2
28–30	67	4.9	14133	3.3
30–32	55	4.0	13866	3.3
32–34	47	3.4	16197	3.8
34–36	80	5.8	43561	10.3
36–38	121	8.8	47461	11.2
38–40	202	14.7	60579	14.3
40–42	94	6.9	39067	9.2
42–44	40	2.9	14157	3.3
44–46	15	1.1	5838	1.4
جمع	1372	100.0	423892	100.0

جدول (۴۷–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای برفی
۶۹	۲	۱–۹۹	کمتر از ۱۰ روز
۱۰۸۳	۲	۵۰۰–۹۹۹	
۵۲۹	۳	۱۰۰–۴۹۹	
۱۶۸۱	۷	جمع	
۱۱۷	۴	۱–۹۹	۱۰–۱۲
۱۹۴۲	۶	۱۰۰–۴۹۹	
۶۷۷۴	۹	۵۰۰–۹۹۹	
۹۵۹۱	۶	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۸۱۳۴	۲	> ۲۵۰۰	
۲۶۵۵۸	۲۷	جمع	
۶۹۴	۱۶	۱–۹۹	۱۲–۱۴
۱۷۸۳	۹	۱۰۰–۴۹۹	
۵۸۷۷	۷	۵۰۰–۹۹۹	
۶۹۶۶	۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۶۱۰	۱	> ۲۵۰۰	
۱۸۹۳۰	۳۷	جمع	
۱۳۵۴	۳۵	۱–۹۹	۱۴–۱۶
۲۶۷۴	۱۲	۱۰۰–۴۹۹	
۳۵۸۰	۵	۵۰۰–۹۹۹	
۳۴۲۸	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۱۱۶	۱	> ۲۵۰۰	
۱۴۱۵۲	۵۵	جمع	
۲۷۳۵	۵۷	۱–۹۹	۱۶–۱۸
۵۵۷۹	۲۷	۱۰۰–۴۹۹	
۲۶۰۰	۴	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۹۱۴	۸۸	جمع	
۳۱۶۱	۷۱	۱–۹۹	۱۸–۲۰
۱۳۳۶۵	۶۳	۱۰۰–۴۹۹	
۷۸۷۲	۱۱	۵۰۰–۹۹۹	
۲۴۳۹۸	۱۴۵	جمع	
۲۰۲۹	۳۶	۱–۹۹	۲۰–۲۲
۱۰۸۳۶	۴۸	۱۰۰–۴۹۹	
۶۹۹۶	۱۰	۵۰۰–۹۹۹	
۲۳۴۸	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۲۲۰۹	۹۶	جمع	

ادامه جدول (۴۷–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای برفی
۱۱۱۲	۲۳	۱–۹۹	۲۲–۲۴
۶۱۷۸	۲۹	۱۰۰–۴۹۹	
۴۹۴۳	۷	۵۰۰–۹۹۹	
۳۰۶۴	۲	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۵۲۹۷	۶۱	جمع	
۷۳۰	۲۱	۱–۹۹	۲۴–۲۶
۵۸۱۳	۲۸	۱۰۰–۴۹۹	
۵۵۶۴	۸	۵۰۰–۹۹۹	
۵۹۹۴	۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۳۱۴۱	۱	> ۲۵۰۰	
۲۱۲۴۲	۶۲	جمع	
۱۶۷۱	۳۵	۱–۹۹	۲۶–۲۸
۶۳۷۶	۳۲	۱۰۰–۴۹۹	
۲۳۱۹	۳	۵۰۰–۹۹۹	
۳۲۸۶	۳	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۳۶۵۲	۷۳	جمع	
۱۸۲۹	۳۷	۱–۹۹	۲۸–۳۰
۶۴۵۰	۲۴	۱۰۰–۴۹۹	
۲۰۲۲	۳	۵۰۰–۹۹۹	
۳۸۳۲	۳	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۴۱۳۳	۶۷	جمع	
۷۸۹	۱۶	۱–۹۹	۳۰–۳۲
۷۷۱۳	۳۱	۱۰۰–۴۹۹	
۵۳۶۴	۸	۵۰۰–۹۹۹	
۱۳۸۶۶	۵۵	جمع	
۶۲۰	۱۴	۱–۹۹	۳۲–۳۴
۶۰۵۲	۲۴	۱۰۰–۴۹۹	
۴۶۹۲	۶	۵۰۰–۹۹۹	
۴۸۳۳	۳	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۶۱۹۷	۴۷	جمع	

ادامه جدول (۴۷–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک طبقات جمعیتی

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	طبقه جمعیتی	تعداد روزهای برفی
۷۵۷	۲۰	۱–۹۹	۳۴–۳۶
۸۶۱۲	۳۱	۱۰۰–۴۹۹	
۹۹۱۷	۱۴	۵۰۰–۹۹۹	
۲۴۲۷۵	۱۵	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۴۳۵۶۱	۸۰	جمع	
۱۶۲۵	۳۵	۱–۹۹	۳۶–۳۸
۱۳۰۶۳	۵۷	۱۰۰–۴۹۹	
۸۹۱۶	۱۴	۵۰۰–۹۹۹	
۲۰۹۱۲	۱۴	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۲۹۴۵	۱	> ۲۵۰۰	
۴۷۴۶۱	۱۲۱	جمع	
۴۵۲۱	۸۸	۱–۹۹	۳۸–۴۰
۱۶۹۰۹	۷۵	۱۰۰–۴۹۹	
۱۶۳۳۶	۲۴	۵۰۰–۹۹۹	
۱۶۵۷۶	۱۳	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۶۲۳۷	۲	> ۲۵۰۰	
۶۰۵۷۹	۲۰۲	جمع	
۷۱۰	۲۴	۱–۹۹	۴۰–۴۲
۱۰۹۸۶	۴۷	۱۰۰–۴۹۹	
۸۷۳۷	۱۲	۵۰۰–۹۹۹	
۱۲۶۲۴	۹	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۶۰۱۰	۲	> ۲۵۰۰	
۳۹۰۶۷	۹۴	جمع	
۲۴۱	۴	۱–۹۹	۴۲–۴۴
۷۷۵۳	۲۹	۱۰۰–۴۹۹	
۵۱۱۴	۶	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۴۹	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۱۴۱۵۷	۴۰	جمع	
۵۸	۱	۱–۹۹	۴۴–۴۶
۲۶۶۵	۱۰	۱۰۰–۴۹۹	
۲۱۰۸	۳	۵۰۰–۹۹۹	
۱۰۰۷	۱	۱۰۰۰–۲۴۹۹	
۵۸۳۸	۱۵	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

جدول (۴۸–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	تعداد روزهای برفی
۱۶۸۱	۷	پارس آباد	کمتر از ۱۰ روز
۱۶۸۱	۷	جمع	
۲۸۶۹	۴	بیله سوار	۱۰–۱۲
۲۳۶۸۹	۲۳	پارس آباد	
۲۶۵۵۸	۲۷	جمع	
۸۳۲۳	۲۱	بیله سوار	۱۲–۱۴
۱۰۶۰۷	۱۶	پارس آباد	
۱۸۹۳۰	۳۷	جمع	
۶۳۳۹	۳۸	بیله سوار	۱۴–۱۶
۷۸۱۳	۱۷	پارس آباد	
۱۴۱۵۲	۵۵	جمع	
۴۳۰۸	۵۵	بیله سوار	۱۶–۱۸
۴۳۹۸	۲۱	پارس آباد	
۲۲۰۸	۱۲	گرمی	
۱۰۹۱۴	۸۸	جمع	
۵۷۸۵	۴۷	بیله سوار	۱۸–۲۰
۶۷۸۶	۴۳	پارس آباد	
۱۱۸۲۷	۵۵	گرمی	
۲۴۳۹۸	۱۴۵	جمع	
۱۸۴۶	۱۶	بیله سوار	۲۰–۲۲
۷۲۹۹	۲۴	پارس آباد	
۱۳۰۶۴	۵۶	گرمی	
۲۲۲۰۹	۹۶	جمع	
۳۵۶	۳	پارس آباد	۲۲–۲۴
۱۳۱۵۸	۵۷	گرمی	
۱۷۸۳	۱	نمین	
۱۵۲۹۷	۶۱	جمع	
۸۰۹۳	۴۷	گرمی	۲۴–۲۶
۱۳۱۴۹	۱۵	نمین	
۲۱۲۴۲	۶۲	جمع	
۱۰۹۵	۱	اردبیل	۲۶–۲۸
۲۸۲۷	۲۲	گرمی	
۲۳۶۰	۲۷	مشگین شهر	
۷۳۷۰	۲۳	نمین	
۱۳۶۵۲	۷۳	جمع	
۱۰۶۹	۴	اردبیل	۲۸–۳۰
۵۹۱۶	۴۲	مشگین شهر	
۷۱۴۸	۲۱	نمین	
۱۴۱۳۳	۶۷	جمع	

ادامه جدول (۴۸–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس تعداد روزهای برفی و به تفکیک شهرستان

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	شهرستان	تعداد روزهای برفی
۳۴۸۳	۱۱	اردبیل	۳۰–۳۲
۶۳۹۳	۲۸	مشگین شهر	
۳۹۹۰	۱۶	نمین	
۱۳۸۶۶	۵۵	جمع	
۹۰۶۳	۱۹	اردبیل	۳۲–۳۴
۴۴۶۵	۲۱	مشگین شهر	
۲۶۶۹	۷	نمین	
۱۶۱۹۷	۴۷	جمع	
۱۷۸۹۲	۲۳	اردبیل	۳۴–۳۶
۲۳۴۵	۹	کوثر	
۲۰۷۸۱	۴۵	مشگین شهر	
۲۵۴۳	۳	نمین	
۴۳۵۶۱	۸۰	جمع	
۱۱۳۶۹	۲۲	اردبیل	۳۶–۳۸
۲۱۸۶	۱۲	خلخال	
۶۶۶۹	۳۶	کوثر	
۲۷۲۳۷	۵۱	مشگین شهر	
۴۷۴۶۱	۱۲۱	جمع	
۱۴۶۳۴	۲۴	اردبیل	۳۸–۴۰
۲۵۸۸۹	۸۲	خلخال	
۱۱۶۴۱	۵۱	کوثر	
۴۸۹۴	۲۱	مشگین شهر	
۳۵۲۱	۲۴	نیر	
۶۰۵۷۹	۲۰۲	جمع	
۱۶۹۴۳	۲۸	اردبیل	۴۰–۴۲
۱۶۹۵۲	۳۳	خلخال	
۲۹۶	۴	مشگین شهر	
۴۸۷۶	۲۹	نیر	
۳۹۰۶۷	۹۴	جمع	
۹۳۷۳	۲۲	اردبیل	۴۲–۴۴
۴۷۸۴	۱۸	نیر	
۱۴۱۵۷	۴۰	جمع	
۳۰۰۴	۴	اردبیل	۴۴–۴۶
۲۸۳۴	۱۱	نیر	
۵۸۳۸	۱۵	جمع	
۴۲۳۸۹۲	۱۳۷۲	جمع کل	

۴-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار بر اساس پهنه های خطر زلزله

بررسی ویژگیهای زمین شناسی استان اردبیل در بخش منابع محیطی نشان می دهد این استان جزء مناطق لرزه خیر کشور بوده و طی روندهای مختلف زمانی زلزله های متعددی را شاهد بوده است. براساس بررسی های انجام شده استان اردبیل به سه پهنه خطر زلزله با درجه‌های نسبتاً پایین ،متوسط و نسبتاً بالا طبقه بندی شده است. انطباق نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی استان و جمعیت ساکن در آنها با پهنه های خطر زلزله در استان نشان می دهد ۱۲/۱ درصد از سکونتگاههای روستایی استان که حدود ۱۶/۲ درصد جمعیت روستایی استان نیزدر این سکونتگاهها ساکن هستند در پهنه با خطر زلزله نسبتاً پایین مستقر هستند. در پهنه با خطر زلزله متوسط نیز ۱۶/۱ درصد سکونتگاههای روستایی و ۱۹/۴ درصد جمعیت روستایی استان مستقر هستند. پهنه با خطر زلزله نسبتاً بالا بیشترین تعداد جمعیت و سکونتگاه روستایی را در بر می گیرد. این پهنه ۷۱/۸ درصد سکونتگاههای روستایی و ۶۴/۵ درصد جمعیت روستایی رادر خود جای داده است. جدول(۴۹-۱)

درجداول شماره (۵۰-۱) و(۵۱-۱)، توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها براساس پهنه های خطر زلزله به تفکیک طبقات جمعیتی و شهرستان مورد بررسی قرار گرفته است.

جدول (۴۹-۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در پهنه های خطر زلزله

پهنه های خطر زلزله	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
پهنه با خطر متوسط	221	16.1	82083	19.4
پهنه با خطر نسبتا بالا	985	71.8	273223	64.5
پهنه با خطر نسبتا پایین	166	12.1	68586	16.2
جمع	1372	100.0	423892	100.0

جدول (۵۰–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها
در پهنه های خطر زلزله به تفکیک طبقات جمعیتی

پهنه های خطر زلزله	طبقه جمعیتی	آبادی	جمعیت
پهنه با خطر متوسط	1–99	88	4352
	100–499	79	18539
	500–999	25	17122
	1000–2499	28	38929
	>2500	1	3141
جمع		221	82083
پهنه با خطر نسبتا بالا	1–99	403	18112
	100–499	434	98152
	500–999	100	71928
	1000–2499	41	60894
	>2500	7	24137
جمع		985	273223
پهنه با خطر نسبتا پایین	1–99	48	2358
	100–499	72	18587
	500–999	31	21764
	1000–2499	13	19962
	>2500	2	5915
جمع		166	68586
جمع کل		1372	423892

جدول (۵۱–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در پهنه های خطر زلزله به تفکیک شهرستان

پهنه های خطر زلزله	شهرستان	آبادی	جمعیت
پهنه با خطر متوسط	اردبیل	55	31171
	خلخال	45	12637
	کوثر	36	7787
	مشگین شهر	4	330
	نمین	56	26634
	نیر	25	3524
جمع		221	82083
پهنه با خطر نسبتا بالا	اردبیل	71	37547
	بیله سوار	181	29470
	پارس آباد	154	62629
	کوثر	38	7897
	گرمی	249	51177
	مشگین شهر	235	72012
	نیر	57	12491
جمع		985	273223
پهنه با خطر نسبتا پایین	اردبیل	32	19207
	خلخال	82	32390
	کوثر	22	4971
	نمین	30	12018
جمع		166	68586
جمع کل		1372	423892

۵-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی براساس نحوه توزیع منابع آب

برای گروههای انسانی بطور طبیعی آب به عنوان مهمترین وسیله ادامه حیات به شمار می رود. ازاین رو به هنگام حاکمیت کوچ نشینی همه جا به دنبال آن حرکت کرده و در یکجانشینی در کنار منابع آب سکونت گزیده اند. با توجه به اهمیت فعالیت اقتصادی برای (معیشت) روستائیان (زراعت و با غداری) و کوچ نشینان (دامداری)آب به عنوان مهمترین عامل به شمار می آمده است. نیاز به آب یکی از عواملی است که نظام استقرار روستاها را توجیه می کند.

عمده ترین منابع آبی که نقش اصلی را در تبیین نظام استقرار سکونت و گروههای اصلی ایفا می نمایند رودخانه یا به عبارت دیگر منابع آب سطحی، و پس از آن منابع آب زیرزمینی به ویژه در نقاطی که سفره های آب زیرزمینی گسترده ای وجود داشته و امکان حفر چاه و بهره‌برداری فراوان از سفره های آب زیرزمینی را فراهم نموده بیشترین نقش ر ا در جذب گروههای انسانی و سپس توسعه فعالیتهای انسانی داشته اند.

در استان اردبیل نیز منابع آب به ویژه منابع آب سطحی نقش عمده ای را در نظام استقرار داشته اند.براساس بررسی های انجام شده جریان و عبور رودخانه های متعدد در استان اردبیل که عمده ترین و اصلی ترین شاخه ها، رودخانه های شاهرودچای، لاله چای، نیرچای، بالخلوجای ، قوریچای ،قره سو،دره رود، هیرچای، آرپاچای، نمین چای، گرمی چای، برزندچای، آق چای، قزل اوزن و سولارچای هستند به پیدایش سکونتگاههای شهری و روستایی متعددی به ویژه روستاهای کوچک و بزرگی در امتداد این رودخانه ها انجامیده است و حیات زیستی اقتصادی جمعیت قابل توجهی را نیز تحت تاثیر خود قرار داده است.

نحوه استقرار مراکز جمعیتی در حاشیه رودخانه های مذکور متفاوت است به عنوان مثال شیب زمینها می تواند یک جانب رودخانه را به طرف دیگر برتری دهد و یا با عبور جاده از یک طرف ، جانب دیگر بدون رونق باقی بماند.

براساس بررسی های انجام شده حدود ۲۸۹ روستا در امتداد رودخانه های اصلی استان (درفاصله ۱۵۰ متری از ساحل رودخانه) استقرار یافته اند. شهرستان های گرمی، مشگین شهر و پارس آباد به ترتیب با ۳۰/۴ ، ۲۲/۱ و ۱۴/۹ درصد بیشترین نسبت توزیع سکونتگاه روستایی را در امتداد رودخانه های استان به خود اختصاص داده اند. شهرستان نمین نیز با ۱/۷ درصد کمترین میزان پراکنش سکونتگاهها در کنار رودخانه را دارا می باشد.

شیوه تبیین شده مربوط به استقرار سنتی یا طبیعی و خود بخودی سکونتگاهها در کنار منابع آب باز می گردد. اما شیوه های مدرن بهره برداری از منابع آب سطحی در قالب

شبکه‌های آبیاری و زهکشی نیز نقش عمـده ای در ایجـاد، نگهداشـت، توسـعه و یـا اضـمحلال سکونتگاههای روستایی ایفا می نمایند.

براسـاس اطلاعـات ارایـه شـده در جـداول (۵۲-۱)و (۵۳-۱)، در اسـتان اردبیـل ۷۷ سکونتگاه روستایی در محدوده اجرای طرحهای شبکه های آبیاری و زهکشی واقـع شـده انـد. از این تعداد بیشترین نسبت آبادی (معادل ۸۸/۳ درصد) متعلق به شهرسـتان پـارس آبـاد بـوده است. در واقع اجرای این برنامه های توسعه منابع آب در محدوده شهرسـتان پـارس آبـاد بـه تمرکز جمعیت دراین شهرستان که عمدتاً محل قشلاق عشایر کوچنده بوده انجامیده است.

همچنین ۱۳۵ روستا نیز در محدوده طرح شبکه های آبیاری و زهکشی در دسـت اجـرا واقع شده اند. ازاین تعداد روستا نیز ۵۰/۳ درصـد در محـدوده شهرسـتان بیلـه سـوار و ۲۸/۱ درصد در محدوده شهرستان پارس آباد واقع شده اند. جداول (۵۴-۱) و (۵۵-۱)

- **چاه**

علاوه بر منابع آب سطحی منابع آب زیرزمینی نیز نقش عمده ای از گذشته هـای دور در الگوی مکان گزینی و استقرار سکونتگاههای انسانی داشته اند. در هر مکانی کـه امکـان بهـره برداری بیشتر از منابع آب زیرزمینی وجود داشته است . جمعیت بیشتری نیز استقرار یافته اند. براساس اطلاعات ارایه شـده در جـداول (۵۶-۱)و(۵۷-۱)۷۶ سـکونتگاه روسـتایی در محـدوده استان اردبیل در شعاع ۵ کیلومتری چاه های عمیـق اسـتقرار یافتـه انـد. بیشـترین تعـداد ایـن سکونتگاهها در شهرستان اردبیل،نمین و مشگین شهر استقرار یافته اند.

جدول (۵۲–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی (در حال بهره برداری)

طبقه جمعیتی	آبادی		تعداد جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
1–99	10	13.0	441	0.8
499–999	24	31.2	17654	31.5
99–499	30	39.0	7534	13.4
999–2499	9	11.7	15602	27.8
بالای ۲۵۰۰ نفر	4	5.2	14860	26.5
جمع کل	77	100.0	56091	100.0

جدول (۵۳–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی (در حال بهره برداری)

تعداد جمعیت	تعداد آبادی	دهستان	شهرستان	طبقه جمعیتی
۴۱	۱	قشلاق شرقی	بیله سوار	۱–۹۹
۳۳	۲	تازه کند	پارس آباد	
۶۹	۲	ساوالان		
۲۵۲	۴	قشلاق شمالی		
۴۶	۱	محمودآباد		
۴۴۱	۱۰	جمع		
۷۱۶	۱	فولادلوی شمالی	اردبیل	۴۹۹–۹۹۹
۹۳۳	۱	گوگ تپه	بیله سوار	
۲۸۲۸	۴	اصلاندوز	پارس آباد	
۱۴۵۴	۲	تازه کند		
۷۰۷۶	۱۰	ساوالان		
۳۸۴۹	۵	قشلاق شمالی		
۷۹۸	۱	محمودآباد		
۱۷۶۵۴	۲۴	جمع		
۱۵۳	۱	فولادلوی شمالی	اردبیل	۹۹–۴۹۹
۴۰۴	۳	قشلاق شرقی	بیله سوار	
۲۷۷۰	۱۰	اصلاندوز	پارس آباد	
۱۲۰۹	۳	تازه کند		
۱۴۷۲	۶	ساوالان		
۱۴۰۵	۶	قشلاق شمالی		
۱۲۱	۱	محمودآباد		
۷۵۳۴	۳۰	جمع		
۲۲۷۹	۱	فولادلوی شمالی	اردبیل	۹۹۹–۲۴۹۹
۵۹۴۱	۴	تازه کند	پارس آباد	
۱۶۸۰	۱	ساوالان		
۳۷۳۲	۲	قشلاق شمالی		
۱۹۷۰	۱	محمودآباد		
۱۵۶۰۲	۹	جمع		
۲۶۷۳	۱	قشلاق شرقی	بیله سوار	بالای ۲۵۰۰ نفر
۱۲۱۸۷	۳	قشلاق شمالی	پارس آباد	
۱۴۸۶۰	۴	جمع		
۵۶۰۹۱	۷۷	جمع کل		

جدول (۵۴-۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی به تفکیک شهرستان و دهستان (درحال اجرا)

شهرستان	دهستان	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
اردبیل	ارشق شرقی	1	96
	سبلان	2	1539
	سردابه	6	4963
	کلخوران	2	1584
جمع		11	8182
بیله سوار	قشلاق جنوبی	15	782
	قشلاق شرقی	49	5525
	گوگ تپه	4	4787
جمع		68	11094
پارس آباد	اصلاندوز	4	624
	قشلاق شمالی	27	4179
	قشلاق غربی	5	354
	محمودآباد	2	305
جمع		38	5462
کوثر	سنجبد جنوبی	1	74
	سنجبد غربی	2	927
جمع		3	1001
مشگین شهر	ارشق شمالی	1	115
	ارشق غربی	2	519
	دشت	2	744
	قره سو	4	1610
	لاهرود	1	4
جمع		10	2992
نمین	دولت آباد	5	1889
جمع		5	1889
جمع کل		135	30620

جدول (۵۵–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در محدوده توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی به تفکیک طبقات جمعیتی (در حال اجرا)

طبقه جمعیتی	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۰۰۰–۲۴۹۹	۸	۲۲.۲	۱۰۷۹۳	۱۳۴.۳
۱۰۰–۴۹۹	۳۶	۱۰۰.۰	۸۰۳۴	۱۰۰.۰
۱–۹۹	۸۰	۲۲۲.۲	۳۲۸۴	۴۰.۹
۴۹۹–۹۹۹	۱۱	۳۰.۶	۸۵۰۹	۱۰۵.۹
جمع کل	۱۳۵	۳۷۵	۳۰۶۲۰	۳۸۱.۱۳۰۲

جدول (۵۶–۱) : پراکنش جمعیت و آبادی در اطراف چاههای آب به تفکیک شهرستان

شهرستان	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۲۵	۳۲.۹	۲۰۴۶۴	۴۵.۶
بیله سوار	۱	۱.۳	۱۶۷۰	۳.۷
پارس آباد	۲	۲.۶	۲۶۷	۰.۶
کوثر	۲	۲.۶	۱۱۸۹	۲.۷
گرمی	۸	۱۰.۵	۲۴۷۲	۵.۵
مشگین شهر	۱۷	۲۲.۴	۱۰۸۶۲	۲۴.۲
نمین	۱۸	۲۳.۷	۷۱۲۹	۱۵.۹
نیر	۳	۳.۹	۷۸۱	۱.۷
جمع کل	۷۶	۱۰۰.۰	۴۴۸۳۴	۱۰۰.۰

جدول (۵۷–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در اطراف چاههای آب به تفکیک طبقات جمعیتی

طبقه جمعیتی	آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۰–۹۹	۱۳	۱۷.۱	۴۶۲	۱.۰
۱۰۰–۴۹۹	۳۰	۳۹.۵	۸۴۶۵	۱۸.۹
۵۰۰–۹۹۹	۱۵	۱۹.۷	۱۰۶۴۳	۲۳.۷
۱۰۰۰–۲۴۹۹	۱۸	۲۳.۷	۲۵۲۶۴	۵۶.۴
جمع	۷۶	۱۰۰.۰	۴۴۸۳۴	۱۰۰.۰

جدول (۵۸–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها در اطراف چاههای آب به تفکیک شهرستان و طبقات جمعیتی

شهرستان	طبقه جمعیتی	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
اردبیل	۱۰۰–۴۹۹	۹	۲۸۶۹
	۵۰۰–۹۹۹	۸	۵۹۷۹
	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۸	۱۱۶۱۶
جمع		۲۵	۲۰۴۶۴
بیله سوار	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۱	۱۶۷۰
جمع		۱	۱۶۷۰
پارس آباد	۰–۹۹	۱	۶۱
	۱۰۰–۴۹۹	۱	۲۰۶
جمع		۲	۲۶۷
کوثر	۱۰۰–۴۹۹	۱	۱۱۱
	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۱	۱۰۷۸
جمع		۲	۱۱۸۹
گرمی	۰–۹۹	۱	۵
	۱۰۰–۴۹۹	۶	۱۹۳۹
	۵۰۰–۹۹۹	۱	۵۲۸
جمع		۸	۲۴۷۲
مشگین شهر	۰–۹۹	۲	۸۷
	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۴	۶۲۹۵
	۱۰۰–۴۹۹	۷	۱۸۷۶
	۵۰۰–۹۹۹	۴	۲۶۰۴
جمع		۱۷	۱۰۸۶۲
نمین	۰–۹۹	۸	۲۷۴
	۱۰۰۰–۲۴۹۹	۴	۴۶۰۵
	۱۰۰–۴۹۹	۵	۱۳۴۷
	۵۰۰–۹۹۹	۱	۹۰۳
جمع		۱۸	۷۱۲۹
نیر	۰–۹۹	۱	۳۵
	۱۰۰–۴۹۹	۱	۱۱۷
	۵۰۰–۹۹۹	۱	۶۲۹
جمع		۳	۷۸۱
جمع کل		۷۶	۴۴۸۳۴

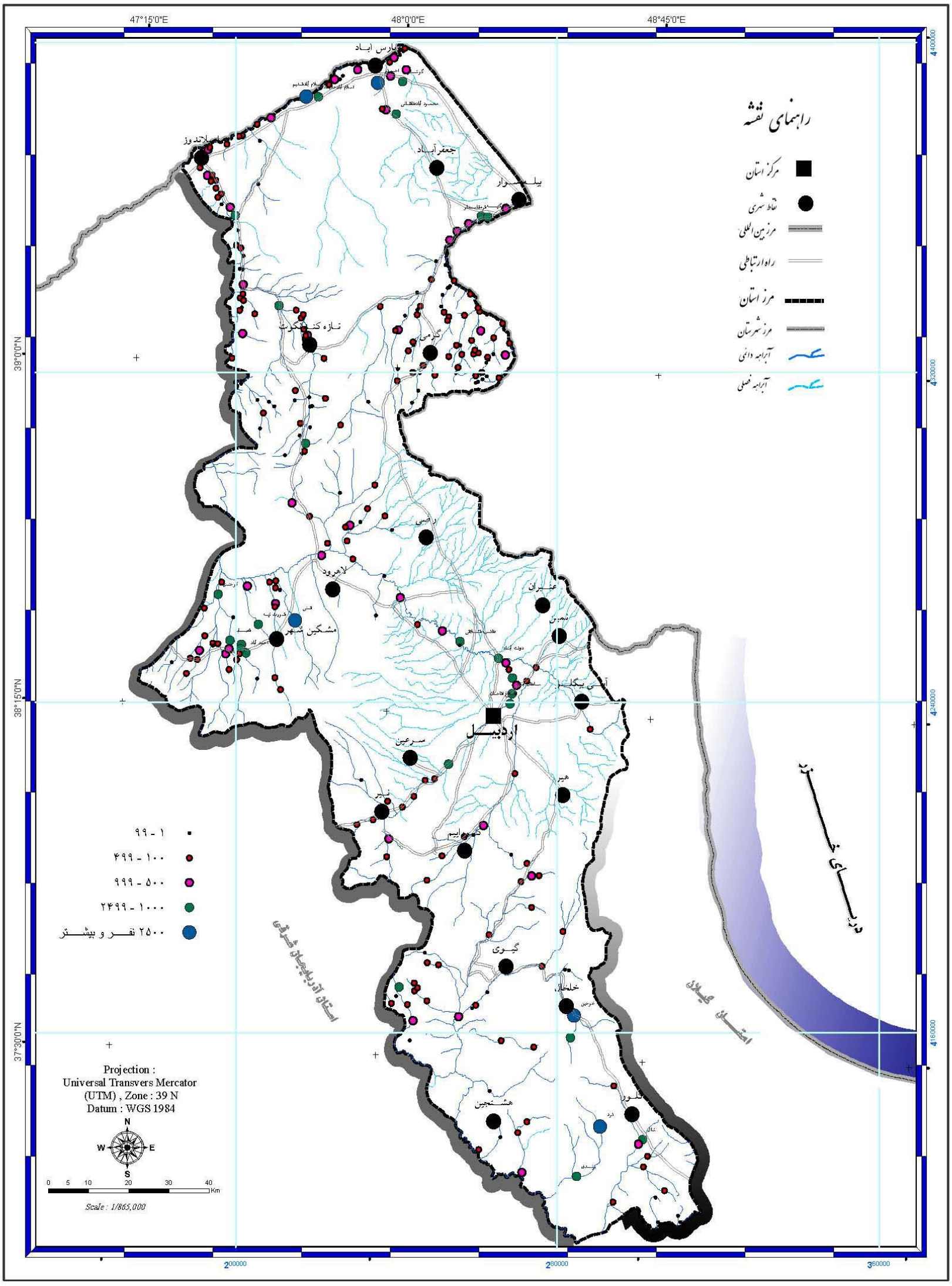

مطالعات آمایش استان اردبیل

الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب)

رودخانه ها _ سال ۱۳۸۵

نقشه ۲۳-۱

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

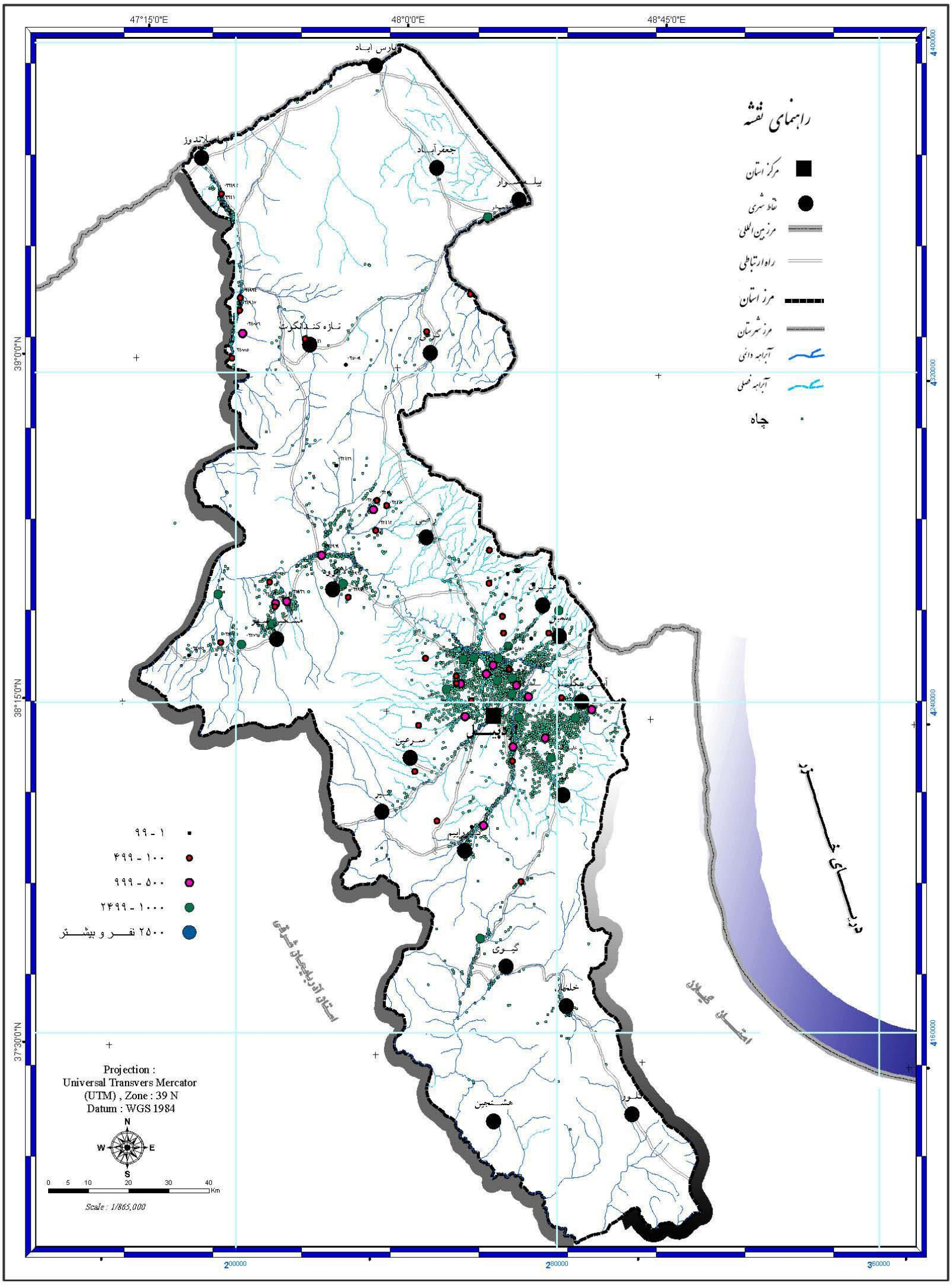

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب)

چاپها_سال ۱۳۸۵

نقشه ۲۴-۱

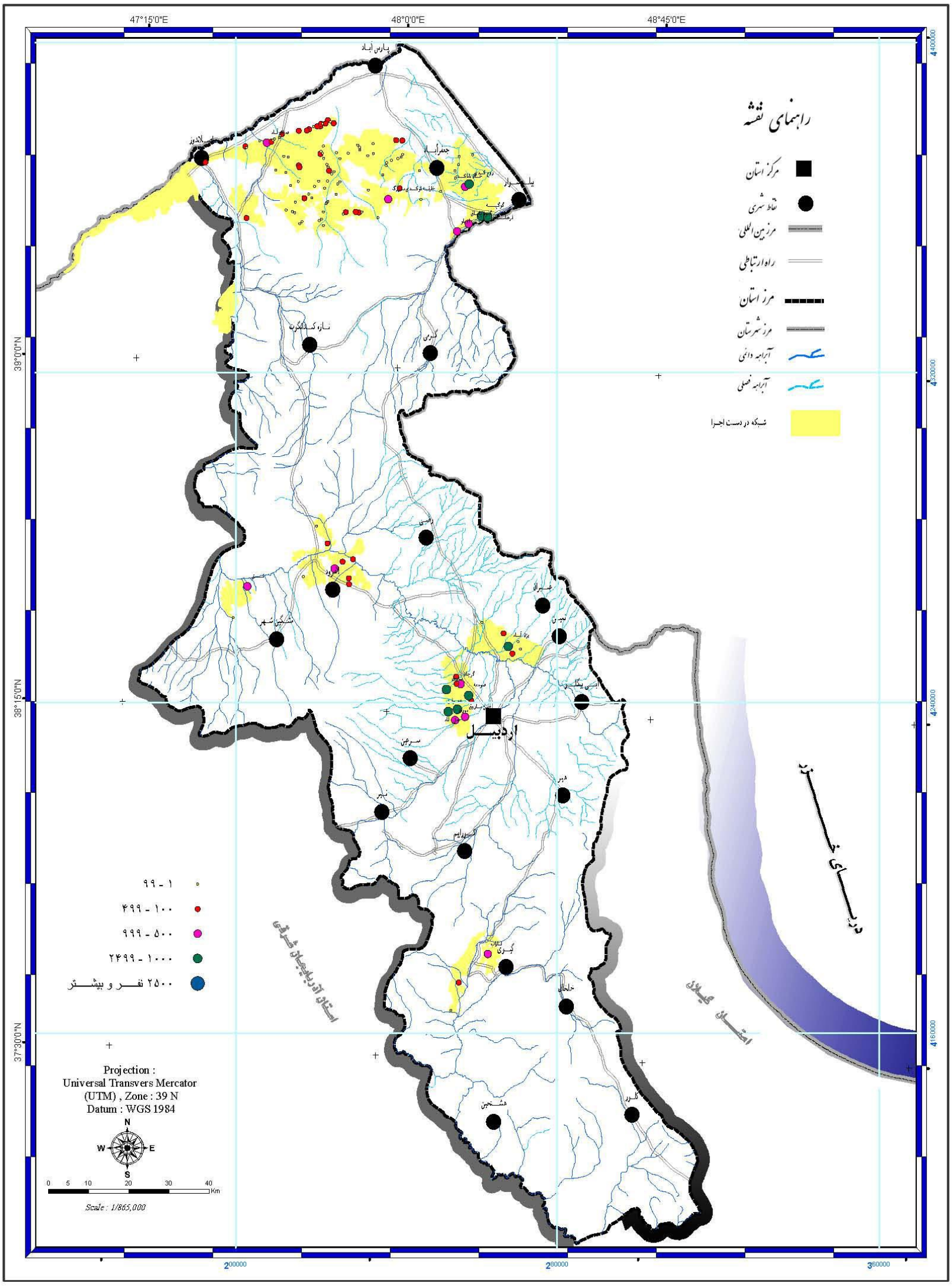

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب)

شبکه آبیاری در دست اجرا_ سال ۱۳۸۵

نقشه ۲۵-۱

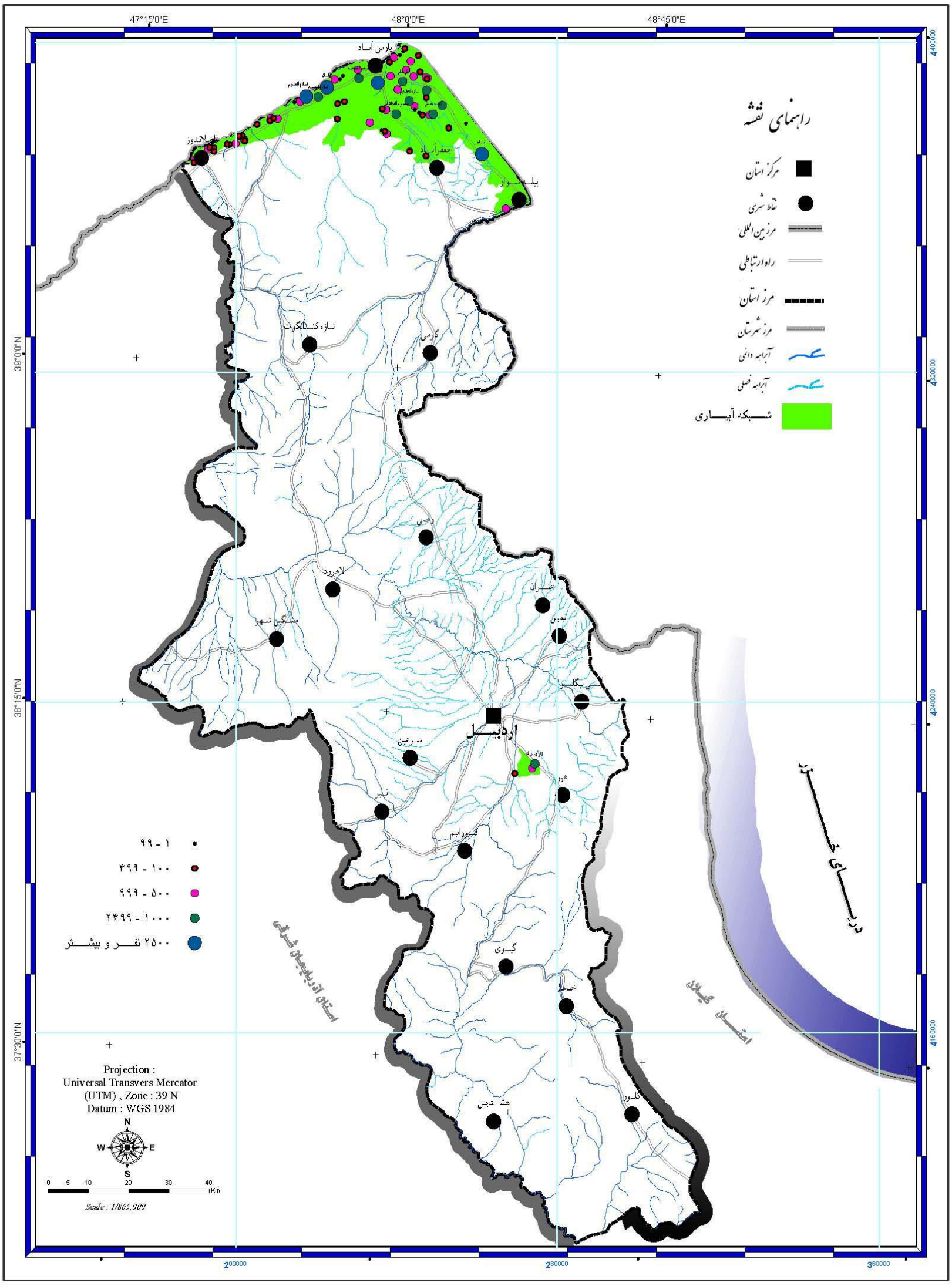

مطالعات آمایش استان اردبیل

الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با منابع آب)

شبکه آبیاری در دست بهره برداری _ سال ۱۳۸۵

نقشه ۲۶-۱:

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۶-۱-۴-۱: تبیین الگوی استقرار براساس کاربری اراضی

کاربری اراضی حاصل و ترکیب فعالیت انسان و قابلیتهای مکان می باشد. اگرچه کاربری اراضی در واقع ماحصل فعالیت های جمعیت است، اما خود به نحوی دلیل بر وجود قابلیتها و امکان استفاده از قابلیت‌های محیط طبیعی می باشد.

توزیع آبادیها با نوع کاربریها دارای ارتباطی مستقیم است. بدین گونه که در نقاطی که اراضی به کشاورزی آبی اختصاص یافته اند،عملاً تعداد آبادیها بسیار زیاد و متراکم می باشد و بالعکس درمناطقی که مراتع گسترده تر هستند آبادیها کوچکتر و کم جمعیت تر هستند و تراکم آنها نیز بسیار اندک است. با توجه به اینکه اراضی کشاورزی آبی از رودخانه ها تبعیت می‌کنند، پراکنش آبادیها بیشتر از این عامل متاثر شده اند.

بررسی های انجام شده برروی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل با توجه به نحوه استفاده از اراضی (کاربری اراضی)نشان می دهد از مجموع ۱۳۷۲آبادی روستایی مستقر در این استان۴۱/۲ درصد (۵۶۵ روستا)در اراضی دیم، ۲۲/۱ درصد (۳۰۴ روستا در اراضی آبی) و ۳۶/۷ درصد (۵۰۳ روستا) در اراضی جنگلی- مرتعی استقرار یافته اند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش جمعیت نیز براساس طبقه بندی انجام شده در کاربری اراضی نشان می دهد از مجموع ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت ساکن در این نقاط ۱۴۱۶۹۹ نفر معادل ۳۳/۴ درصد در مناطق دیم ، ۱۷۵۷۰۴ نفر معادل ۴۱/۵ درصد در مناطق با کاربری آبی و۱۰۶۴۸۹ نفر معادل ۲۵/۱ درصد در مناطق جنگلی – مرتعی سکونت دارند. جدول(۵۹-۱)

با توجه به نتایج حاصل از بررسی های فوق با اینکه بیشترین تعداد سکونتگاههای روستایی استان در دو منطقه با کاربری دیم و سپس با کاربری جنگلی – مرتعی استقرار یافته اند اما کمترین تعداد و نسبت جمعیت را این مناطق به خود اختصاص داده اند. در حالی که مناطقی که دارای استفاده و کاربری آبی هستند با توجه به وسعت اندکشان بیش از ۴۱درصد جمعیت استان را درخود جای داده اند.

درجدول شماره (۶۰-۱)، نیز نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها به تفکیک طبقات جمعیتی ارایه شده است. براساس اطلاعات ارایه شده در جدول مذکور بیشترین تعداد روستاهای خیلی کوچک و کوچک به ترتیب درمناطق جنگلی و مرتعی و سپس در مناطق با کاربری زراعت و باغ دیم مستقر شده اند. در حالی که مناطق با کاربری زراعت و با غ آبی علاوه بر اینکه بیشترین نسبت جمعیت روستایی را در خود جای داده‌اند، بیشترین تعداد روستاهای بزرگ و خیلی بزرگ و متوسط استان نیز دراین مناطق استقرار یافته‌اند.

درجدول شماره (۶۱-۱) نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن درآنها به تفکیک شهرستان ارایه شده است.

جدول (۵۹–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها بر اساس نوع کاربری

نوع کاربری	تعداد آبادی		جمعیت	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
زراعت و باغ دیم	565	41.2	141699	33.4
جنگل و مرتع	503	36.7	106489	25.1
زراعت و باغ آبی	304	22.2	175704	41.5
جمع	1372	100.0	423892	100.0

جدول (۶۰–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها بر اساس نوع کاربری و به تفکیک طبقات جمعیتی

نوع کاربری	طبقه جمعیتی	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
زراعت و باغ دیم	100–499	255	57865
	1–99	235	11440
	500–999	53	38298
	999–2499	20	27764
	بالای ۲۵۰۰ نفر	2	6332
جمع		565	141699
جنگل و مرتع	100–499	193	41859
	1–99	254	10710
	500–999	37	25034
	999–2499	17	22918
	بالای ۲۵۰۰ نفر	2	5968
جمع		503	106489
زراعت و باغ آبی	100–499	137	35554
	1–99	50	2672
	500–999	66	47482
	999–2499	45	69103
	بالای ۲۵۰۰ نفر	6	20893
جمع		304	175704
جمع کل		1372	423892

جدول (۶۱–۱) : پراکنش سکونتگاههای روستایی و جمعیت ساکن در آنها

بر اساس نوع کاربری و به تفکیک شهرستان

نوع کاربری	شهرستان	تعداد آبادی	تعداد جمعیت
زراعت و باغ دیم	اردبیل	۶۷	۳۵۶۵۹
	بیله سوار	۱۴۴	۲۳۹۴۶
	پارس آباد	۳۲	۳۸۸۶
	خلخال	۱۶	۴۴۵۹
	کوثر	۱۹	۳۰۳۳
	گرمی	۱۴۸	۳۳۶۷۸
	مشگین شهر	۷۱	۲۲۱۹۴
	نمین	۲۵	۶۹۷۲
	نیر	۴۳	۷۸۷۲
جمع		۵۶۵	۱۴۱۶۹۹
جنگل و مرتع	اردبیل	۴۶	۱۳۴۶۰
	بیله سوار	۳۲	۲۴۸۴
	پارس آباد	۳۹	۶۱۸۴
	خلخال	۹۳	۲۹۰۱۱
	کوثر	۶۰	۱۳۳۶۹
	گرمی	۸۸	۱۳۲۵۳
	مشگین شهر	۱۰۴	۱۳۸۳۱
	نمین	۲۳	۱۲۹۸۸
	نیر	۱۸	۱۹۰۹
جمع		۵۰۳	۱۰۶۴۸۹
زراعت و باغ آبی	اردبیل	۴۵	۳۸۸۰۶
	بیله سوار	۵	۳۰۴۰
	پارس آباد	۸۳	۵۲۵۵۹
	خلخال	۱۸	۱۱۵۵۷
	کوثر	۱۷	۴۲۵۳
	گرمی	۱۳	۴۲۴۶
	مشگین شهر	۶۴	۳۶۳۱۷
	نمین	۳۸	۱۸۶۹۲
	نیر	۲۱	۶۲۳۴
جمع		۳۰۴	۱۷۵۷۰۴
جمع کل		۱۳۷۲	۴۲۳۸۹۲

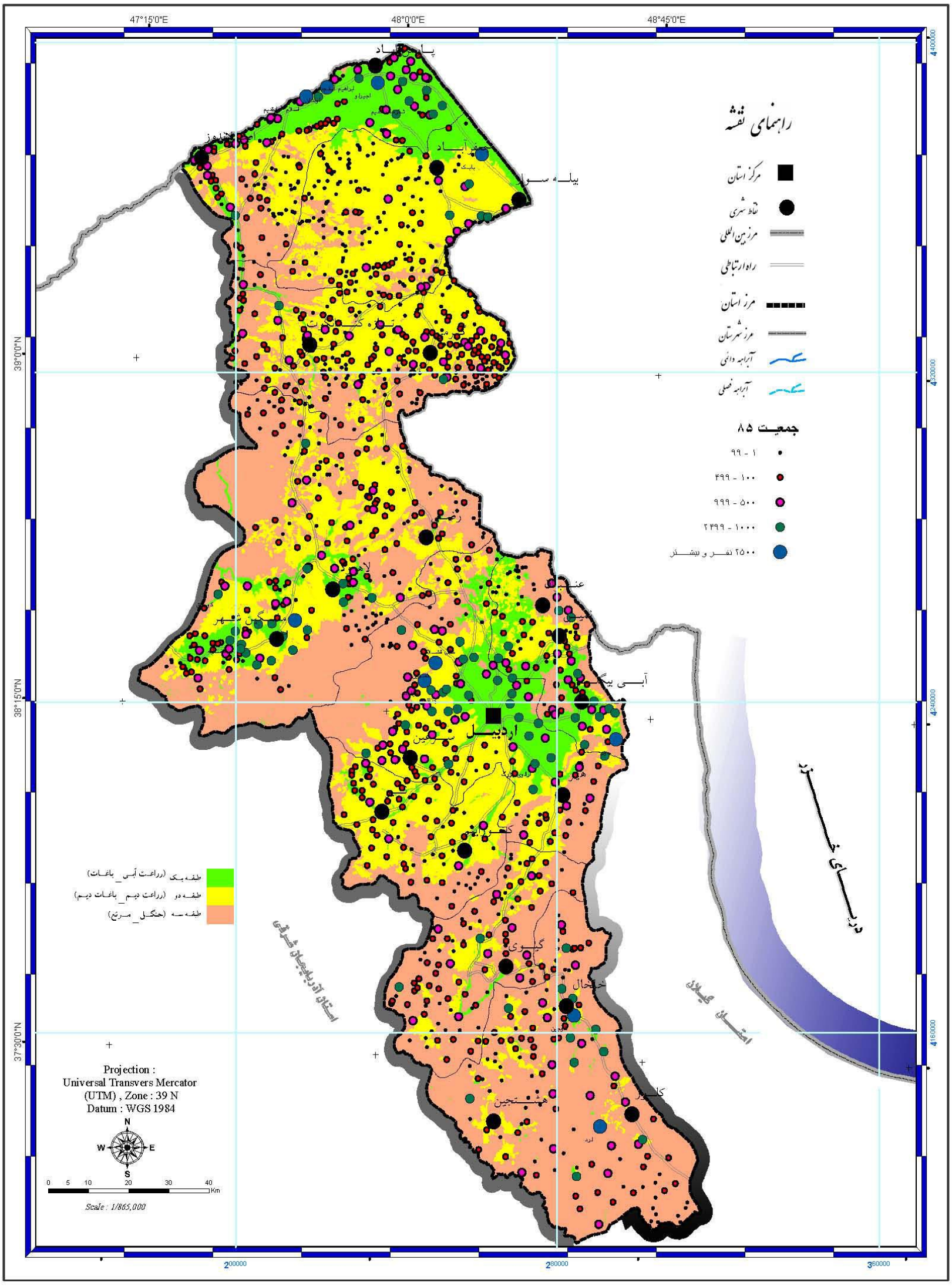

کنسرسیوم مهندسین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

(الگوی پراکنش و استقرار روستاها بر حسب اندازه جمعیتی در ارتباط با کاربری اراضی)

سال ۱۳۸۵

نقشه ۱-۲۷

۵-۱: تحلیل مناطق کارکردی روستایی[۱]

۱-۵-۱: فضاهای روستایی حاشیه شهرها

براساس مطالعات انجام شده برروی ساختار سکونت در استان اردبیل، بخش وسیعی از استان اردبیل به فضاهای روستایی و زیست بوم های عشایری(شمال و شمال غربی استان)اختصاص دارد. سکونتگاههای شهری استان اردبیل شامل شهرهای متوسط، کوچک و عمدتاً روستا – شهرها هستند.تنها مرکز شهری پرجمعیت استان شهر اردبیل است که به دلیل دارا بودن نقش مرکزیت استان در سطح ناحیه ای منطقه ای و ملی نیز نقش آفرین است .این شهر حدود ۳۴/۱ درصد از کل جمعیت استان و۵۸/۴درصد از کل جمعیت ساکن در نقاط شهری استان را در خود جای داده است. سایر شهرهای استان کمتر از ۸۲ هزار نفرجمعیت دارند. در واقع شهر اردبیل پرقدرت ترین و پرجاذبه ترین کانون شهری است که اصلی ترین شبکه شهری را در استان شکل داده است. شهرهای پارس آباد، بیله سوار ، گرمی، مشگین شهر، و خلخال طی سالهای اخیر با جذب امکانات و خدمات شهری بیشتر زمینه های لازم را برای ایجاد حوزه های جدیدی از شبکه شهری و روستایی درکنار شهر اردبیل کسب نموده اند. با توجه به جایگاه هریک از شهرهای اردبیل، بیله سوار، پارس آباد،خلخال، گرمی و مشگین شهر در استان حوزه نفوذ این شهرها بیشتر از سایر شهرهای استان است.

سایر شهرهای استان روستا- شهرهایی هستند که اغلب در ناحیه میانی استان (شهرستانهای اردبیل و مشگین شهر) استقرار یافته اند . به همین دلیل این شهر ها نیز خود تحت سیطره و نفوذ کانون های شهر اردبیل و مشگین شهر قرار دارند.

بررسی حوزه نفوذ هریک از شهرهای استان اردبیل براساس تعداد مراجعات بازاری و نتایج حاصل از سرشماری سال ۱۳۸۵ و همچنین بررسی های انجام شده درطرح ساماندهی فضاها و مراکز روستایی استان اردبیل نتایج زیر را دراختیار قرار میدهد.

- شهر اردبیل:این شهر با امکانات متعدد زیربنایی، خدماتی و... بلعیدن جمعیت و فعالیت به شکل متمرکز به عنوان یک نقطه شهری بزرگ در استان اردبیل بوده و اطراف آن را روستاهای بزرگ و پرجمعیت احاطه کرده اند.
- اطراف شهر مشگین شهر که یکی از شهرهای نسبتاً بزرگ استان است، تراکم نقاط روستایی و جمعیت روستا نشین چندان زیاد نیست.

[۱] این بند براساس مطالعات ساماندهی فضاها و مراکز روستایی استان اردبیل تنظیم شده است.

- اطراف شهر گرمی که از دیگر شهرهای مهم استان است نیز تراکم نقـاط روسـتایی و جمعیت روستا نشین زیاد است.
- شهر پارس آباد نیز که در مرز استان با کشور آذربایجان قرار گرفته است، همچنـین شهر اصلاندوز دارای تراکم آبادی زیادی هستند.
- شهر خلخال با بیش از ۳۹ هزار نفر جمعیت حوزه نفـوذ مناسـبی بـرای آبـادی هـای اطراف این شهر به وجود آورده و خدمات متفاوتی را به این آبادی ها ارائه مـی کنـد. شهر کلور یکی از شهرهای شهرستان خلخال است که حوزه نفوذ آبادی های قسـمت جنوب شرقی این شهرستان است.
- شهر هشتجین با جمعیت بیش از ۵ هزار نفر در شرق شهرستان خلخال واقـع شـده و این شهر حوزه نفوذ نسبتاً وسیعی دارد.
- شهر اصلاندوز باجمعیـت بـالغ بـر ۳۹۰۰نفـر،در شـمال غربـی اسـتان اردبیـل و در شهرستان پارس آباد قرار گرفته است و از جمله شهرهای کم جمعیت در این اسـتان به شمار می آید. تراکم نقاط روستایی در این شهر نسبت به جمعیت شهر نسـبتاً بـالا است.
- شهر جعفرآباد با بیش از ۷۱۰۰ نفر جمعیت درشهرستان بیله سوار واقع شده است و از تراکم روستایی بالایی در اطراف خود برخوردار است.
- شهر بیله سوار با بیش از ۱۴ هزار نفرجمعیت در شهرستان بیله سـوار واقـع شـده و اطراف این کانون شهری، آبادی های چندانی قرار نگرفته است.
- شهر تازه کندانگوت از شهرهای جدید درشهرستان گرمی است که بـه آبـادی هـای پیرامونی خود تا شعاع نسبتاً بالایی خدمات سطح برتر را ارائه میدهد.
- شهر رضی از شهرهای جدید در شهرستان مشگین شهر است و در شمال شرقی ایـن شهرستان قرار گرفته است که آبادی های اطراف خود را تحت پوشش خدمات سطح برتر قرار می دهد.
- شهر لاهرود نیز از شهرهای جدید شهرستان مشگین شهر است که در قسمت میـانی شهرستان قرار گرفته است و حوزه نفوذ آبادی های اطراف این شهر است.
- شهر نمین با بـیش از ۱۰۰۰۰ نفـر جمعیـت مرکـز شهرسـتان نمـین اسـت کـه بـه آبادی‌های اطراف خود خدمات سطح برتر را ارائه می دهد.
- شهر سرعین با جمعیت بالغ بر ۴۵۰۰ نفر در غرب شهرستان اردبیل واقع شده است. حوزه نفوذ این شهر آبادی هایی هستند که در دهستان هـای آبگـرم و سـبلان قـرار دارند و اکثراً دارای آبهای معدنی هستند.

- شهر نیر مرکز شهرستان نیر است و جمعیت بیش از ۵ هزار نفر داشته و حوزه نفـوذ آبادی های اطراف این شهر است و تنها کانون شهری این شهرستان به شمار می آید.
- شهر هیر یکی از کانون های شهری شهرستان اردبیل است که حوزه نفوذ آن چنـدان بالا نیست.
- شهر گیوی مرکز شهرستان کوثر است و تنها کانون شهری این شهرستان به حسـاب می آید که خدمات سطح برتر را به سایر نقاط این شهرستان ارائه مـی کنـد. تـراکم تعداد آبادی در اطراف این شهر چندان بالا نیست.

در جنوب استان، و همچنین جنوب شهر مشگین شهر به دلیل وجود کوه های مرتفـع، تراکم آبادی پایین بوده و آبادی های استان عمدتاً در دشتها و مناطق جلگه ای استقرار یافته اند. تراکم آبادی های روستایی پیرامون شهرهای اصلاندوز، جعفرآباد، گرمی، نمین و اردبیل بسـیار چشمگیر است و در سایر نقاط استان تراکم آبادی چندانی مشاهده نمی شود.

۲-۵-۱:فضاهای روستایی متراکم (دشت ها و دره های آباد)

منابع آب و خاک مناسب ، ارتباط تنگاتنگی در شـکل گیـری آبـادی هـا و فضـاهای روستای متراکم دارد. در استان اردبیل قابلیت های محیطـی مناسـب، منـابع طبیعـی مطلـوب و عوامل اقلیمی از جمله عوامل بسیار مهمی هستند کـه فضـاهای متـراکم روسـتایی را بـه وجـود آورده‌اند. مراکز زیست و فعالیت عمدتاً درحاشـیه رودخانـه هـا، سـفره هـای آب زیرزمینـی و آبخوان متمرکز شده اند. آبادی های بزرگ و پرجمعیـت اسـتان بـه طـور مشـخص در امتـداد رودهای دائمی و در گستره های هموار استان و نیز در دشت هـای بـا بـیلان مثبـت آب شـکل گرفته اند.

در ناحیه مرکزی و شمالی استان به دلیل وجود پدیده های مذکور،تراکم نسبتاً بـالایی از فضاهای روستایی، مشاهده می شود. به ویژه در شهرستان گرمی، اردبیل، نیر، نمین، پارس آباد و بیله سوار این تراکم بسیار چشمگیر است.

همچنین فضاهای متراکم روستایی در بخش هایی از شهرستان خلخال ومشگین شـهر نیز مشاهده می گردد. بی تردید ، وجود فضاهای روستایی متراکم که در مجموع بخش کمـی از قلمرو استان را دربرمی گیرد ، پتانسیل مناسبی برای ساماندهی روستاها قلمداد می شود. درواقع این گونه فضاها دارای آستانه های مناسب از نظر جمعیت و فاصـله بـوده و شـرایط مطلـوبی را برای برنامه ریزی مراکز روستایی فراهم خواهند نمود.

آبادی های روستایی که در استان اردبیل بـه عنـوان آبـادی هـای متـراکم شـناخته شده‌اند در مجموع ۳۲۷ پارچه آبادی بـا جمعیتـی حـدود ۲۴۰ هـزار نفـردر مسـاحتی معـادل ۳۸۵۷/۹۵ کیلومتر مربع واقع شده اند.

دهستان های بالغلو،شرقی، کلخوران،عنبران،ویلکیج جنوبی، ویلکیج مرکزی و فولادلوی شمالی درشهرستان اردبیل، گوگ تپه درشهرستان بیله سوار،تازه کنـد و سـاوالان در شهرسـتان پارس آباد ، پلنگا و خانندبیل شرقی درشهرستان خلخـال ، اجـارود شـرقی و آنـی درشهرسـتان گرمی و دشت مشگین غربی و قره سو در شهرستان مشگین شهر همگی دهستانهایی هستند کـه فضاهای روستایی متراکم استان اردبیل را تشکیل می دهند.

بیشترین نسبت جمعیت روستایی به تعداد آبادی دارای سکنه در دهستان شـرقی از بخش مرکزی شهرستان اردبیل وکمترین نسبت به دهستان یافـت از بخـش مرادلـو شهرسـتان مشگین شهر تعلق دارد.

فضاهای روستایی متراکم در استان اردبیل به تفکیک شهرستان و دهسـتان بـه قـرار زیراست.

شهرستان پارس آباد

درشهرستان پارس آباد، دهستان های اصلاندوز،قشلاق شمالی، ساوالان و تازه کنـد از جمله دهستان های متراکم شهرستان هستند.

شهرستان بیله سوار

در این شهرستان ، تنها دهستان گوگ تپه دارای تـراکم جمعیـت بـالایی اسـت و در سایر دهستان ها تراکم جمعیت چندانی مشاهده نمی شود.

شهرستان گرمی(مغان)

در شهرستان گرمی دهستان های آنی و اجارود غربـی دارای تـراکم جمعیتـی بـالایی هستند، در بقیه دهستان های این شهرستان تراکم جمعیت زیادی مشاهده نمی گردد.

شهرستان مشگین شهر

در شهرستان مشگین شهر دهستان های نقدی، قره سو، دشت و مشگین شـهر غربـی دارای تراکم بالایی هسـتند و بـه عنـوان فضـاهای متـراکم در نظـر گرفتـه شـده انـد و سـایر دهستان‌های این شهرستان فضاهای کم تراکم هستند.

شهرستان اردبیل

در شهرستان اردبیل دهستان های غربی، سردابه، سبلان، شرقی، فولادلوی شمالی،هیر، کلخوران و بالغلو فضاهای متراکم شهرستان اردبیل هستند و تنها دهستان های فولادلوی جنوبی، آبگرم و ارش شرقی فضاهای کم تراکم این شهرستان می باشند.

شهرستان نمین

دراین شهرستان دهستان های ویلکیج جنوبی، ویلکیج مرکزی، ویلکیج شمالی و عنبران فضاهای متراکم هستند و تنها دهستان گرده، کم تراکم است.

شهرستان نیر

دراین شهرستان هیچ یک از دهستان ها به عنوان فضاهای متراکم شناخته نشده است و تمامی دهستان ها، کم تراکم هستند.

شهرستان کوثر (گیوی)

در شهرستان کوثر تمامی دهستان ها کم تراکم بوده و این شهرستان فاقد دهستان‌های متراکم و با تراکم بالا است.

شهرستان خلخال

در شهرستان خلخال به غیر از دهستان خانند بیل شرقی ، سایر دهستان ها کم تراکم هستند، دلیل تراکم پایین در این شهرستان ، وجود ارتفاعات وشرایط سخت زیستی است.

۳-۵-۱:فضاهای روستایی پراکنده و کم تراکم

سیطره عوامل طبیعی نامناسب، کمبود منابع، خاک نامطلوب، اقلیم سرد و خشک، ویژگی های کوهستانی، شیب زیاد و... از جمله عواملی هستند که فضاهای روستایی پراکنده وکم تراکم را در استان اردبیل به وجود آورده اند.حدود ۶۰ ٪ از جمعیت روستایی استان دراین مناطق ساکن هستند. به طوری که جمعیت اندک ،فاصله طولانی مابین آبادی های روستایی، ضعف شبکه های ارتباطی و زیربنایی ،عدم تکوین و استقرار فعالیت های تولیدی، تخلیه آبادی های کوچک و فاقد منابع حیاتی، شکل گیری آبادی های بسیار کم جمعیت و سست بنیاد و ...جلوه ای از پراکندگی آبادی ها است.

در برخی از قسمتهای استان ،به دلیل سیطره شرایط طبیعی و اقلیم نامناسب و وقوع زلزله های ناگهانی، استقرار آبادی ها برمبنای بهره برداری از منابع حیاتی بسیار اندک است که پس از پایان آن، جمعیت مستقر به ناحیه دیگری می روند.این گونه استقرارهای پراکنده، نظام بخشی و ساماندهی فضاهای روستایی را با دشواری های بسیار متعدد مواجه می سازد و راه‌حل‌های اساسی را می طلبد.

ارتفاعات و کوهستان های استان عمدتاً فاقد کانون های زیستی روستایی است. قلمرو وسیعی از استان به عنوان فضاهای مرتفع شناسایی شده که به طور مشخص در ناحیه میانی و جنوبی استان در شهرستانهای خلخال و مشگین شهر دیده می شود.

باید توجه کرد که این گونه فضاها اساساً قادر به نگهداشت جمعیت خود نبوده و خدمات رسانی به این گونه آبادی های پراکنده، سبب اتلاف سرمایه و انرژی می شود، لذا باید جمعیت های پراکنده به شکلی تمرکز یابند که ضمن بهره برداری بهینه از منابع مختلف این فضاها، امکان خدمات رسانی و پوشش خدماتی به جمعیت روستانشین در تمامی زمینه ها میسر باشد.

آبادی های روستایی که در استان اردبیل به عنوان آبادی های پراکنده و کم تراکم شناخته شده اند، در مجموع ۱۵۵۵ پارچه آبادی، قریب ۳۶۰هزار نفر جمعیت روستایی و بیش از ۱۴ هزار کیلومتر مربع را دربر می گیرند.

فضاهای روستایی کم تراکم در استان اردبیل به تفکیک شهرستان و دهستان به قرار زیر است:

- شهرستان پارس آباد: دهستان قشلاق غربی
- شهرستان بیله سوار : دهستان های قشلاق شرقی، قشلاق جنوبی و انجیرلو
- شهرستان گرمی: دهستان های اجارود شمالی، اجارود مرکزی، اجارود شرقی، انگوت شرقی،انگوت غربی و پایین برزند
- شهرستان مشگین شهر: دهستان های شعبان، مشگین شرقی، لاهرود، ارشق غربی، یافت، صلوات ، ارشق شمالی و ارشق مرکزی
- شهرستان اردبیل: دهستان های فولادلوی جنوبی، ارشق شرقی و آبگرم
- شهرستان نمین:دهستان گرده
- شهرستان نیر: تمامی دهستان های این شهرستان کم تراکم هستند.
- شهرستان کوثر: تمامی دهستان های این شهرستان کم تراکم هستند.
- شهرستان خلخال: دهستان های شال، شاهرود، پلنگا، خورش رستم جنوبی، خورش رستم شمالی،سنجید شرقی و خانند بیل غربی

۴-۵-۱: فضاهای روستایی مستعد برای توسعه یکپارچه

برخی از فضاهای روستایی استان،محیط مناسبی برای رونق گردشگری به ویژه بازدید از جاذبه های طبیعی استان است، به عنوان نمونه می توان به شهر سرعین (دردهستان آبگرم) نام برد که به دلیل داشتن آب گرم های معدنی فراوان دارای جاذبه های گردشگری است و نیازمند توسعه بیشتر دامنه کوه های سبلان که در جنوب شهرستان مشگین شهر است و دریاچه های نئور و شورابیل در شهرستان اردبیل از دیگر جاذبه های گردشگری استان و فضاهای مناسب برای توسعه یکپارچه به شمار می آیند.

بدون شک، در صورت تجهیز و بهره برداری از منابع و استقرار فعالیت های نوین اقتصادی ،این فضاها از رشد و توسعه مطلوبی برخوردار خواهند شد. گستره های استقرار فضاهای روستایی مستعد برای توسعه یکپارچه برحسب تقسیمات سیاسی- اداری استان و قابلیت های هر ناحیه شامل دهستان های زیر است :

- شهرستان پارس آباد: دهستان های تازه کند، ساولان ، قشلاق شمالی و اصلاندوز
- شهرستان بیله سوار: دهستان گوگ تپه
- شهرستان گرمی:دهستان های اجارود شرقی ،اجارود مرکزی ،اجارود شمالی، آنی و اجارود غربی
- شهرستان مشگین شهر: دهستان های مشگین غربی، مشگین شرقی،دشت، لاهرود
- شهرستان اردبیل: دهستان های آبگرم، سبلان، بالغلو، کلخوران، شرقی، فولادلوی شمالی و هیر
- شهرستان نیر: دهستان دورسونخواجه ویورتجی غربی
- شهرستان نمین: دهستان های ویلکیج جنوبی، ویلکیج مرکزی،ویلکیج شمالی و عنبران
- شهرستان کوثر (گیوی):دهستان سنجد غربی
- شهرستان خلخال :دهستان های خانند بیل شرقی، خانند بیل غربی و خورش رستم شمالی